

Islam som journalistisk utfordring

*En analyse av Aftenpostens arbeid med
islamrelaterte saker*

Odd Aksnes

Masteroppgave i kristendom

Det teologiske menighetsfakultetet, Oslo

Veileder: Geir Afdal

14. august 2010

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg journalistisk arbeid med islamrelaterte saker i Norge og Vest-Europa, og stiller spørsmålet *når, hvorfor og hvordan arbeider norske journalister med hjemlige islamrelaterte saker?* Det fokuseres spesielt på hva som gjør islam nyhetsverdig og hvordan journalister forstår sin rolle i møte med muslimer. Aftenposten er brukt som case, og materialet består av to deler: 168 islamrelaterte nyhets- og featureartikler fra en ettårsperiode (1.2.09-01.02.10) og intervju med tre erfarne journalister. Oppgaven konkluderer blant annet med at islam først og fremst er nyhetsverdig når saken har et element av konflikt mellom den norske majoritetskulturens normer og verdier og muslimske minoriteters. Islamrelaterte saker er ofte knyttet til temaet integrering. De intervjuede journalistenes rolleforståelse i møte med islam og muslimer er preget av ønske om å bidra med kunnskap og forståelse, og at de ser det islamrelaterte stoffet som relevant og viktig for samfunnet.

Summary

This paper is focusing on journalistic work on news related to Islam in Norway and Western Europe, and the main question is: *When, why and how do journalists work on news related to Islam?* Two main focuses are: What makes Islam newsworthy? and How do journalists understand their role working with these matters? 168 news and feature articles related to Islam from a one year period (1. feb. 09 - 1. feb. 10) in the national daily Aftenposten are analyzed, and three skilled journalists from the same newspaper are interviewed. The conclusion of this paper is among other things that Islam is newsworthy first of all when there is an element of conflict between norms and values of the Norwegian/Western majority and Muslim minorities. Bringing knowledge and understanding is critical to the journalists understanding of their role in working with Islam and Muslims. And so is the relevance and importance to the society of the Islam related questions that they address.

Forord

I denne oppgaven har jeg ønsket å kombinere mine interesser for journalistikk og religion, og å fokusere på noe tidsaktuelt. Tidligere har jeg jobbet som journalist med spesielt fokus på kristenliv, og jeg har lenge vært interessert i islam – både religionen som sådan, og som journalistisk og samfunnsmessig utfordring på ulike vis. Arbeidet med oppgaven har vært en interessant og lærerik prosess. Jeg vil takke min arbeidsgiver, Mediehøgskolen Gimlekollen, for muligheten til å sette av en dag i uka til oppgavearbeidet i ett år, min veileder på Menighetsfakultetet, Geir Afdal, for god oppfølging underveis, og mine kolleger Terje S. Skjerdal, Henrik Kjellingland og rektor Lars Dahle for verdifulle innspill i prosessen.

Oversikt over tabeller i oppgaven:

- Tabell 1, s. 18: Registrerte temaer i Pooles undersøkelse av islamrelaterte artikler i Guardian og The Times.
- Tabell 2, s.32: Journalistroller og forhold til sannhetskrav og konsekvenser.
- Tabell 3, s. 64: Oversikt over temaer (hovedtemaer og tilleggstemaer) som opptrer i artikkelutvalget
- Tabell 4, s. 71: Oversikt over tilsynelatende utgangspunkt for /opphavet til artiklene.
- Tabell 5, s. 78: Viser hvor ofte ulike typer kilder er sitert i artikkelutvalget

Innhold

1.	INNLEDNING	5
1.1.	Tematikk og bakgrunn	5
1.2.	Tidligere forskning på islam og medier	6
1.3.	Materiale og analyseenhet	11
1.4.	Forskningsspørsmål	12
1.5.	Presisering av noen begrep	13
2.	TEORI	15
2.1.	Islamstoffets tematiske innramming	15
2.2	Islamrelaterte saker og nyhetskriterier	20
2.3.	Journalistrollen	24
2.3.1.	Journalistrollen, valg og prioriteringer	24
2.3.2.	Engasjement eller nøytralitet	24
2.3.3.	Publisering vs. konsekvenshensyn	25
2.3.4.	Ekström og Nohrstedts rolletyper	28
2.3.5.	Kildearbeidet	31
2.3.6.	Hvordan saker blir til	32
3.	METODE	33
3.1.	Innledning	33
3.2.	Om innholdsanalyse	35
3.3.	Analyse av avisartiklene	37
3.3.1.	Innsamling og utvalg	37
3.3.2.	Analyse av artikkelmaterialet	40
3.4.	Intervjuene	42
3.4.1.	Om det semi-strukturerte intervjuet	42
3.4.2.	Innsamlingen av intervjumaterialet	44
3.4.3.	Analyse av de transkriberte intervjuene	45
4.	ANALYSE	46
4.1.	Presentasjon av materialet	46
4.1.1.	Presentasjon av artikkelmaterialet	46
4.1.2.	Presentasjon av informantene	47
4.1.3.	Presentasjon av artikkel eksempler	48
4.2.	Når arbeider journalister med islamrelaterte saker?	49
4.2.1.	Analyse av temaene i artiklene	50
4.2.2.	Journalistene om hva som gjør islam og muslimer til nyhet?	52
4.3.	Er islamrelaterte saker prioritert i Aftenposten?	54
4.3.1.	Analyse av artiklenes størrelse og sjangertilhørighet	55

4.3.2.	Journalistene om prioritering av islamrelatert stoff	55
4.4.	Journalistrollen i møte med islamrelaterte saker	58
4.4.1.	Journalistenes egen rolleforståelse	58
4.4.2.	Motivasjon	61
4.4.3.	Betydningen av kunnskap	64
4.5.	Hvordan blir de islamrelaterte sakene til?	68
4.5.1.	Analyse av hvordan sakene (tilsynelatende) har blitt til	65
4.5.2.	Journalistene om hvordan deres saker har blitt til	69
4.6.	Kildearbeid	75
4.6.1.	Analyse av anvendte kilder i artiklene	75
4.6.2.	Journalistene om kildearbeidet	77
4.7.	Idealkonflikt og forsvarende rolle	84
5.	DRØFTING	89
5.1.	Hva gjør islam nyhetsverdig?	89
5.1.1.	Medienes interesse for islam	89
5.1.2.	Verdi- og kulturellt relatert konfliktstoff	91
5.1.3.	Prioritering og sakenes tilblivelse	92
5.2.	Journalistrollen	97
5.2.1.	Rolletypene	97
5.2.2.	Sannhet/publisering vs. hensyn/konsekvens	100
5.2.3.	Kildearbeid og lukkede miljø	102
5.3.	Særpreg ved islamrelatert stoff	103
6.	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	104
6.1.	Konklusjon på <i>når</i> -spørsmålet	104
6.2.	Konklusjon på <i>rolle</i> -spørsmålet	106
6.3.	Konklusjon på <i>hvorfor</i> -spørsmålet	108
6.4.	Konklusjon på <i>hvordan</i> -spørsmålet	109
6.5.	Utblick	110
	Litteraturliste	111
	Artikkeloversikt	113

1. Innledning

1.1. Tematikk og bakgrunn

1.1.1 Innføring i tematikken

High-quality journalism on Islam is not an option but a requirement in the modern world.

Paul Marshall (2009:19)

I februar 2010 presenterte Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) en ny undersøkelse som dokumenterte at temaene islam og muslimer fikk nesten like mange oppslag som statsminister Jens Stoltenberg i norske medier i 2009 (IMDi 2010). IMDi kritiserte mediene for overfokusering på ekstremisme, og hevdet at dette mediefokuset skaper ”islamfrykt” i befolkningen. Fremstillingen av islam og muslimer har vært gjenstand for interesse for en rekke forskere de siste årene. Fokuset på islam i mediene kan ses i sammenheng med islams vekst i Norge. Antallet muslimer i landet har trolig passert 150.000 (jfr. IMDi 2010 og Poole 2002). Innvandringen fra muslimske land til Vest-Europa gjør islam mer synlig. Muslimske innvandringsgrupper representerer også nye utfordringer for disse samfunnene. Fatwa, hijab, burka, mulla og halal er eksempler på ord som har gått inn i dagligtalen i løpet av de siste årene. Disse ordene har vi blitt introdusert for først og fremst gjennom nyhetsmediene. I Norge og andre vesteuropeiske land har mediene de siste årene hatt et økende fokus på islam og muslimer (jfr. IMDi 2010, Lindstad og Fjeldstad 2005, Storvoll 2007 og Poole 2002). Det begynte forsiktig med dødsdommen over Salman Rushdie i 1989 og konflikter knyttet til Midt-Østen og muslimske land. Med terrorangrepet mot World Trade Center 11. september 2001, kom islam og islamisme for alvor i fokus. De siste årene har islam og muslimer i økende grad også satt preg på det hjemlige nyhetsbildet, med Muhammed-karikaturene som et foreløpig toppunkt. Dette gjør det interessant å se nærmere på hvordan medier og journalister møter tema knyttet til islam og muslimer som utfordring. *Når, hvorfor og hvordan* blir islam og muslimer gjenstand for mediens interesse?

Teolog og tidligere journalist og vaktstjef i Aftenposten, Arne Fjeldstad, har koordinert arbeidet med boka *Blind Spot – When journalists don't get religion*. I et intervju i Mediehøgskolen Gimlekollens blad, M-link, sier han at ”det sitter i redaksjonsveggene at religion ikke er noe man behøver å vite noe om” (nr. 1, 2009). Er dette feil når det gjelder islam? Hvis ikke, hva er det da som gjør at journalister så ofte finner islam nyhetsverdig? Og hvordan tenker journalister selv om arbeid med islamrelaterte saker? Dette ønsker jeg å se nærmere på i denne oppgaven.

1.1.2. Oppgavens relevans

Som en følge av innvandringen har Norge og andre vestlige samfunn blitt mer sammensatt både kulturelt og religiøst. Et mangfold av kulturer og livssyn lever side om side, og utgjør en del av den sammensatte virkeligheten fremtidens journalister skal rapportere fra. Med islams vekst i Norge og Vest-Europa er det grunn til å tro at i særlig grad islam og muslimer vil komme til å prege nyhetsbildet i økende grad. Derfor er det interessant å undersøke hvordan norske journalister forholder seg til islam som en utfordring i deres arbeid.

1.1.3 Personlig interesse

Jeg har tidligere jobbet spesielt med kirke- og kristenlivsstoff som journalist, og interessert meg for kristendom og religion som tema for journalistisk arbeid. Islam har også interessert meg lenge, både med sine religiøse, kulturelle og samfunnsmessige aspekter. Denne oppgaven har gitt meg en mulighet til å kombinere disse interessene.

1.2. Tidligere forskning på islam og medier

Som nevnt innledningsvis er det forsket en del på tema knyttet til islam og medier, som den nevnte IMDI-undersøkelsen er et eksempel på. Med en diskursanalytiske tilnærming har man undersøkt hvordan muslimer som minoritet blir fremstilt og omtalt i mediene. Denne typen forskning er det flere eksempler på, og dette er derfor en side ved forholdet mellom islam og medier som vi vet en del om. Jeg redegjør for en del av denne forskningen nedenfor. Mitt hovedansvar i denne oppgaven er imidlertid å undersøke når og hvorfor islamrelaterte saker av ulike slag vurderes som nyhetsverdige av nyhetsredaksjonene. Hvordan tenker og jobber journalistene selv i forbindelse med disse sakene? I forhold til tidligere analyser av islam i mediene, ønsker jeg her å gå et steg videre. Jeg ønsker å komme på baksiden av de islamrelaterte nyhetene, og undersøke journalistiske vurderinger som gjøres. Siden jeg ikke

har funnet eksempler på forskning med tilsvarende tilnærming, kan jeg ikke redegjøre for noe slikt. Det har også vært vanskelig å finne litteratur som spesifikt omhandler religionsjournalistikk. Jeg ser likevel forskningen som er gjort på islam og medier som relevant for oppgaven, og naturlig å knytte opp til på noen områder. Samtidig har jeg valgt å ty til teori hentet fra generell journalistikkforskning, og å anvende den på mitt materiale.

IMDi-rapporten 2010

Som utgangspunkt for en oversikt over forskningen på islam og medier, vil jeg gå tilbake til IMDi-rapporten. På oppdrag fra IMDi gjennomførte Retriever i 2009 en undersøkelse av mediedekningen av innvandring og integrering. Retriever har søkt i flere hundre norske medier, inkludert papiraviser, nettaviser, tv og radio. I tillegg har de gjort en innholdsanalyse av ti utgaver av åtte av landets papiraviser. Undersøkelsen fokuserer på hva mediene formidler om innvandrere og integrering, og på hvilke måter innvandrere kommer til orde i mediene. Den kvantitative analysen omfatter ikke bare nyhetssaker, men også leder-, kommentar-, kronikk- og debattstoff. Av et totalt datamateriale på 9.811 saker, handler 536 om innvandring og integrering. Omtrent halvparten av disse artiklene har dette som hovedtema, og halvparten er artikler hvor dette er undertema i tillegg til andre samfunnstemaer. Avisanalysen viser blant annet at kun to prosent av kildene og intervjuobjektene i de store avisene har innvandrerbakgrunn, og at 62 prosent av de 284 sakene med innvandring eller integrering som tema har brukt kilder med innvandrerbakgrunn. Når saker med innvandrerilder og omtale av innvandrerpersoner legges sammen utgjør det fem prosent av artikkelmengden. I disse har over halvparten personene med innvandrerbakgrunn rolle som "vanlige" borgere, for eksempel politikere, bedriftseiere eller "mannen på gata". I 19 prosent av artiklene framstilles personer med innvandrerbakgrunn som ofre, og i 7 prosent fremtrer de med en ekspertrolle. I to prosent av sakene har de en "case"-rolle, det vil si at de uttaler seg i kraft av å være innvandrere. 71 prosent av oppslagene i den kvantitative undersøkelsen er for øvrig vurdert som problemorienterte, og 18 prosent som ressursorienterte. Rapporten antyder ellers at det er en sammenheng mellom mediens fremstilling og holdninger til minoriteter i majoritetsbefolkningen (IMDi 2010:27). Den konkluderer blant annet:

Den journalistiske orienteringen mot konflikt, sensasjon og drama, kan gi mange enkeltoppdrag som til sammen skaper et bilde av noen grupper som er belastende for dem som omtales, og som kan være negativt for integreringen i Norge.

Innvandrerbilder

IMDi-rapporten bringer inn noen nye, ferske tall, og bygger ellers på tidligere forskning på islam i mediene. Blant forskerne som har bidratt i rapporten er Lindstad og Fjeldstad, som har gjennomført undersøkelser knyttet til temaet tidligere. *Innvandrerbilder* – hvordan innvandrere fremstilles i mediene, har vært deres hovedfokus. I 1996 gjennomførte de i fellesskap en stor undersøkelse av pressens innvandrerbilder, publisert i rapporten *Innvandrere, fremmedfrykt og norske medier* (Lindstad og Fjeldstad 1997). Undersøkelsen var den første av sitt slag, og dannet utgangspunkt for boka *Pressen og de fremmede* (Lindstad og Fjeldstad 1999). Forfatterne påpeker at det ofte er det fremmede – annerledesheten – som fremheves i saker om muslimer. På bakgrunn av en analyse av artikler fra sju ulike aviser identifiserer de seks ulike *innvandrerbilder* som de karakteriserer som gjengangere i avisene:

1. Den vellykkede innvandrer (utlendinger på sportssidene)
2. Den forbryterske innvandrer (den kriminelle utlending som journalistisk tema)
3. Den fortvilte innvandrer (historiene om den avviste asylsøkeren)
4. Den passive innvandrer (når nordmenn løser innvandrernes problemer)
5. Den integrerte innvandrer (innvandrer som vanlig borger)
6. Den fremmedkulturelle innvandrer (lite integrerte innvandrere)

Muslimer knyttes i særlig grad til den siste kategorien (Lindstad og Fjeldstad 1999:70):

Når pressen lar oss møte den *fremmedkulturelle innvandreren*, dreier det seg som regel om muslimer. I en stor del av sakene handler det om muslimer som skaper problemer fordi de gjør noe som bryter med gjengse normer og regler i Norge..

Også Eide har fokusert på mediens *innvandrerbilder*, og definerer seks ulike kategorier:

1. Den andre som offer, hjelpetrengende. (Vi hjelper)
2. Vi som problem, majoritetssamfunnet skaper problemer og hinder for minoritetene
3. Den andre som trussel og/eller problem (kriminelle, vanskelige å integrere)
4. Det fargerike fellesskap. (Likeverd, integrering fungerer: Nye, gode nordmenn)
5. Den andre som ressursperson
6. Folkeopplysning. (Reportasjer om å lære å forstå den andre)

Eides liste er basert på en gjennomgang av 15 artikler skrevet av fem journalister som skriver om innvandrere. Det er den tredje kategorien hos Eide som best svarer til Lindstad og Fjeldstads kategori *Den fremmedkulturelle innvandrer*, og som muslimer i mediene ofte vil falle inn under.

I sitt kapittel i IMDi-rapporten definerer Eide og Simonsen ulike typer *innvandrerfortellinger* som går igjen i mediene:

1. Trussel- og problemfortellinger
2. Fortellinger om storsamfunnet som problem
3. Fortellinger om forskjellighet (forskjellighet fokuseres fremfor likhet)
4. Positive fortellinger (vellykket integrering)
5. Ambivalente fortellinger (innvandrer står mot innvandrer)

Denne listen kan fortelle oss noe om journalistiske konvensjoner om hva slag saker eller fortellinger som er interessante. Listen har også mye felles med listene over innvandrerbilder.

Økt muslimfokus - med negativt fortegn

Lindstad og Fjeldstad første forskningsprosjekt ble fulgt opp med en ny gjennomgang av de samme sju avisene i 2003. I sammenlikning med forrige undersøkelse identifiseres et *økt fokus på muslimer* - med negativt fortegn. Denne gangen vier forfatterne et helt kapittel til ”pressens konfliktfylte bilde av norske muslimer”. Slik heter det i kapittelets innledning (Lindstad og Fjeldstad 2005:67):

Muslimer framstilles mer negativt i pressen enn andre innvandrere. Ofte plasseres de i roller som potensielle terrorister, patriarkalske overgripere eller hjelpeløse ofre for en undertrykkende kultur. Men noen muslimer, særlig unge kvinner, dukker opp i sammenhenger som bryter med de stereotype mediefortellingene.

Denne analysen viser til at konflikt med majoritetskulturen ofte er tema i saker der muslimer er involvert. Forfatterne problematiserer at journalister ofte trekker fram kultur og religion som årsaksfaktorer i saker der muslimske innvandrere har begått drap eller kriminelle handlinger. Videre kommer det fram at terror og terrorfrykt er tema i en betydelig del av de islamrelaterte sakene. Dette forklares ikke minst med at Al-Qaida fremsatte trusler mot Norge i denne perioden.

Annerledeshet og fiendebilder

Medienes bilder av muslimske innvandrere står i fokus også i hovedoppgavene til Kjersti Rogde Næss (2006) og Jorunn A. Hægri (1998). Næss ser på et utvalg islamrelaterte avissaker og analyserer disse med utgangspunkt i Barthes mytebegrep. Ut fra dette viser hun hvordan *annerledeshet* fungerer som en overordnet betydning i alle saker som omhandler muslimske innvandrere, og at dette er et resultat av at noen utenfra fortolker det som for dem er fremmed.

På grunn av mediernes makt i samfunnet har de makt til å forklare hendelser nettopp med denne *annerledesheten* som fremstilles som den nye hovedindikator for muslimske innvandrere. (Næss 2006:125).

Næss konkluderer i sin oppgave blant annet med at stoff om *muslimske innvandrere*, som er benevnelsen hun gjennomført benytter, *ikke* er prioritert av redaksjonene, og at når de omtales så er det i negative sammenhenger (Ibid.130). Hun kritiserer journalister for manglende kunnskaper og uvilje til å forstå hendelsene, og mener at dette resulterer i en formidling av negative holdninger.

Også Hægni stiller spørsmålsteget ved journalisters islamkunnskaper. Til sin analyse av islamrelaterte artikler i VG, Aftenposten og Dagbladet i 1996, henter hun perspektiver fra Edward Said (se under) og fra *Mediestrategier og fiendebilder i internasjonale konflikter* (Ottosen:1994). Med dette utgangspunktet tar hun til orde for en forståelse av islam som et *nytt fiendebilde* i norske medier. Dette fiendebildet består i en fremstilling av muslimske menn som voldelige og undertrykkende, og muslimske kvinner som offer for islamsk religionsutøvelse styrt av konservative muslimske menn.

Negativ tendens i islamrelaterte artikler

Sindre Storvoll har undersøkt tendensen i islamrelaterte artikler i norske aviser (Storvoll 2007). Dette er en kvantitativ innholdsanalyse av 550 nyhets- og kommentarartikler fra fem ulike aviser og NTB. Utvalget av aviser dekker både lokal, regional og riksdekkende presse. Masteroppgaven konkluderer med at kristendom ikke kan sies å være utsatt for en spesielt negativ dekning i norske aviser, men at islam derimot blir ”delvis fremmedgjort og de religiøse fremstilles som én gruppe” (Storvoll 2007:103). Islam blir samtidig forholdsvis fyldig dekket, og er i følge undersøkelsen overrepresentert i forhold til kristendom. Av de sakene som dukker opp, er det svært mange med negativ tendens (Storvoll 2007:103). Storvoll minner om at lesere flest har liten islam-kunnskap, og antyder at journalister kanskje derfor føler det mindre påkrevd med et grundig forarbeid.

Flerkulturelle journalister, andre perspektiv

Flere journalister som selv har en muslimsk bakgrunn, karakteriserer mye av islam-journalistikken som kunnskapløs (Mikkelsen 2009). De er sterkt kritiske til norske mediers dekning av islam og muslimer, og deler i følge Mikkelsen de samme innvendingene som den

kritiske forskningsdiskursen om temaet (bl.a. Lindstad og Fjeldstad). I likhet med Lindstad og Fjeldstad (2005), viser Mikkelsen til at flerkulturelle journalister oftere benytter innvandrere som kilder. De bringer også ofte inn andre perspektiv enn de etnisk norske journalistene i innvandrrelaterte saker.

Edward Said og orientalismen

Den som trolig har hatt mest å si for debatten om mediernes dekning av islam internasjonalt er Edward Said (1936-2003). I *Orientalismen* (1978) hevder Said at Vestens forestillinger om islam og muslimer er preget av stereotyper som Vesten har utviklet for sine egne formål. Disse mener han at mediene reproducerer. Den samme grunnideen fulgte han opp da han mer spesifikt tok for seg forholdet mellom Vesten og islam i boka *Covering Islam* (1981). På dette tidspunktet var islam som tema stort sett knyttet til internasjonale konflikter. Said har vært brukt som forbilde for senere forskning og debatt knyttet til mediers dekning av islam. Et eksempel er Richardson (2004), som påstår at ledende britiske aviser bidrar til å produsere og reproducere ”antimuslimsk rasisme”.

1.3. Materiale og analyseenhet

Denne oppgaven har to hoveddeler. Jeg analyserer islamrelaterte tekster fra en ettårs periode i Aftenposten (1. februar 2009 – 1. februar 2010). Og jeg har intervjuet tre journalister fra samme avis om deres arbeid med islamrelaterte saker. Ut fra dette materialet har jeg identifisert mine to analyseenheter. Enhetene vil delvis ses i sammenheng, og delvis belyses hver for seg.

For å ha et godt grunnlag for å kunne si noe om tendenser i dekningen av islam og muslimer, har jeg valgt å gå gjennom en hel årgang av avisen. Mitt interesseområde er hjemlige islamsaker, og jeg tenker da på saker fra Norge og andre vesteuropeiske land. Ved å analysere tekster og å intervju journalistene selv, ønsker jeg å få vite noe om journalistiske kriterier og prioriteringer i arbeidet med disse sakene.

1.4. Forskningsspørsmål

Denne oppgavens forskningsspørsmål lyder som følger:

Når, hvorfor og hvordan arbeider norske journalister med islamrelaterte saker?

Spørsmålet er tredelt, og jeg henviser i oppgaven til de enkelte delene som *når*-, *hvorfor*- og *hvordan*-spørsmålet. Til å konkretisere de samme spørsmålene benytter jeg to hjelpespørsmål som sammen korresponderer på ulike vis med de tre delene i hovedspørsmålet:

1. *Hva* gjør islam og muslimer nyhetsverdig?
2. Hvordan forstår journalistene sin *rolle* i møte med muslimer og islamrelaterte saker?

Det første spørsmålet hører primært til *når*-spørsmålet, og samtidig delvis til *hvorfor*-spørsmålet. Her konkretiseres *når*-spørsmålet: *Hva* ved islam/muslimer som blir nyhetsverdig avgjør *når* journalistene arbeider med islam. Det andre spørsmålet er min hovedtilnærming til *hvorfor*- og *hvordan*-spørsmålene, men berører i noen grad også *når*-spørsmålet. Min tanke her er at journalistenes rolleforståelse praktisk kommer til uttrykk i hvordan deres saker blir til, og i hvordan de arbeider med kilder. Jeg henviser i fortsettelsen til disse to underspørsmålene som *hva*-spørsmålet og *rolle*-spørsmålet.

I tillegg til disse to sentrale underspørsmålene, stiller jeg i - relasjon til både selve forskningsspørsmålet og til *rolle*-spørsmålet - følgende underspørsmål:

(Relatert til *når*-spørsmålet:)

3. I hvilken grad er islamrelaterte saker prioritert av redaksjonen?

(Relatert til *hvordan*- og *rolle*-spørsmålet:)

4. Hvordan arbeider journalistene i forhold til kilder?

(Relatert til både *når*-, *hvordan*- og *rolle*-spørsmålene:)

5. Hvordan blir de islamrelaterte sakene til?

Spørsmål 2 fungerer som selvstendig spørsmål i oppgaven, samtidig som dette spørsmålet utdypes ved hjelp av spørsmål 4 og 5.

1.5. Presisering av noen begrep

Her ønsker jeg å presisere hva jeg mener med noen av begrepene som anvendes i denne oppgaven. De to hovedbegrepene som er knyttet til oppgavens to hovedperspektiv - *nyhetsverdi/nyhetskriterium* og *journalistrollen* – blir gjort rede for i teorikapittelet. Jeg går derfor ikke inn på disse her.

Oppgaven fokuserer på journalistisk arbeid med *muslimer* og *islam*. Fordi formålet med oppgaven er å finne ut hva ved islam og muslimer som journalistene finner nyhetsverdilig, er det lite hensikt å bruke snevre definisjoner på disse to ordene i utgangspunktet. Ordet *islam* betyr ”underkastelse”. I følge Opsahl (2002:27) er konsekvensen av denne underkastelsen å leve i praktisk lydighet mot Allah, Muhammed og de personer som er gitt autoritet i det muslimske fellesskapet. Opsahl forklarer at denne lydigheten gjelder på alle livets områder, og at den ”omfatter det enkelte menneskets private liv, familielivet og livet i storsamfunnet eller staten”. Denne altomfattende lydigheten skal gjenspeile skaperens enhet, og det er derfor ikke mulig å skille mellom en ”religiøs” og en ”verdslig” del av tilværelsen. ”Islam dekker altså et langt videre område enn det en tradisjonell oppfatning av religion skulle tilsi”, forklarer Opsahl. At en praktisk tillempling av religionen i alle deler av livet står sentralt i islam er relevant i forhold til fokuset denne oppgaven har på kulturell og verdimeslig konflikt. Hitti (1970) behandler islam under de tre perspektivene religionen, staten og kulturen, og tydeliggjør med det at islam sprenger grensene i forhold til det snevre vestlige religionsbegrepet. I tråd med Opsahl og Hitti mener jeg med *islam* både teologisk, ideologisk og juridisk system, og samfunn/fellesskap og kultur.

Jeg er bevisst at islam i Norge og Vest-Europa er svært sammensatt med mange ulike etniske tradisjoner, teologiske retninger, organisatoriske strukturer og bevegelser med ulik vektlegging og ulik grad av konservative eller moderne holdninger. Sett i kontrast til det sekulære storsamfunnet eller norsk kristendom, mener jeg likevel at det er nok som er felles for ulike muslimske grupper og varianter til at det gir mening å snakke om islam som én (men mangfoldig) størrelse. Med *muslimer* mener jeg personer som identifiserer seg med religionen islam og etniske grupper fra land med dominerende muslimsk befolkning.

Islamisme står for politisk islam, og er et moderne fenomen (Opsal 2005:340). Termen brukes om ytterliggående grupper, og erstatter mer og mer termen *islamsk fundamentalisme*.

Fordi oppgaven har et fokus på kulturell eller verdimessig konflikt som nyhetskriterium for islamrelaterte nyhetssaker (se bl.a. pkt. 2.2.), er det nødvendig å velge begreper for å kunne omtale dette. Jeg ønsker å bruke mest mulig nøytrale begrep, samtidig som de må dekke det som skal beskrives. Her har jeg valgt å bruke *majoritetssamfunnet* om den delen av befolkningen i Norge som utgjør flertallet, og som representerer de dominerende normer og verdier i befolkningen. Da unngår jeg å bruke mer problematiske begrep som ”norsk kultur”. Begrepet brukes i kontrast til *muslimske minoriteter eller muslimske innvandrergupper* - som jeg bruker i flertallsform for å understreke at det kan dreie seg om ulike grupper fra sak til sak. Jeg bruker *majoritetsnordmenn og etniske nordmenn* om nordmenn med røtter i Norge og som representanter for majoritetssamfunnets verdier og normer. Begrepene brukes i motsetning til nordmenn med annen etnisk bakgrunn, i dette tilfellet norske borgere med kulturbakgrunn fra muslimske land.

2. Teori

I forrige kapittel gav jeg en oversikt over noe av forskningen som er gjort knyttet til islam og medier. Her vil jeg gå noe grundigere inn i ett av eksemplene derfra, og bruke det som et teoretisk utgangspunkt for analysen av mitt eget materiale. Fra Elizabeth Pooles *Reporting Islam* (2002) finner jeg både teori og metode for min analyse av avisartikler. Her henter jeg det ene av mine to teoretiske hovedperspektiv. Det andre henter jeg i Ekström og Nohrstedts forskning på journalistrollen i *Journalistikens etiske problem* (1996). Dette anvender jeg i analysen av intervjuene. I tilknytning til disse to hovedperspektivene trekker jeg inn relevante teoretiske bidrag fra forfatterne som er presentert i forskningsoversikten i kpt. 1.

2.1. Islamstoffets tematiske innramming

Boka *Reporting Islam* av Elizabeth Poole (2002) representerer kanskje den grundigste studien som er gjort i Europa av islam i mediene. Den er basert på et stort forskningsprosjekt som omfatter både ulike analyser av flere britiske aviser over et lengre tidsrom og av leserundersøkelse. Jeg gir denne studien en ekstra fyldig presentasjon på grunn av dens grundighet, omfang, og relevans for min oppgave. Samtidig anvender jeg også en metode fra denne studien. Jeg er bevisst at undersøkelsen boka baserer seg på nå begynner å bli noen år gammel. Mye har skjedd siden 2002, ikke minst har det vært et økt islamfokus i mediene i kjølvannet av 11. september.

Kritikere av mediernes dekning av islam trekker ofte fram eksempler fra tabloidavisene. Poole har valgt ut to aviser som regnes blant de mest seriøse, nemlig *The Guardian* og *The Times*. Den førstnevnte er ideologisk sett plassert til venstre for sentrum og sistnevnte er konservativ. I tillegg er de to avisenes søndagsutgaver, *Observer* og *Sunday Times*, tatt med. Både *The Guardian* og *The Times* har en stor andel høyt utdannede lesere, og forfatteren forventer å finne et bredere repertoar av islamrelaterte saker her enn i tabloidene. Jeg har på samme vis valgt meg ut *Aftenposten* til min egen undersøkelse, med tilsvarende forventning.

Spørsmålene som det søkes svar på i Pooles undersøkelse er hvordan den hjemlige (innenriks) dekningen av islam i Storbritannia ser ut. På hvilke måter er den nyhetsverdige, hvor ofte

finner britisk islam veien til nyhetsspaltene, hvor finner nyhetshendelsene sted og hvem er det som får komme til orde eller representere islam i de ulike sakene? Hun tolker omfanget av islamrelatert stoff i avisene som uttrykk for hvilken nyhetsmessig betydning redaksjonene gir temaet.

Clearly, the number of articles a newspaper publishes on a particular subject gives an indication of its editorial policy, the attention and thus importance attached to this subject, and the degree to which a paper has informed its readers. (Poole 2002:55).

Når vi konsentrerer oss om hjemlige islamrelaterte saker, så har Guardian nesten dobbelt så mange artikler som The Times i den aktuelle perioden, 1994-1996. Mens The Times har en mer tradisjonell tilnærming og oftere omtaler islam i en sammenlikning med kristendom, byr Guardian på et noe større spekter av tilnærminger.

I kapittelet med tittelen *Framing Islam: a quantitative analysis* finner jeg både teori og metode for min egen oppgave. Forfatteren opplyser her innledningsvis at hun bygger på Paul Hartmanns teori om "Race as News" fra 1974. Hartmann sier at et fenomen knyttes til bestemte assosiasjoner som igjen blir bestemmende for hvordan fenomenet forstås, eller innenfor hvilken ramme det tolkes. Poole benytter samme type rammeverk i sin gjennomgang av islamrelaterte artikler i The Guardian og The Times.

Det er spesielt hvilke *temaer* som opptrer i de islamrelaterte artiklene som Poole vier interesse. Hun har lett etter den enkelte artikkels hovedtema og underliggende tilleggstemaer. Fokus er fremfor alt på hvordan temaer opptrer i kombinasjon med andre tema, undertema og referanser.

To understand the content of press coverage on British Islam, particular emphasis must be given to the prominent topics of news items, by which I mean the overall subject category of an article. (Ibid.:63).

Blant annet viser hun at islam blir representert i britiske aviser innenfor et relativt avgrenset temaområde, hvor et mindre antall tema står peker seg ut som dominerende. Selv om muslimer noen ganger selv kan sette agenda for dekningen, er det måten hendelsene rammes inn på som gir avisene muligheten til å definere islam for sitt publikum, hevder Poole. Dataene fra undersøkelsen avdekker også at det er liten forskjell avisene mellom når det gjelder hvilke tema islam relateres til. De anvender stort sett den samme innrammingen,

hvilket viser at det er etablert en kulturell konsensus angående hva som er nyheter i forbindelse med islam. (Ibid.:56). Undersøkelsen fokuserer ikke bare på at islamrelaterte nyhetssaker generelt knyttes til et begrenset antall emner, men også på hvilke fremherskende tema som preger dekningen totalt sett. Poole sier at temaene som dekningen omfatter velges ut på grunnlag av nyhetsverdier (se neste punkt), og at de har aktualitet for en gitt tidsperiode basert på hvilken grad av viktighet de tilskrives.

Artiklene fra Times og Guardian som er undersøkt er plassert i forhold til 51 ulike temakategorier. Samme artikkel er plassert i ulike temakategorier der innholdet passer til flere. De sterkest representerte temakategoriene blir analysert spesielt. I oversikten under er det tatt med alle tema som gjenfinnes som hovedtema i minst ti prosent av de undersøkte artiklene. Skjemaet viser antall ganger det enkelte tema er identifisert som hovedtema, undertema eller som referanse (når et tema kun henvises/refereres til).

Tema	Hovedtema	Undertema	Ref. 1	Ref. 2	Totalt	I prosent
Tro	33	49	58	49	189	22.5
Utdanning	128	26	12	18	184	21.9
Fundamen- Talisme	57	39	36	30	162	19.3
Internasj. politikk (w. affairs)	-	-	101	55	156	18.6
Forhold til Kristendom	28	50	41	18	137	16.3
Tilpasning til kultur	9	28	45	52	134	16.0
Rasisme	21	41	40	31	133	15.8
Muslimske fellesskap	8	6	52	50	116	13.8
Samliv (relationsh.)	60	30	13	8	111	13.2
Forhold til andre relig.	16	30	29	29	104	12.4
Kjønn	17	33	27	20	97	11.5
Regjering (governme.)	-	-	45	49	94	11.2
Kriminell Aktivitet	43	50	-	-	93	11.1

Tabell 1: Viser hvor ofte de vanligste temaene opptrer i artiklene fra Guardian og The Times, både som hovedtema og tilleggstema, samt hvor ofte de refereres til uten å stå i fokus i artiklene.

Utdanning står i fokus i neste en fjerdedel av den totale mengde artikler. I den aktuelle perioden var blant annet islam og religionsopplæring i skolen og statlig støtte til muslimske skoler hett stoff i England. Analysen viser at islamrelaterte saker knyttet til utdanning har et forholdsvis stramt strukturert rammeverk av tilhørende tema og referanser. Hovedtemaet *utdanning* opptrer hyppig med *segregering* som tilleggstema, og ofte knyttet til en *sammenlikning mellom islam og kristendom*. Kristendom omtales og henvises til i artikler om islam og utdanning i 38 prosent av artiklene i The Times og i 16 prosent av artiklene i Guardian. Det tolkes som at saker om islam og utdanning ofte knyttes til storsamfunnets verdier. *Muslimsk tro* er også et hyppig forekommende tema i disse sakene, hvilket tolkes som at muslimsk tro *som problem* er utgangspunktet for mange saker. Et annet dominerende tilleggstema er muslimers *evne til å tilpasse seg majoritetskulturen*. Forfatteren mener den hyppige forekomsten impliserer at dette i bunn oppfattes som årsaken til problemene som artikkelen tar opp (Ibid.:67).

Crime, fundamentalism and cultural atrocities all symbolized deviant behaviour that appeared to be based on Islamic beliefs (rather than on customs). This took place within a comparative framework in which the values and beliefs of majority Britain (often Christian) were contrasted and in which their differences were pronounced, thereby creating problems for integration (Ibid.:82).

På tilsvarende vis knyttes temaet immigrasjon hyppig til muslimers integrasjonsvansker - og i en del tilfeller til fundamentalisme som undertema. *Fundamentalisme* knyttes ofte til undertemaene *immigrasjon* og *regjeringen* (som problemløser). Artiklene om fundamentalisme fremstiller islam som en global trussel, og hjemlige fundamentalister som en trussel innenfor landets grenser. Fundamentalisme opptrer også hyppig som undertema på tvers av hovedtemakategoriene. Det tolkes som et uttrykk for at fundamentalisme assosieres med islam i mange ulike sammenhenger.

Med henvisning til tidligere medieundersøkelser av Hartmann (1974), Troyna (1981) og van Dijk (1991), hevder Poole (Ibid. s. 74) at kriminalitet har spesielt stor nyhetsverdi når det står i relasjon til minoritetsgrupper. Kriminell aktivitet ble funnet igjen som undertema i mange av artiklene på tvers av hovedtemaer. Temaet som oftest ble referert til var *muslimsk tro* (Belief and religious rituals/practises). Dette temaet blir stort sett referert til i forbindelse med andre tema, men er hovedtema i noen få tilfeller. I disse tilfellene blir islam oftest sammenliknet med kristendom og andre religioner, og muslimers evne til kulturell tilpasning er ofte tilleggstema.

Forfatteren konkluderer med at islamrelaterte artikler har klare temamessige strukturer hvor noen emner opptrer ofte som hovedtema mens andre tema fungerer som innramming (framing). Artikkene som ikke lar seg plassere inn i rammeverket utgjør kun to prosent, hvilket forfatteren mener understreker at temafeltet knyttet til islam er smalt. Hun mener det blir vanskeligere for journalister å tenke på islam på andre måter når et slikt rammeverk er etablert. (Ibid. s. 83). Den britiske mediedekningen av islam gir i følge Poole et bilde av muslimer som en trussel mot majoritetssamfunnets verdier. Islam representerer integreringsproblemer

Temaanalyse i IMDi-undersøkelsen

I den kvantitative undersøkelsen som Retriever har gjennomført for IMDi (se 1.1.4.), er det laget en oversikt over de mest omtalte tema knyttet til innvandring og integrering i 2009. Her er det gjort søk i flere hundre medier. Søket er ikke begrenset til nyheter og feature, slik som i Pooles undersøkelse, men omfatter også leder-, kommentar- og debattartikler. Resultatene gir likevel et bilde av hvilke temaer som er fremme i mediebildet og samfunnsdebatten. Dette er de ti søkeordene som har flest treff:

1. Islam/muslim	77.670
2. Innvandring	43.076
3. Flyktninger	30.926
4. Asylsøkere	25.631
5. Diskriminering/rasisme	20.747
6. Minoriteter	16.890
7. Integrering	16.730
8. Hijab	14.293
9. Mangfold	5.237
10. Kjønnsløstelse	4.571

Ordene *islam* og *muslim* topper denne lista suverent, i tillegg til at islamrelaterte tema som *hijab* og *kjønnsløstelse* også kommer høyt opp. Dette betyr at medieomtale knyttet til integrering svært ofte handler om muslimer og islamrelaterte tema.

2.2. Kultur- og verdikonflikt som nyhetskriterium

2.2.1. Nyhetsverdi og nyhetskriterier

Et av hovedspørsmålene jeg stiller i denne oppgaven er *når blir islam nyhet?* Dette spørsmålet ligger tett opp til et mer generelt spørsmål i journalistikken: ”Hva gjør en nyhet til en nyhet?”. For å besvare dette spørsmålet, tyr man til det som kalles *nyhetskriteriene*, et sett av faktorer som avgjør en saks nyhetsverdi. Her vil jeg redegjøre enkelt for begrepet generelt, og deretter knytte det mer spesifikt til islamrelaterte saker.

Journalisten sitter ikke med en liste av nyhetskriterier foran seg når han jobber.

Nyhetskriteriene ”sitter i ryggmargen”, og ligger i bunn gjennom hele arbeidsprosessen. Ulike medievitere kan benytte forskjellige sett av nyhetskriterier, men det banebrytende arbeidet til norske Galtung og Ruge er fortsatt hovedreferanse på området etter 45 år. På grunnlag av sin analyse av utenriksstoff i norske aviser, identifiserte Galtung og Ruge følgende virksomme kriterier i sin klassiske artikkel *The Structure of Foreign News* (Galtung og Ruge 1965):

- 1. Vesentlighet (relevance):** Sakens betydning for publikum
- 2. Aktualitet (Timeliness):** Nylig hendelse
- 3. Forenkling (Simplification):** Kan nyheten beskrives enkelt og forståelig?
- 4. Forutsigbarhet (Predictability):** Kunne hendelsen vært forutsett, og evt. planlagt?
- 5. Sensasjon (Unexpectedness):** Uvanlig, noe som ikke kunne forutses
- 6. Kontinuitet (Continuity):** Er det en ny og videre utvikling av et etablert nyhetsfokus?
- 7. Komposisjon (Composition):** Passer det inn i det aktuelle mediums profil og form?
- 8. Elite-personer (Élite peoples):** Er sakens subjekt allerede en kjent person?
- 9. Elite-nasjoner (Élite nations):** Handler det om nasjoner vi ser på som viktige?
- 10. Negativitet (Negativity):** Negative hendelser har større nyhetsverdi enn positive

Samtidig som mediene forholder seg til de samme kriteriene, kan måten å forstå dem på være preget av skjønn, og ikke minst den aktuelle situasjonen den enkelte nyhetssak oppstår i. Hva er egentlig vesentlig, og hva er sensasjonelt? Her kan ståstedet til den enkelte avis og journalist spille inn på forståelsen. Men også mer praktiske faktorer spiller inn, som det enkelte mediums egenart, tidspress og andre sider ved journalistens arbeidsforhold.

I *News Values* (2007) utfordrer Brighton og Foy kriterielista til Galtung og Ruge, som de mener er moden for en oppdatering til dagens medievirkelighet. Nye medieformer påvirker nyhetsproduksjonen og nyhetskriteriene, mener de. I et eget kapittel om dagsavisen, vektlegger de betydningen av ståstedet til den enkelte avis og behovet for tilpasning til

lesernes forventninger. De har begrenset tro på avisenes mulighet til å forme lesernes oppfatninger. (Brighton og Foy 2007:46)

The spread of a newspaper in a democratic country tends to reflect the spread of political views within the populace, and although there are some practitioners within the news industry who would like to feel that they are influential agenda-setters, this is rarely true.

De hevder at de fleste avislesere leser for ”å få sine fordommer bekreftet”, og at dette er en viktig årsak til at liberale aviser forblir liberale og konservative aviser forblir konservative. Enhver avis er avhengig av å holde på sitt publikum, og publikums forventninger til innholdet påvirker derfor også hvordan nyhetskriteriene anvendes. Dette er i tråd med Sigurd Allern som har undersøkt hvordan norske medier påvirkes av sitt marked i anvendelsen av nyhetskriteriene. (Allern: 2001:56).

Foy og Brighton setter opp en ny liste av nyhetskriterier til erstatning for Galtung og Ruges.

Listen ser slik ut:

1. **Relevance** Angår saken leserne? (tilsvarer Galtung og Ruges ”konsonans”)
2. **Topicality** Er det noe som har skjedd helt nylig, noe som er relevant akkurat nå?
3. **Composition** Hvordan saken passer inn i forhold til de øvrige sakene i avisa
4. **Expectation** Forventer leseren å bli fortalt om dette?
5. **Unusualness** Hva skiller saken fra andre ikke-rapporterte hendelser?
6. **Worth** Rettferdiggjør saken sin plass i nyhetene? Angår den mange? Omhandler den viktige personer? (tilsvarer delvis elite-kriteriet)
7. **External influences** Er saken påvirket av press utenfra (eier, annonsør, politiker)

En enklere sammenstilling av nyhetskriteriene, som er velbrukt, består kun av fire og forkortes AVIS eller VISA. Bokstavene står for

V: Vesentlig, **I**: Identifikasjon (nærhet), **S**: Sensasjon – og **A**: Aktualitet.

En nyhet skal tilfredsstillende minst ett av disse kriteriene – jo flere jo bedre. Vi kan legge til en femte bokstav – som riktignok bryter opp forkortelsene, men som likevel hører med som et kjennetegn i nyhetsvurderingen: **K** for konflikt. (Østlyngen og Øvrebø 1998: 103).

2.2.2. Kulturell konflikt som nyhetskriterium

Poole bekrefter at islamrelaterte saker passer godt inn i rammen av de dominerende nyhetsverdier som preger avisenes generelle nyhetsdekning. Samtidig legger hun til at en artikkel om muslimer og minoriteter har større sjanse for å bli publisert hvis de har elementer av negativitet og problematisering. Når det gjelder norske forhold peker også IMDi-rapporten på at nyhetsmedienes orientering mot *konflikt, sensasjon og drama* på en særlig måte påvirker (negativt) hvordan islam og muslimer blir fremstilt. Mer konkret konkluderer Poole med at islams nyhetsverdi avhenger av etablerte forestillinger om hvem muslimene er og hva de representerer i forhold til det britiske storsamfunnet. Muslimske annerledeshet forstås som avvik fra vertssamfunnets normer, mens storsamfunnets normer og praksis er forutsatt og aldri utfordret. Britisk islam presenteres innenfor et etnosentrisk, liberalistisk og sekulært rammeverk, og en offisiell, ikke-muslimsk posisjon definerer islam for publikum. På grunnlag av sin undersøkelse konkluderer Poole med at islam er nyhetsverdilig når det *berører/påvirker* (affects) eller *støter mot* (impinge on) ”vanlige” briters liv og normer.

What is clear from this framework is that Islam in Britain is most likely to be reported if it clearly *affects* or is seen to *impinge on* the lives of what are considered 'normal' British people. (Poole 2002:85)

Det dreier seg altså om konflikt mellom det sekulære storsamfunnets normer og liberalistiske verdier og muslimske innvandrergruppers normer og verdier. Når det gjelder norske forhold bekreftes Pooles påstand av Rogde Næss (*annerledeshet*, 1.1.4, s. 10) og av Lindstad og Fjeldstad (Lindstad og Fjeldstad 1999:70):

I en stor del av sakene handler det om muslimer som skaper problemer fordi de gjør noe som *bryter med gjengse normer og regler* i Norge.

Pooles konklusjon om hva som gir islam nyhetsverdi, vil jeg ta med meg som et sentralt teoretisk perspektiv i analysen av mitt materiale. Det er temaundersøkelsen som gir Poole grunnlag for hennes konklusjon, og jeg vil benytte en tilsvarende temaundersøkelse for å se om det er grunnlag for å konkludere på samme vis om Aftenpostens dekning av islamrelaterte saker. Jeg supplerer den kvantitative undersøkelsen med å spørre informantene om hva de selv mener gir islam nyhetsverdi i Aftenposten.

2.2.3. Nyhetskriterier og redaksjonell profil

Som Allern og Foy og Brighton viser, er ikke nyhetskriteriene noe som forstås og praktiseres likt uavhengig av journalist og redaksjon. I forhold til muslimer og islamrelaterte saker kan man med utgangspunkt i deres påstander spør blant annet hvor vidt tilpasning til publikum og markedshensyn avgjør hvordan nyhetskriteriene anvendes på denne typen stoff. Foy og Brightons nyhetskriterium *Expectation* står her sentralt: Forventer leseren å bli fortalt om dette? Oppgavens *når*-spørsmål henger klart sammen med hvordan nyhetskriteriene forstås og anvendes. Både Poole og den norske forskningen jeg har vist til ovenfor antyder at publikums syn på muslimer i stor grad formes av mediernes fremstillinger. Ut fra Foy og Brightons tankegang kan man kanskje spør om ikke mediernes anvendelse av nyhetskriteriene i forbindelse med islamrelaterte saker - motsatt vei - lar seg styre av lesernes oppfatninger og forventninger til stoffet? Pooles konklusjon om kulturell konflikt som nyhetsverdi i islamrelaterte saker, kan i lys av Foy og Brighton kanskje forstås som en nødvendighet for å holde på publikum. Pooles studium konkluderer også med at nyhetskriteriene i stor grad er sammenfallende mellom de to avisene, men at islamdekningen i noen grad skiller seg i samsvar med avisenes ulike ideologiske ståsted. Dette bekrefter Foy og Brightons påstand om nyhetskriterier og avisenes profil (se over). Alle artiklene med kjønn som tema er fra Guardian, noe som kan forstås i lys av denne avisens feministiske ståsted og menneskerettsfokus. På den andre side har The Times flere artikler om kriminalitet. Den konservative avisen vektlegger kulturelle forskjeller tydeligere, og omtaler ofte islam i en sammenlikning med kristendommen (Ibid. s.70).

2.3. Journalistrollen

2.3.1. Journalistrollen, valg og prioriteringer

Gjennom hele arbeidsprosessen må journalisten og redaksjonen må gjøre valg, eller prioriteringer (Østlyngen og Øvrebø 1998:16). Hva skal hun skrive om? Hvor skal hun lete etter nyheter? Hvilke saker skal prioriteres på bekostning av hvilke? Hvordan skal saken vinkles? Hvilke kilder skal hun benytte? Hvordan skal hun forholde seg til kilden/den omtalte? Hvilke ord skal velges? Hvordan skal saken illustreres? Hvordan skal saken presenteres? Hvordan skal den prioriteres i avisen? Hvordan blir eventuelle hensyn til de som berøres av saken ivaretatt? De mange valgene journalisten stilles ovenfor gjennom prosessen, har ikke bare en praktisk, faglig side, men også en etisk. Produksjonen av en nyhet innebærer en rekke etiske valg eller prioriteringer. De etiske utfordringene ved disse valgene kan selvsagt variere veldig. Hvordan journalisten forholder seg til disse avgjøres i stor grad av hvordan hun forstår sin rolle som journalist. Når jeg skal se på *hvordan* og *hvorfor* journalister jobber med islamrelaterte saker - hva de *prioriterer* i forbindelse med disse jobbene - vil jeg primært benytte teori om *journalistrollen*. Hvordan forstår journalisten sitt oppdrag i forhold til det konkrete stoffet og menneskene de møter i forbindelse med disse jobbene? Jeg ser dette som en relevant tilnærming da rolleforståelsen er avgjørende for hvordan journalisten tilnærmer seg og jobber med de aktuelle sakene. Rolleforståelsen har praktiske følger, og jeg vil også fokusere på et par konkrete sider ved den praktiske utøvelsen av journalistarbeidet som del av mitt fokus på journalistrollen.

2.3.2. Engasjement eller nøytralitet

I litteratur om journalistrollen er spørsmålet om *engasjement* eller *nøytralitet* et vanlig tema. Denis McQuail vektlegger dette aspektet i sin *Mass Communication Theory* (2000). Her viser han til Cohen (1963:191) som en av de første til å fokusere på distinksjonen mellom *nøytral reporter* og *deltaker* (McQuail 2000:253). Den førstnevnte forståelsesmåten knytter an til idealer om journalisten som en som informerer og forklarer, den andre til ideen om pressen som den fjerde statsmakt og journalisten som maktkritiker og representant for publikum. Han viser til en rekke forskere som sier at den nøytrale forståelse av journalistrollen er mest utbredt, og at dette først og fremst skyldes *den objektive journalist* som ideal.

Fjästad og Holmlöv (1976) identifiserte to hovedkategorier av journalisters rolleforståelse, nemlig *vaktbikkje* (overvåke lokale myndigheter etc.) og *opplyser* (gi forbrukerhjelp, sosial og politisk informasjon). Amerikanerne Weaver og Wilhoit (1986) har utviklet tre hovedkategorier knyttet til journalistrollen, nemlig *forklarer* (*interpreter*), *videreformidler* (*disseminator*) og *motstander* (*adversary*). (Ibid. s. 254). Den førstnevnte erstatter deltakerrollen, og beskriver journalisten som ønsker å analysere komplekse spørsmål, undersøke myndigheters påstander og diskutere nasjonal politikk fortløpende. *Videreformidleren* ser sin oppgave primært som å nå raskt ut til publikum med informasjon. Videst mulig publikum er et mål for denne typen journalist. *Motstander*-rollen har mindre oppslutning enn de to andre, men anerkjennes av flertallet i større eller mindre grad. De fleste forstår motstanderrollen i forhold til både myndigheter og næringsliv. Kun to prosent av de spurte i Weaver og Wilhoits undersøkelse identifiserer seg selv utelukkende med én av rollene.

2.3.3. Publisering versus konsekvenshensyn

I *Den myndige journalisten – Korleis forstår journalisten sitt samfunnsansvar*, innleder Oltedal kapittelet om *Journalistrolla* slik (Oltedal 2001:140):

I ulike drøftingar av journalistrolla kan ein sjå ei noko ulik vektlegging av korleis journalistar bør forstå og utføre sitt oppdrag. Ein forståingsmåte vektlegg sterkt at pressas fremste plikt – ut frå kravet om yringsfridom – er å publisere, dvs. offentliggjere det pressa veit utan å leggje særleg vekt på konsekvensane av å publisere. Ein annan forståingsmåte vektlegg pressas kritiske rolle ved den dagsordenfunksjon pressa har, og understrekar journalistens ansvar for å vurdere konsekvensar av publisering.

Forholdet mellom disse to sentrale journalistiske idealene eller verdiene – publiseringsplikt vs. konsekvenshensyn – er altså grunnleggende i forhold til journalistens rolleforståelse i følge Oltedal. Som sentralt i litteratur og samfunnsdebatt viser Ekström og Nohrstedt til konflikten mellom å ”offentliggöra och avslöja sanningar” og på den andre siden å ta ”olika former av hänsyn”. Med utgangspunkt i Oltedal og Ekström og Nohrstedts begrepsbruk vil jeg i fortsettelsen bruke publisering/sannhet-konsekvenshensyn som benevnelse for denne potensielle konflikten, samt i noen tilfeller for enkelhetsskyld sannhet/hensyn-perspektivet eller sannhet/hensyn-konflikten.

Denne spenningen mellom ulike idealer aktualiseres av IMDIs påstand om at mediene skaper islamfrykt og av ulike forskeres kritikk av hvordan muslimer fremstilles i mediene. Denne kritikken kan forstås som en oppfordring til å legge mer vekt på konsekvensetikk i dekingen av islam, innvandring og minoriteter. Jeg ønsker å ha med meg spenningen mellom de to idealene som et sentralt fokus i forbindelse med drøftingen av journalistrollen.

De journalistiske idealene uttrykt i Vær varsom-plakaten

Pressen har formulert sine egne etiske normer i Vær varsom-plakaten (VVP). Journalistens rolleforståelse handler om hvordan han tolker slike normer. VVPs første kapittel handler om pressens rett til å publisere, informere og avdekke. Normer knyttet til konsekvenshensyn finner vi først og fremst i kapittel fire.

- 1.1. Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i et demokratisk samfunn.
 - 1.2. Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.
 - 1.3. Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene.
 - 1.4. Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet, og avdekke kritikkverdige forhold.
 - 1.5. Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.
- (Michaelsen 2003:28-35)

Som en viktig institusjon i det demokratiske samfunnet og som vokter og utøver av liberale, demokratiske friheter, knyttes pressen til det frie, demokratiske samfunnets grunnverdier. En kan si at det er storsamfunnets verdier som ligger til grunn for pressens arbeid. I et mangfoldig, flerkulturelt samfunn, kan samtidig oppgaven å beskytte enkeltmennesker og grupper kanskje tenkes å omfatte personer og grupper som ikke nødvendigvis deler disse verdiene fullt ut. I så fall kan kanskje dette punktet også gi en begrunnelse for å ta konsekvensetiske hensyn knyttet til omtale av minoritetspersoner. Men begrunnelser for hensyn av konsekvensetisk art finner vi først og fremst i VVPs kapittel 4. Herfra nøyer jeg meg med å trekke fram to særlig relevante punkt:

- 4.1. Legg vekt på saklighet og omtanke i innhold og presentasjon
 - 4.3. Vis respekt for menneskers egenart, privatliv, rase, nasjonalitet og livssyn. Fremhev ikke private og personlige forhold når dette er saken uvedkommende.
- (Ibid. s. 82-90)

Å vise omtanke i innhold og presentasjon er en generell regel for journalister. I tillegg har altså VVP også med et punkt som inkluderer hensyn til individers livssyn spesielt. Slike hensyn må veies mot vernet av de liberale frihetene i kapittel 1.

Grunnleggende etisk konflikt

Hans-Gunnar Axberger mener forholdet mellom sannhetssøking /publiseringsansvar og ulike typer hensyn er journalistikkens grunnleggende konflikt. For ham er ansvaret for å publisere, å opplyse publikum, det primære (Axberger 1994:6):

Medias makt ligger ikke minst i å *inte* publicera, å undanhålla, ”sila”, vrída. Därför är en pressetik som driver fram publicistisk återhållsamhet farlig. Den legitimerar styrning genom själv censur. Motkraften, den tänkta motkraften, är skyldigheten att publicera. Den är tänkt att verka inom och utom pressen och lägga bevisör dan på andra sidan: det är den som inte vill publicera som skall argumentera för sin sak, inte den som följer grunregeln: att publicera.

Axberger viser til de sterke tradisjoner for å gi publisering/opplysning av publikum forkjørsrett i britisk og amerikansk presse, jf. uttrykket ”Publish and be damned”.

Schöiers to prinsipper

Hans Schöier sammenfatter pressetikken i de to prinsippene om publisering/sannhet og konsekvenshensyn. Han gjør det ved å stille to elementære spørsmål (Schöier 1992:101):

För mig som tidningsman har pressetiken kommit att sammanfattas i frågan ”Är det sant?” och i uppmaningen ”Kom ihåg att du hanterar människor!”. De två satserna – och deras förhållande till varann – løser inte några pressetiska problem. Men de för oss in i problemen. Att frågan innleder är ingen tillfällighet. Om en uppgift är sann och relevant för omvärlden skall den publiceras – det är utgångspunkten. Står det en människa i vägen påverkar det publiceringsbeslutet. Men det är inte publiceringen, utan en utebliven publicering som kräver sin motivering.

Pliktetikk eller konsekvensetikk

Når det tales om medieetikk, er ofte konsekvenshensyn fremtredende. Men hos de ovennevnte medieetikerne handler også publiseringsidealet om etikk. For noen er det altså journalistikkens primære etiske krav. Med utgangspunkt i etiske hovedkategorier klassifiserer Mats Ekström og Stig Arne Nohrstedt en klar prioritering av sannhetskravet og publiseringsidealet som en ren *pliktetisk* holdning, og en vektlegging av hensynsidealet som

konsekvensetisk. Nå kan man jo spørre seg om ikke det nettopp er konsekvensene av å ikke publisere som ligger til grunn for å gi publisering forkjørsrett. Jeg vil likevel benytte meg av denne distinksjonen i oppgaven.

En tredje verdi

Men først tilbake til Axberger, som kompletterer publiserings-/sannhets- og hensynsidealene med et tredje, nemlig *nytt* av den enkelte nyhets sak.

En tredje faktor smyger sig gärna in i diskussionen, nämligen nyttan. Det är inte ovanligt att publicister odlar föreställningen att det de publicerar skall vara samhällsgagneligt och att de därmed har en samhällsuppgift. Uppställs det kravet, träder sanningskravet i bakgrunden. (Axberger 1994:18).

Resultatet blir da at en sak skal publiseres så sant den har nytte, altså samfunnsinteresse, og at denne nytten er viktigere enn både sannhetskravet og eventuelle hensyn til berørte parter.

Også Oltedal trekker inn denne tredje faktoren, som hun kaller *vesentlighetskravet*.

Vesentlighet står altså sentralt både som nyhetskriterium og ideal. Et sentralt spørsmål for min oppgave blir da også i hvilken grad det islamrelaterte stoffet er vesentlig, altså samfunnsnyttig? Oltedal anvender de nevnte tre idealene i sin sammenfatning av det elementære i journalistrollen:

Å ta vare på *menneskeverdet*, på *sanningskravet* og å leggje vekt på *det vesentlege* bør vere tre sentrale verdier i journalistens forståing av sitt samfunnsoppdrag. (Oltedal 2001:168).

2.3.4. Ekström og Nohrstedts rolletyper

Ekström og Nohrstedt tegner flere idealtyper av journalister basert på sin omfattende forskning på svenske redaksjoner. Disse ulike journalisttypene utfordres av og responderer på ulike vis på journalistikkens ulike etiske fordringer. Tre av idealtypene - *håndverkeren*, *agitatoren* og *revolveren* – samsvarer med Thuréns typegalleri i *Ljusets riddare och djävulens advokater* (1988). I tillegg utvides rollelisten til å omfatte *Emnespesialisten*, *Fortelleren*, *Dramatiker* og *Nyhetsmakeren*. Jeg vil i det følgende gi en kortfattet gjengivelse av disse beskrivelsene:

Revolveren

Revolveren har sensasjonelle avsløringer som sitt fremste mål. Objektivitetsidealet er mindre viktig, og forenkling og spissing preger fremstillingene. Denne typen journalist er vanligst i den tabloide kveldspressen.

Håndverkeren

Håndverkeren legger vekt på upartiskhet, hensyn til intervjuobjektene og å gi en balansert, saklig og korrekt fremstilling som de involverte kan kjenne seg igjen i. Selve skrivearbeidet er derfor viktig. For håndverkeren er speilmetaforen (nyhetene speiler virkeligheten) meningsfull og uproblematisk. Håndverkeren er typisk for lokalaviser, og denne har ofte tette relasjoner til flere av dem som de intervjuer.

Den samfunnsengasjerte (agitatoren)

Den samfunnsengasjerte har en kritisk granskende holdning, og søker å beskrive prosesser og tydeliggjøre sammenhenger for leserne. Han vil gjøre publikum oppmerksom på misforhold i samfunnet. Denne journalisten er bevisst at journalistikk utøves med utgangspunkt i verdier, og er opptatt av integritet og selvkritikk. Overflatisk journalistikk ses på som fordømmende.

Emnespesialisten

Emnespesialisten presenterer innhold basert på stor kunnskap fra saksområdet, og markerer seg gjerne ved å velge annet materiale og andre kilder enn de som benyttes i det kjappe, daglige nyhetsarbeidet. Han er skeptisk til dramatisering, personfiksering og ukonvensjonelle metoder, og objektivitetsidealet står sterkt. Emnespesialisten har gjerne akademisk utdanning eller lang yrkeserfaring knyttet til det aktuelle saksområdet. Denne journalisttypen finner man stort sett i de store avisenes spesialredaksjoner.

Fortelleren

Fortelleren bryter nyhetstekstens tradisjonelle form, og forteller fremfor å informere. Han søker å utnytte språkets muligheter, og skriver på en måte som gjør at journalisten selv blir synlig – i motsetning til det rådende idealet om journalistens usynlige/tilbaketrukkne rolle. Denne journalisttypen er vanligst utenfor den tradisjonelle journalistikken.

Dramatikeren

Dramatikeren behersker sitt medium og er minst like opptatt av formen og det visuelle som av innholdet. Han leter etter den gode historien og den kreative og overraskende måten å formidle den på. Budskapet skal gjøres spennende og forståelig ved hjelp av nye grep og virkemidler. Dramatikeren identifiserer seg selv i stor grad med sitt produkt, og uttrykker seg selv gjennom det.

Nyhetsprodusenten

Nyhetsprodusenten er typisk for medier med knappe ressurser, men høye krav til produksjon, som lokalradioer og nettaviser. Uavhengig av tema skal journalisten på kort tid kunne produsere nyheter klare for publisering. Her prioriteres enkle jobber på bekostning av saker som krever grundigere undersøkelser eller innebærer etiske komplikasjoner. Nyheter plukkes gjerne fra byråer og andre medier uten større bearbeiding.

Rolletypene og sannhet-hensyn-konflikten

Når journalisttypologien som skal benyttes videre i oppgaven nå er etablert, vil jeg trekke inn igjen den innledningsvis nevnte relasjonen mellom publisering/sannhetssøken og konsekvensetisk ansvar. Ekström og Nohrstedt hevder at de ulike journalistrollene innebærer ulike moralske standpunkt. De forholder seg ulikt til de to idealene. I et illustrerende skjema figurerer *håndverkeren*, *den samfunnsengasjerte*, *revolveren* og *dramatikeren*, sammen med ytterligere to typer: *Sannhetssieren* og *Graveren*. *Sannhetssieren* preges av et sterkt sannhetsideal og tar ikke hensyn til eventuelle negative konsekvenser av publisering. Den andre preges av både et høyt sannhetskrav og en erkjennelse av konsekvensansvar. Når sannhetskravet går foran åpenbare negative konsekvenser er det etter grundig overveielse. Fordi gravere stadig må rettferdiggjøre sin tidsbruk, presses de gjerne i retning av en ren pliktetik. I den nevnte tabellen plasseres disse seks typene inn i forhold til om de tar ansvar for konsekvenser eller ikke, og etter hvor de står i forhold til sannhetskravet. Med sannhetskravet menes her hvor langt journalisten går for å ta ansvar for at det han skriver er sant. Når det gjelder sannhetskravet skilles det her mellom tre måter å forholde seg på:

1. Sannhet omfatter kontekstuelle aspekter
 2. Sannhet reduseres til faktakontroll
 3. Sannhetskravet minimeres.
- (Ibid.:231)

Forfatterne viser i boka til at sannhetskravet i den praktiske redaksjonshverdagen oftest koker ned til en sjekking av de konkrete fakta som hevdes i den enkelte sak (pkt. 2). For den mest krevende tilnærmingen til sannhetsspørsmålet (pkt. 1), er ikke korrekte fakta alene nok. Det er ikke tilstrekkelig at journalisten gjengir uttalelser korrekt, men journalisten må sette seg inn i sammenhengen og hensikten med uttalelsen for å gi leserne mulighet til å forstå uttalelsene i en videre sammenheng. Her hører også med en årvåkenhet i forhold til ulike aktørers forsøk på å utnytte og manipulere journalistikken. Sannhet innebærer her overensstemmelse med virkeligheten, både hva angår enkeltstående faktaopplysninger og i forhold til omstendighetene som er relevante for sammenhengen.

Ansvar for konsekvenser	Kontekstuell Sannhet	Korrekte fakta	Minimalt sannhetsansvar
Ja	Graveren	Håndverkeren	Den samfunnsengasj.
Nei	Sannhetsieren	Revolveren	Dramatikeren og Nyhetsprodusenten

Tabell 2. Journalistroller og forhold til sannhetskrav og konsekvensansvar. (Ekström og Nohrstedt 1997:232).

2.3.5. Kildearbeidet

En side ved det journalistiske arbeidet som jeg finner naturlig å knytte til journalistrollen er kildearbeidet. Her vil jeg blant annet ta utgangspunkt i Oltedal som snakker om at journalisten kommer i ulike typer *ærend*, avhengig av sakens karakter. Her nevner hun tre hovedtyper: *Motstander*, *hjelper* og *underholder*, og legger til *inntrenger*. Motstanderrollen knyttes primært til undersøkende journalistikk der målet er å få fram i dagen forhold som den ansvarlige ønsker å holde skjult. Her har journalisten og intervjuobjektet motsatte interesser. Å ivareta pressens rolle som *vaktbikkje* og avdekke kritikkverdige forhold, innebærer ofte å stå i sterke motsetningsforhold til de som intervjues eller omtales (Oltedal 2001:74-75).

Mens motstanderrollen korresponderer med idealet i VVP 1.4, (”..avdekke kritikkverdige forhold..”) kan vi på tilsvarende vis si at hjelperrollen har sitt utspring i idealet som er uttrykt i VVP 1.5. (”..å beskytte enkeltmennesker..”). VVP vier kpt. 3 til Journalistisk atferd og forholdet til kildene. Jeg vil her trekke fram to av punktene, som jeg mener er særlig relevante for oppgavens analyse av journalistenes kildearbeid.

3.2. Vær kritisk i valg av kilder og kontroller at opplysninger som gis er korrekte. Det er god presseskikk å tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder...

3.3. Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers i forhold til kilder og kontakter.

Noen tidligere undersøkelser av muslimer i mediene har delvis fokusert på hvordan muslimer fremstår som kilder. Det gjør også jeg i denne undersøkelsen. Her er det særlig interessant å se hvordan journalistene praktiserer idealet om å *tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder*.

2.3.6. Hvordan saker blir til

Hvordan de enkelte sakene oppstår sier noe både om *når*, *hvorfor* og *hvordan* journalistene arbeider med islam og muslimer. Det sier rent praktisk også noe om journalistens rolleforståelse. Derfor er dette noe av det jeg vil se nærmere på for å kunne besvare forskningsspørsmålet best mulig.

Østlyngen og Øvrebø benytter tre kategorier på idéarbeidet og nyhetsjakten: *Rutineveien*, *Den uformelle veien* og *Utveien*. Den første sikter til redaksjonenes rutiniserte nyhetsarbeid som den faste telefonrunden og strømmen av pressemeldinger og invitasjoner. Den andre går også inn til redaksjonene og består av tips og innspill fra pressgrupper og aktive påvirkere. Den tredje kanalen er journalistens egne initiativ til å belyse tema og finne nyheter. Selvsagt kan ”utveien” ha utgangspunkt i tips som har kommet inn eller journalistens egne observasjoner knyttet til noe som har kommet inn *rutineveien* (Østlyngen og Øvrebøs 1999:118). Hvis en forutsetter at den siste kategorien i større grad enn de førstes representerer redaksjonens bevisste valg, kan en analyse av hvordan nyhetssaker har blitt til si noe om avisens prioriteringer, og dermed når islam blir nyhet.

3. Metode

3.1. Innledning

I dette kapitlet redegjør jeg for hvordan jeg metodisk har gått fram for å besvare forskningsspørsmålet. Jeg forklarer hvordan data er samlet inn, samlet, kodet og analysert. Her drøfter jeg også oppgavens forskningskvalitet. Oppgaven er todelt ved at jeg har arbeidet med avistekster og intervjuet journalister. Artikkene jeg har funnet relevante, har jeg kodet, og alle opplysningene er lagt inn i et excel-dokument. Intervjuene er transkribert, og jeg har gjennomført en innholdsanalyse av dem. Grunnleggende har jeg valgt en abduktiv analysestrategi hvor jeg anvender teori og data på en dialektisk måte. Ved hjelp av relevant teori blir det enklere å stille de rette spørsmålene som skal til for at dataene skal kunne gi svar til forskningsspørsmålet. Teorien gjør at jeg tilnærmer meg materialet på en bestemt måte, og dermed også begrenser meg fra andre måter. Samtidig ønsker jeg å unngå å bli for teoritung, slik at materialet kun anvendes til å bekrefte det som teorien allerede har sagt. Faren for dette er større i forbindelse med den kvantitative delen av undersøkelsen enn for den kvalitative.

Teori og metode fra Poole

Til artikkelanalysen anvender jeg teori og metode fra en liknende undersøkelse. Samtidig som det gir fordeler med tanke på reliabilitet, er det en fare for at min undersøkelse kan komme til å se ut som en slags gjentakelse av denne om konklusjonene blir like. Kvalitative intervju har en karakter som gjør at utfallet er mer åpent. Her anvender jeg også teori som tilbyr flere modeller å sammenlikne materialet med (typologisering). Spørsmålene jeg anvender i den kvalitative delen av oppgaven er i stor grad teorigenererte, men grunnleggende er dette en oppgave hvor material og teori virker sammen i et balansert forhold. Min holdning til prosjektet er preget av en vitenskapsteoretisk realisme. Jeg har en grunnleggende tro på at de valgte analysemetodene vil kunne gi meg tilgang til reell og relevant kunnskap om det fenomenet jeg forsker på. Samtidig har jeg ikke en naiv holdning til hva som er mulig å få innsikt i gjennom en slik undersøkelse. Jeg er bevisst begrensningene som ligger både i det skriftlige materialet og i intervjusituasjonene. I det følgende vil jeg redegjøre mer i detalj hvordan jeg har gått fram i forbindelse med analysen.

Ett års utgaver av Aftenposten

Fenomenet jeg har valgt å forske på er journalistisk arbeid med islam, og materialet jeg har valgt å anvende til dette er islamrelaterte artikler og intervju med journalister fra Aftenposten. Jeg har tatt for meg Aftenposten i en ettårs periode (1.02.09-01.02.10), men begrenset meg til papiravisen og morgenutgaven. I utgangspunktet ønsket jeg å gjøre en sammenlikning med en annen avis, men av hensyn til omfanget ble den ideen etter hvert skrinlagt. Jeg ønsker med oppgaven å ”skjære ut” et forholdsvis representativt stykke norsk journalistikk, og ser Aftenposten som velegnet til det formålet. Som en seriøs og toneangivende avis tenker jeg at Aftenposten kan gi et forholdsvis representativt eksempel på norske journalisters prioriteringer. På den annen side er Aftenposten betydelig større enn de fleste andre aviser, og få andre aviser har journalister som har jobbet mye med islamrelaterte artikler. Jeg valgte Aftenposten på grunn av et inntrykk av at denne avisa hadde mer islamrelatert stoff enn andre. Som Oslo-basert avis har redaksjonen for øvrig nærhet til de store muslimske miljøene i hovedstadsområdet. I tillegg kommer at dette er en ressurssterk avis, og jeg derfor har antatt at noen av journalistene i alle fall har mulighet til å reflektere over arbeidet med islamrelaterte saker. I mindre redaksjoner med trangere rammer vil ikke forutsetningene være de samme.

Kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ undersøkelse

Ved å kombinere kvalitative intervju med en mer kvantitativ analyse av avisartikler fra et helt år, oppnår jeg å gå både i bredden og i dybden. At tekstutvalget er bredt gir god representativitet. I tekstanalysen har jeg måttet utøve skjønn i kategoriseringer og vurderinger. Her har jeg grunnleggende holdt meg til univariat analyse, men i noen få tilfeller også bivariat. Metodetriangulering, å undersøke et datamateriale ved hjelp av ulike metoder, kan redusere svakheter ved den enkelte metode. Ved å benytte to metoder sammen for å besvare de samme spørsmålene, kan denne undersøkelsens reliabilitet styrkes om funnene samsvarer. Deler av undersøkelsen vil kunne sammenliknes med andre undersøkelser som det er gjort rede for under forskningsoversikten og i teorikapittelet. Dersom mine funn samstemmer med disse, vil det kunne styrke min oppgave. Når sammenlikningen begrenses til de to delene av min undersøkelse, er det imidlertid et par forhold som reduserer reliabiliteten noe. De to metodene besvarer nemlig bare delvis de samme underspørsmålene. Journalistene jeg har intervjuet har også skrevet kun en del av artiklene i det totale tekstutvalget. Metodene overlapper altså delvis, samtidig som de hver for seg besvarer ulike underspørsmål. Når det gjelder hvor vidt dataene har gyldighet for problemstillingen, vil jeg si både at et bredt utvalg avisartikler og journalisters egne erfaringer besvarer spørsmålene på en relevant måte. For å

få vite noe om hvordan journalister arbeider, må det være høyst relevant å undersøke nyhetsartikler og å intervju journalistene selv. Teorien jeg har valgt å anvende på artikkelundersøkelsen står godt til materialet fordi den er basert på en liknende undersøkelse av avisartikler. Hos Poole har jeg også funnet et mønster for hvordan jeg metodisk går fram. At jeg kan bekrefte egne funn og konklusjoner i sammenlikning med Poole gir økt validitet. Teori om journalistrollen fra Ekström og Nohrstedt og de øvrige teoretikerne jeg anvender, gir hjelp til å belyse materialet på en relevant måte. Fordi jeg fokuserer på både praksis og holdninger hos journalistene, er det relevant med både kvalitativ og kvantitativ undersøkelse. Å kombinere kvantitativ artikkelanalyse med kvalitative intervju gir et bedre og bredere grunnlag for å kunne besvare spørsmålet om *når*, *hvordan* og *hvorfor* journalister arbeider med islamrelaterte saker. Spesielt *hvordan*- og *hvorfor*-spørsmålene krever mer enn en artikkelanalyse.

Utgangspunkt i både teori og empiri

Det lille stykket forskningsarbeid jeg gjør i denne utgaven tar utgangspunkt både i teori og empiri. En overflatisk kvantitativ artikkelanalyse ligger på et vis nær en positivistisk tilnærming med en enkel måling eller "avdekking" av "virkeligheten". Journalistisk arbeid handler imidlertid om en sosial virkelighet med flere ukontrollerbare variabler. I intervjudelen blir dette tydeligere ved at en studerer selvstendige aktører i en gitt setting. Her er det meningsfylt å se aktørenes tenking og handling både holistisk som spill og individualistisk som aktører, men med det sistnevnte som primat. Journalistene opererer som selvstendige yrkesutøvere, men innenfor et gitt miljø (redaksjonen) med sine normer (journalistisk yrkesetikk). Variasjoner i hvordan disse fellesnormene tolkes og praktiseres gjør det interessant å primært benytte et individualistisk perspektiv. Oppgaven kan gi et bidrag ikke bare til å forklare, men også å forstå det aktuelle fenomenet.

3.2. Om innholdsanalyse

For å analysere mitt materiale, både avisartikler og intervjuer, har jeg funnet det mest hensiktsmessig å gjøre en tradisjonell *innholdsanalyse* med *koding* av de enkelte tekstene. Analysearbeidet har selvsagt vært ganske ulikt for de to typene materiale, og jeg kommer tilbake til hvordan jeg konkret har gått fram i hvert av tilfellene. Her vil jeg først gi en teoretisk plassering av analysearbeidet felles for de to delene.

I følge Bergström og Boréus anvendes begrepet innholdsanalyse fremfor alt der man måler forekomsten av bestemte ord eller fenomen i en tekst. De to siterer i egen oversettelse Shapiro og Markoff (1977:14) sin definisjon av begrepet slik:

”varje metodisk mätning applicerad på texter (eller annat symboliskt material) för samhällsvetenskapliga syften” (Bergström og Boréus 2000:44).

Noen ganger benyttes begrept *kvantitativ innholdsanalyse* for samme sak. Men innholdsanalyse kan i følge Bergström og Boréus også brukes på en videre måte om ”varje analys som syftar till at på ett systematisk sätt beskriva textinnehåll” (Ibid.:45). Videre forklarer de at kvalitativ innholdsanalyse kan benyttes både om tekstanalyse der ingenting måles og om tekstanalyser hvor noe måles, men der samtidig mer kompliserte tolkninger må gjøres. Ut fra denne tankegangen finnes det både kvantitativt og kvalitativt innslag i begge analysedelene mine. Men artikkelanalysen har et grunnleggende kvantitativt preg, mens intervjuanalysen er kvalitativ.

Bergström og Boreus sier at innholdsanalyse egner seg godt til å finne mønstre i større tekstmateriale, og at denne tilnærmingen er spesielt vanlig i forbindelse med massekommunikasjonsforskning (Ibid.:46). Videre nevner de blant annet som et positivt og et negativt trekk ved innholdsanalyse henholdsvis at:

..som andra hårt strukturerade analysinriktningar för innehollsanalysen bort intresset från sådant i materialet som man inte på förhand bestämt sig för at notera...
Inriktningen tenderar att vara okänslig för det sammanhang i vilket de räknade enheterna befinner sig, vilket kan församra validiteten (Ibid.:86).

Det første stemmer godt på artikkelanalysen, og er også her svært hensiktsmessig. Siden materialet allerede er stort, er det uinteressant å lete etter annen informasjon enn den jeg spesielt har sett etter. Likevel kan det være ulike aspekter ved artiklene som gjør at for eksempel to noteringer av samme kode ikke nødvendigvis representerer nøyaktig samme sak. Ord eller fraser som regnes kan ha ulike betydninger i ulike sammenhenger (Ibid.). I en del tilfeller er det derfor naturlig å kommentere funn for å klargjøre slike forhold.

Coffey og Atkinson understreker at koding handler om å knytte data til våre ideer om dataene (Coffey og Atkinson 1996:27). Selve kodingen er bare begynnelsen på analysearbeidet. Resultatene fra kodingen gir grunnlag for å se sammenhenger og kontraster og reflektere over

disse. I følge Seidel og Kelle dreier koding seg om tre operasjoner: Å identifisere relevante fenomen, samle eksempler på disse, og å analysere disse for å finne likheter, forskjeller, mønster og strukturer. Det handler om gå bakom dataene, tenke kreativt med dem, og stille dem spørsmål som kan frembringe ny teori (Seidel og Kelle 1995:55).

3.3. Analyse av avisartikler

Jeg har analysert avisartiklene på en forholdsvis overflatisk måte med mange koder. En grundigere tekstanalyse av hver artikkel vil selvsagt bli for omfattende med et så stort antall tekster. Men dette er heller ikke hensiktsmessig eller nødvendig i forhold til formålet med analysen. Jeg ønsker å finne tendenser i forhold til islamrelaterte artikler, og til det egner en enkel analyse av mange artikler seg bedre enn en grundigere analyse av færre artikler. Med utgangspunkt i forskningsspørsmålet og tilhørende underspørsmål har jeg lest gjennom hver artikkel på jakt etter bestemte elementer i tekstene for å kunne plassere dem i ulike kategorier. For å kunne besvare spørsmålet om når islam omtales, har jeg fremfor alt målt forekomsten av ulike tema. Et nyttig hjelpespørsmål til det samme spørsmålet er: ”Hvordan eller i hvilken grad *prioriteres* islamstoffet?” Dette er et spørsmål som jeg ønsker å besvare på to måter, gjennom artikkelanalysen og intervjuene. Før jeg ser nærmere på hva de tre journalistene sier om dette, har jeg analysert artiklene. Ved å se på artiklenes plassering i avisen, artiklenes omfang, artiklenes tilsynelatende tilblivelse og artikkelsjanger, håper jeg å kunne få vite noe om avisens prioritering av stoffet. I tillegg har jeg målt forekomsten av ulike typer kilder i artiklene for å kunne finne tendenser knyttet til journalistenes kildearbeid og hvem de lar representere islam i sine tekster. I forbindelse med alle disse målingene er det behov for å gjøre tolkninger i større eller mindre grad.

3.3.1 Innsamling og utvalg

Definering av relevante artikler

For å finne ut når journalister jobber med islamrelaterte saker, har jeg valgt å gå gjennom tekster fra en relativt lang periode. Jeg valgt å gå gjennom en hel årgang av avisen. Det gir et godt grunnlag for å kunne si noe om tendenser i dekingen av islam og muslimer. Samtidig har jeg da avgrenset arbeidet ved å utelukkende se på morgenutgaven, og på dennes nyhetsartikler og reportasjer. Jeg har dermed valgt bort lederartikler og kommentarstoff. Også

sportssidene er holdt utenfor, men jeg har inkludert relevante nyhets- og featuresaker fra kulturseksjonen. I tillegg har jeg utelatt innkjøpt stoff for å konsentrere meg om saker skrevet av avisens egne medarbeidere.

Mitt interesseområde er nemlig hjemlige islamsaker, og hva slags prioriteringer norske journalister gjør i forhold til saker knyttet til islam. Jeg har da holdt utenfor de fleste utenrikssaker. Unntakene er saker fra land som ligger nær eller likner Norge, dvs. andre skandinaviske og vest-europeiske land. Holdt utenfor er også internasjonale terrorsaker, Midt-Østen-konflikten og Afghanistan. Vest-Europa har jeg valgt å ta med fordi jeg har antatt at saker herfra vil kunne ha samme karakter som de norske, at de tar opp er de samme problemstillingene knyttet til islam. Ikke minst har det vært saker fra våre nærmeste naboland som har hatt innvirkning på vårt hjemlige nyhetsbilde, som sakene om Jyllands-Posten (drapsforsøk og planlagt attentat) og Rosengård (i forbindelse med Siv Jensens snikislamisme-utspill). Sakene fra våre naboland er uansett begrenset til de som er skrevet av Aftenpostens egne medarbeidere.

Grunnen til at jeg har valgt et slikt hjemlig fokus er at jeg er mest interessert i hvordan redaksjonen og journalistene konkret tenker om og arbeider med islamrelaterte saker her hjemme. Ved å analysere tekster og å intervjuer journalistene selv, ønsker jeg å få vite noe om journalistiske prioriteringer i arbeidet med disse sakene.

Inndeling i tre hovedkategorier

Alle artikler er også delt inn i tre kategorier avhengig av på hvilken måte og i hvilken grad islam eller muslimer er tema:

A: Saker hvor islam eller muslimer er det primære tema, der begrepene islam eller muslimer er helt sentrale, for eksempel saker om bestemte muslimske miljø eller praksiser. Dette er saker som tilsynelatende springer ut av en interesse for feltet eller oppsøkende arbeid, og som ikke nødvendigvis ville satt dagsorden "av seg selv". Det kan for eksempel være saker om moskébygging eller sosial kontroll i muslimske miljø.

B: Saker hvor islam- eller muslimrelaterte tema står i fokus, men omtales mer indirekte eller uten at muslimer intervjues eller er direkte involvert selv. Det kan for eksempel være saker

om politiske vedtak eller lovforslag knyttet til tema som hijab i offentlig uniform eller blasfemivern.

C: Saker som har andre tema og hvor begrepene islam eller muslimer ikke eller i liten grad brukes, men der islam/muslimer likevel er involvert på en markant måte. Hendelser som med sin nyhetsverdi uansett setter dagsorden, og hvor det derfor er å forvente at det dekkes av avisen uavhengig av særlig interesse for islamrelatert stoff. Noen eksempler er Gaza-demonstrasjonene, saker om asylsøkere og kjønnslemlestelse eller reportasjer om flerkulturelle tema der mennesker fra muslimsk land eller kulturbakgrunn er intervjuet (uten at det religiøse står i fokus).

Hensikten med denne kategoriseringen er å sile ut de sakene (kategori A) som er mest interessante med tanke på avisens mer planlagte arbeid med islamrelaterte saker – for å kunne gjøre en grundigere analyse av disse, og samtidig ha mer bredde (kategori B og C) for å kunne si noe mer dekkende og helhetlig om hva som gjør islam til nyhet i avisen. I et mindre antall tilfeller har ikke riktig plassering gitt seg helt selv, men vært gjenstand for grundigere avveining.

Søkemetode

Den kvantitative undersøkelsen omfatter 186 artikler. Dette er artikler hvor islam eller muslimer er tema på ulike vis. De fleste av disse er plukket ut i forbindelse med at jeg har bladd meg fysisk gjennom aviser for en periode på ett år. De aktuelle artiklene har jeg kopiert eller avfotografert og skrevet ut. Dette har jeg gjort på Folkebiblioteket i Kristiansand, hvor de hadde Aftenpostens utgaver ett år bakover på lager. Et mindre antall utgaver manglet imidlertid, og disse lyktes jeg ikke med å skaffe i papirform. Aftenposten selv hadde ikke lagret papiraviser så langt tilbake, og avisa blir heller ikke lenger lagt på mikrofilm. For å se gjennom de manglende utgavene, og i tillegg ”dobbeltsjekke” om noe skulle være oversatt, har jeg gjort søk i A-tekst – først på de konkrete manglende datoene, og så for hele årsperioden. Her har jeg brukt som søkeord først og fremst *islam*, *muslim* og *religion*, og i tillegg ord som er relevante vurdert ut fra artiklene jeg allerede hadde funnet ved å bla i avisene: *moské*, *minaret*, *karikatur*, *hijab*, *kjønnslemlestelse*, *omskjæring*, *terror*. I forbindelse med søkene på de manglende datoene, la jeg til noen ekstra søkeord knyttet til det aktuelle i nyhetsbildet i den bestemte perioden. Til slutt har jeg samlet artiklene i en perm og gitt hver

av dem et nummer. Den fysiske permenn har vært utgangspunkt for analysetabellen i excel. I excel-dokumentet har jeg lagt inn alle opplysningene fra kodingen.

Avhengig av hvilket spørsmål jeg vil besvare har jeg opprettet kategorier, mest direkte ut fra materialet, men i noen grad også ut fra forskningsspørsmål, underspørsmål og teori. Hvilke artikler som er relevante å plukke og gjøre til gjenstand for analyse er ikke selvsagt. Som allerede nevnt ble en rekke type artikler prioritert bort i fra starten av. Men også underveis har jeg hele tiden stått overfor valg. Hva gjør denne artikkelen relevant eller ikke? Grunnen til at jeg har foretrukket og lagt hovedvekt på den manuelle søkemetoden er dels at jeg finner en del islamrelaterte saker som søkeordene ikke ville funnet. For å kunne finne ut når islam og muslimer omtales, har jeg sett det som viktig å ikke være snever i utgangspunktet. Jeg har da tatt med saker som omhandler tema som i de aller fleste tilfeller dreier seg om eller oppfattes som relatert til muslimer, som omskjæring av kvinner. Det er bedre å fange opp de ulike typer islamrelaterte saker fra starten av, og så kunne velge ut og kategorisere fra det. Jeg har også valgt å ta med artikler som omhandler f.eks. innvandring eller integrering generelt, men der islam fremtrer tydelig ved at saken illustreres med bilde av f.eks. en hijabkledd muslimsk kvinne.

Ved å kombinere manuelt søk med datasøk, tror jeg at jeg har fanget opp relevante artikler bedre enn jeg ville ved kun en av metodene. Med datasøk fant jeg flere artikler som jeg hadde oversett da jeg bladde meg gjennom avisene, og jeg har funnet flere artikler ved å bla som ikke kom fram i datasøket. Likevel kan jeg ikke utelukke at noe fortsatt kan være oversett fra en periode på et helt år, men det vil neppe kunne være stort nok til å gjøre utslag på noen avgjørende måte.

3.3.2. Analyse av artikkelmaterialet

Alle artiklene jeg har funnet har jeg nummerert og lagt fysisk inn i en perm, plassert etter dato. Jeg har så gått gjennom alle artiklene og plassert dem i ulike underkategorier under følgende hovedkategorier: Størrelse og posisjon i oppslaget (dobbeltside, helside, a-sak, b-sak), sjanger (nyhetsartikkel, nyhetsreportasje, featurereportasje), hovedtema, tilleggstemaer, anvendte kilder (politiker, muslimsk leder osv.) og hvordan saken tilsynelatende er oppstått (hendelse, utspill, lovforslag, statistikk osv.). Alle disse dataene har jeg lagt inn i et excel-

dokument for å kunne telle opp antall tilfeller både i enkeltkategorier og antall tilfeller i ulike kategorier innenfor én enkeltkategori. Hovedkategoriene er valgt ut for å kunne besvare forskningsspørsmålets delspørsmål: *når* (artikkelstørrelse, sjanger, tema) og *hvordan* (kilder, sakenes tilblivelse). I valg av underkategorier har jeg benyttet jeg både induktive og deduktive koder, men hovedvekten har utgangspunkt i selve materialet. Jeg har brukt et stort antall kategorier eller koder for å fange opp nyanser. I presentasjonen av funnene i analysekapittelet har jeg slått sammen noen ”beslektede” koder for å forenkle og tydeliggjøre, samtidig som jeg har oppgitt antall treff i den enkelte kategori.

Hensikten med analysen har vært å identifisere noen bestemte kvaliteter ved artiklene for å kunne finne noen trender knyttet til praktisk utøvende journalistikk. I denne sammenheng har jeg ikke funnet det hensiktsmessig å gå inn i en diskursanalyse, slik man ofte har gjort i islamrelatert medieforskning. Det ville også blitt unødvendig omfattende i forhold til oppgavens formål. Analysemodellen har jeg, som vist i forrige kapittel, hentet fra Pooles Reporting Islam. Teorikapittelet gir derfor en utfyllende redegjørelse for min fremgangsmåte. Jeg har imidlertid forenklet metoden litt ved å slå sammen kategoriene *undertema* og *referanser* til én kategori: tilleggstema.

Mitt hovedfokus i artikkelanalysen har vært temavalg. Hvilke tema er de islamrelaterte artiklene knyttet til? Eller med andre ord: I forbindelse med hvilke tema får islam og muslimer nyhetsverdi? Med dette fokuset blir islamrelaterte artikler fra en ettårs periode et godt utgangspunkt for å kunne besvare spørsmålet *når* arbeider journalister med islamrelaterte saker? Knyttet til kodingen av artikkelmaterialet var et grunnleggende spørsmål hvordan kategoriene/kodene skulle velges ut. Jeg har grunnleggende opprettet kategorier ut fra materialet. Forhåndsdefinerte kategorier ville kanskje ikke stå til materialet.

3.4. Intervjuene

Den andre delen av mitt forskningsmateriale består av intervjuer med journalister. Her har målet mitt ikke vært å intervju flest mulig journalister og få et mest mulig representativt utvalg. Jeg har i stedet ønsket å intervju journalister som har betydelig erfaring med islamrelaterte saker. Tre journalister er intervjuet, og disse er valgt ut med utgangspunkt i bylines som gjenfinnes i artikkelsamlingen.

3.4.1. Om det semistrukturert intervju

Jeg har valgt å benytte semistrukturerte intervju til innsamling av data til denne delen av undersøkelsen. Dette har jeg vurdert som en hensiktsmessig metode for å komme ”på baksiden av nyhetene”. Intervju er en sentral fremgangsmåte for å samle inn informasjon i vitenskapelige forskningsarbeid. Formen på forskningsintervjuer kan variere stort i forhold til omfang, formål og forskerens syn på kunnskap og metode. Mens et kvantitativt intervju normalt vil ta form av standardiserte spørsmål for å gjøre analyse av et stort materiale mulig, vil et kvalitativt intervju bære preg av at intervjueren kan gå dypere og bruke tid på et avgrenset materiale. Kvalitativ forskning er en fellesbetegnelse på flere ulike tilnærminger til data. Den grunnleggende idé for kvalitative intervju er at man søker informantens syn på det aktuelle tema, og ikke forskerens (Marshall og Rossman 1999:108).

Vitenskapsteoretiske perspektiv

Både valget mellom kvantitativ vs. kvalitativ metode og valget av type kvalitativ intervjuform, vil ha med vitenskapsteoretisk perspektiv å gjøre. Om en tar utgangspunkt i ytterpunktene, vil en positivist ha tillit til at informanten gir intervjueren en reell kunnskap om det informanten omtaler. En konstruktivist vil understreke at svarene informanten gir kun er dennes opplevelse av noe, eller kanskje kun en valgt fremstilling. Også selve intervjusituasjonen er en konstruksjonsprosess der også intervjueren selv bidrar. Med en kritisk realistisk tilnærming plasserer jeg meg langt unna begge ytterpunktene.

Et alternativ til intervju for denne oppgavens del kunne vært å observere journalistene i aksjon i redaksjonen og ute i feltet. Det kunne gitt en type ufiltrerte innblikk som intervjuer neppe kan gi i samme grad. Dette ble ikke aktuelt fordi metoden er langt mer tidkrevende enn intervju, og ikke mulig for meg å få til med mine rammer. Observasjon anvendes ofte i stedet for intervju ut fra en etnometodologisk tilnærming hvor forskeren er kritisk til intervjuets

verdi og relevans. Tilhengere av dette synet mener intervjuet skaper en kunstig situasjon som ikke kan gi tilgang til den nakne virkeligheten.

Grad av struktur

Et sentralt spørsmål både praktisk og med tanke på vitenskapssyn er i hvilken grad intervjuet skal struktureres. Et intervju preget av positivistisk tenkning vil ha mest mulig ferdigformulerte og gjennomtenkte spørsmål, og ikke gå utover dette i særlig grad. Her vil imidlertid kvantitativ metode være mer nærliggende. Kritikken mot kvalitativ metode handler i stor grad om at kvalitativ forskning ikke gir bredt og stort nok materiale til å kunne generalisere ut fra. På den andre siden forsvarer kvalitativ forskning med at kvantitativ forskning blir for overflatisk og sier for lite om hvorfor undersøkelsene gir de svarene de gir. Med kvalitative intervju kan man komme mer under huden, og få tilgang til menneskers tanker og erfaringer.

Semistrukturerte intervju

Som regel ønsker intervjueren å kombinere behovet for en viss styring med ønsket om å få fram mest mulig autentiske svar – også av slag forskeren ikke har tenkt på i forkant. I mange sammenhenger vil derfor mellomvarianten, det semistrukturert intervjuet, være den mest hensiktsmessige løsningen. Her har intervjueren som utgangspunkt en grunnleggende idé og et sett hovedspørsmål, men informanten er samtidig en aktiv deltaker (Silverman 2006:110). Underveis i intervjuet vil det gjerne være naturlig å følge opp med spørsmål utover de forhåndsformulerte, og å gå videre på ting som kommer opp i løpet av samtalen. Det semistrukturerte intervjuet kan defineres som ”konversasjon med bestemte hensikter” (Kahn og Cannel 1957:149), og derfor finnes det retningslinjer som skal hjelpe forskeren gjennom intervjuprosessen. Denne uformelle intervjuformen har mange likheter med dagligdags konversasjon, men med en verktøypalett av spørsmål/stikkord som intervjueren vil stille. Spørsmålene er planlagt, men kan formuleres ulikt og legges inn i mer eller mindre tilfeldig rekkefølge, avhengig av samtalen forløp. At semistrukturerte intervju har en større grad av struktur, gjør intervju og etterarbeid enklere enn ved et åpent dybdeintervju. Men tilhengere av semistrukturerte intervju vil også kunne forsvare mer struktur i forhold til best mulig tilgang til kunnskap fra respondentene. Det kan jo likeså godt tenkes at man går glipp av kunnskap fordi man mangler struktur.

Intervjuguide

Intervjuguiden vil være en hjelp og kvalitetssikring i et semistrukturert intervju. Man skal innom spørsmålene i guiden i løpet av intervjuet, men man behøver ikke stille spørsmålene hvis respondenten allerede har kommet innom temaet uoppfordret. Ved å utforme en intervjuguide, synliggjøres en disse fordommene og blir mer bevisst dem (Jacobsen 2003:132). Jeg valgte semistrukturerte intervju nettopp for å kunne kombinere struktur for å dekke inn de nødvendige spørsmålene – og samtidig fange opp poeng som jeg ikke hadde tenkt på i forveien. Jeg erfarte å få gevinst av begge deler.

3.4.2 Innsamling av intervjumaterialet

Valg av informanter

Når det gjelder valget av informanter, var planen min å se hvilke journalister som var best representert som forfattere av artikler i artikkelutvalget, og intervju disse. Det ble i alle fall delvis slik. Det viste seg at det var svært mange journalister representert i artikkelutvalget, og det typiske var at den enkelte journalist hadde skrevet en eller få artikler. Men det var noen unntak, og da spesielt to journalister. Disse to hadde operert mye sammen, og hadde et stort antall relevante artikler både hver for seg og med felles byline. En tredje journalist skilte seg også ut med til sammen sju artikler. Mitt artikkelutvalg er bredt og består for det meste av artikler skrevet av journalister uten noe spesielt fokus på islamrelatert stoff. Likevel ønsket jeg å intervju journalister med mye erfaring knyttet til dette.

Jeg kunne valgt å intervju mange journalister med mindre erfaring med stoffområdet, og med det samlet inn kunnskap om hvordan den gjengse ”gjennomsnittsjournalist” tenker om dette stoffområdet. Hvor mye vet vanlige journalister om islam, og hva tenker de om dette stoffområdet? Det kunne vært interessant nok, men jeg har ønsket med denne oppgaven å få del i tanker og erfaringer hos journalister med erfaring fra det konkrete feltet. Tanken er da at disse journalistene vil ha bedre forutsetninger for å kunne svare på spørsmålene jeg ønsket å stille. Jeg valgte å kontakte de to førstnevnte journalistene aller først. Den av de to journalistene som var aller mest interessant å intervju ut fra tekstmaterialet, hadde dessverre ikke anledning til å la seg intervju av ulike grunner. Disse to journalistene hadde imidlertid jobbet mye sammen. Dette gjaldt også de artiklene fra utvalget som jeg fant aller mest interessante. Dermed fikk jeg tilgang til prioriteringene og erfaringene knyttet til begge disse

journalistenes samarbeid gjennom den andre journalisten. I tillegg til denne journalisten gjorde jeg avtale med to til. Den først av de to andre journalistene jeg kontaktet hadde ikke skrevet like mange artikler som de to førstnevnte. Denne journalisten jobbet imidlertid mest med utenriksstoff, og skrev mer sporadisk innenriksaker om integrering eller radikal islam. Denne journalisten skrev relativt ofte om islam til utenrikssidene, men en del av disse sakene falt da utenfor mitt utvalg fordi jeg ikke definerte disse som "hjemlige". Journalistens omfattende erfaring med islamrelaterte saker også utenom det hjemlige stoffet, gjorde ham likevel interessant som intervjuobjekt. Den tredje journalisten har også betydelig erfaring med islamrelaterte nyhets- og featuresaker, men er nå i en kommentatorrolle i avisa. Denne journalisten har kun én artikkel i artikkelutvalget mitt. Det er en artikkel som jeg har jeg definert som en reportasje, men som jeg først hadde oversatt fordi den var plassert på kommentar plass - hvor jeg ikke lette. I tillegg til denne artikkelen, gjør den lange erfaringen med islamrelatert stoff at denne journalisten var svært interessant å intervju.

3.4.3 Analyse av de transkriberte intervjuene

Intervjuene er analysert på en kvalitativ måte. Her har jeg tatt utgangspunkt i de enkelte spørsmålene som er stilt til informantene, og opprettet noen kategorier ut fra det. Ved å sammenlikne svarene fra de tre informantene har jeg funnet både likheter og ulikheter - og nyanser innenfor det som er likt. Sammenlikningene informantene mellom tydeliggjør den enkelte informants særpreg og hva som gir sæpreget. Sammenlikning med de journalistiske rolletypene fra oppgavens teoridel (se denne), får fram ulike trekk ved journalistiske arbeidsmåter og hvordan informantene plasserer seg i forhold til disse. Samtidig er informantene interessante også uavhengig av sammenlikning med hverandre i og med at undersøkelsen er kvalitativ med kun tre informanter. Men det som kommer fram gjennom denne første runden med analyse, gir grunnlag for å oppdage flere interessante trekk. Enkelte trekk kommer også tydeligere fram ved at artikkel eksempler fra den enkelte informant trekkes inn til illustrasjon. På grunn av størrelsen på materialet, har jeg konsentrert meg om det eksplisitt uttalte, og ikke gått inn i en veldig detaljert analyse med flere lag koding. Det er hva som sies direkte som er interessant i forhold til problemstillingen, og jeg har derfor heller ikke gått inn en narrativ analyse eller argumentasjonsanalyse.

4. Analyse

Innledningsvis i dette kapittelet vil jeg gi en presentasjon av materialet jeg har jobbet med, avisartikler og intervjuer med journalister. Her vil jeg også presentere noen eksempelartikler fra det store artikkelutvalget som kan fungere som en slags bro mellom de to typene materiale. Deretter vil jeg foreta en analyse av de to enhetene.

4.1. Presentasjon av materialet

4.1.1. Presentasjon av artikkelmaterialet

Jeg har altså tatt for meg Aftenpostens morgenutgave over en periode på ett år, fra 1. februar 2009 til 1. februar 2010. Her har jeg plukket ut til sammen 186 artikler som jeg har vurdert som relevante. Artiklene og elementer fra disse er registrert i en stor excel-tabell. Etter å ha samlet alle opplysningene i denne, har jeg trukket ut A-artiklene, B-artiklene og C-artiklene (se 3.3.1, s. 40) i egne tabeller for å kunne skille ut funnene knyttet til disse hovedkategoriene. Det jeg har samlet opplysninger om er artiklenes størrelse, sjanger, hovedtema og tilleggstema, siterte kilder og hvordan artiklene tilsynelatende er oppstått.

Det er nyhetssakene som naturlig nok dominerer i statistikken jeg har ført over artiklenes sjangermessige tilhørighet. Jeg har her delt inn i tre kategorier: Nyhetsartikler, nyhetsreportasjer og featurereportasje. De ordinære nyhetssakene er altså delt inn i to kategorier: Artikler og reportasjer. Med reportasjer mener jeg saker der journalisten har vært ute av huset og aktivt oppsøkt steder eller personer, og der saken er illustrert med bilde fra stedet. I de fleste tilfeller har det vært enkelt å velge kategori, men noen saker ligger sjangermessig i grenseland. Det gjelder blant annet noen reportasjer som ligger i grenseland mellom nyhets- og featurereportasje. En sak som har høy aktualitet, og derfor sorterer inn under nyhetsseksjonen i avisen, vil jeg i utgangspunktet plassere i kategorien nyhetsreportasje. Featurereportasjene kan være mer tidløse, men de kan også være aktuelle, men gå mer i dybden og eksemplifisere et tema. For enkelhets skyld – og fordi antall artikler er lavt - har jeg valgt å definere portrettintervjuer og større intervjuer i kulturseksjonen som featurereportasje. Uansett er det altså i forbindelse med nyhetssaker at islamrelaterte tema oftest tas opp. En enkel del av forklaringen på det vil selvsagt være at nyheter tross alt er den

dominerende del av en avis, men en annen side av saken kan være at det er nyhetssjangerne som best fanger opp de sider ved islamrelaterede tema som vurderes som interessante.

De tre intervjuede journalistene ble spurt om hva de mener gjør islam nyhetsverdig i Aftenposten. Jeg har også spurt dem om hvordan deres egne islamrelaterede saker blir til, for å kaste mer lys over det samme spørsmålet. Dette henger også sammen med journalistenes rolleforståelse, som er denne oppgavens andre hovedfokus. Jeg har valgt å behandle temaene spørsmål for spørsmål og ved å se vekselvis på tekstmaterialet og intervjuene med journalistene. På utvalgte steder trekker jeg også inn eksempler fra tekstmaterialet. Før jeg går løs på dette, vil jeg innledningsvis også gi en kort presentasjon av de tre journalistene og de utvalgte eksempelartiklene.

4.1.2. Presentasjon av informantene

Jeg omtaler de tre intervjuede journalistene for Journalist 1,2 og 3. Alle tre er etnisk norske og er faste fulltidsmedarbeidere i Aftenposten. De har alle bred erfaring med saker som er relatert til islam og muslimer, men på ulike vis og med ulike utgangspunkt.

Journalist 1 (J1) har jobbet mye med islamrelatert stoff i mange år og i ulike funksjoner i redaksjonen, blant annet som nyhets- og featurejournalist. I dag jobber hun fortrinnsvis som kommentator. Hun har jobbet mye ut fra et nedenfra-perspektiv, og fokusert på vanlige muslimers hverdag fremfor å kun intervju muslimske ledere. I tekstmaterialet er hun kun representert med én artikkel. Imidlertid har hun skrevet flere islamrelaterede kommentarer i samme periode, samt mange nyhetsartikler og reportasjer tidligere. Jeg har valgt å intervju henne først og fremst på grunn av denne lange erfaringen med islamrelatert stoff.

Journalist 2 (J2) har også jobbet mye med islamrelatert stoff i flere år, men har konsentrert seg om de radikale ytterfløyene innen islam, og primært jobbet med utenriksstoff. Denne journalisten er representert i tekstmaterialet med sju artikler, men har i samme periode i tillegg skrevet flere islamrelaterede utenriksaker.

Journalist 3 (J3) identifiserer seg ikke med temaet ”islam/muslimer” som et hovedfokus for sitt arbeid, men har et særlig fokus på minoriteter/innvandrere/integrering. Gjennom dette kommer hun ofte bort i saker som er relatert til muslimer og islam, uten at dette har vært

utgangspunktet for sakene hennes. Fra tekstutvalget mitt er denne journalisten representert med flere saker enn de to andre, og sakene hennes er utelukkende av den hjemlige sorten som jeg har fokus på i denne oppgaven. Hun har også jobbet mye i par med en kollega som i større grad har fokusert bevisst på islamrelaterte saker. I intervjuet har hun delt også av erfaringene fra dette samarbeidet.

De tre journalistene har altså tre svært ulike utgangspunkt og tilnærminger til islam og muslimer, og berører derfor også ulike sider ved islam og muslimer. Det kan derfor være problematisk å gjøre direkte sammenlikninger mellom dem. På den andre siden er islam/muslimer et bredt felt, og de tre journalistene kan utfylle hverandre og gi del i erfaringer som favner ulike utfordringer knyttet til journalistisk arbeid med dette saksområdet. Her er det også på sin plass å understreke at disse tre journalistene ikke er representative for ”gjennomsnittsjournalisten”, fordi de har betydelig mer erfaring med islamrelatert stoff enn de fleste andre journalister.

Utheving av sentrale ord og begreper i intervjusitatene

I forbindelse med intervjusitatene vil jeg utheve ord og begreper som jeg kommenterer spesielt. Det samme ordet vil da være kursivert både i sitatet og i kommentaren til sitatet. På de stedene hvor jeg gjengir spørsmålsformuleringen, setter jeg inn mine egne initialer foran teksten: **OA** (Odd Aksnes).

4.1.3. Presentasjon av artikkel eksempene

I intervjuene med mine informanter har jeg både tatt utgangspunkt i konkrete artikkel eksempler og stilt spørsmål på mer generelt grunnlag. Utvalget av eksempelartikler er ganske ulikt informantene imellom, og skyldes ulik representasjon i det samlede artikkelutvalget. Journalist 3 er klart best representert, og har skrevet en rekke artikler med stor relevans for denne oppgaven. Her benytter jeg to artikkelserier: Rosengård-saken fra februar 2009 og moralpolitisaken fra januar 2010. Til intervjuene med de to andre journalistene har jeg benyttet kun én artikkel fra hver: ”Støtter islamske fundamentalister” (J2, 28.5.) og ”Kvinneliv i madrassaen” (J1, 28.2.). Jeg oppfatter alle disse artiklene som representative for den enkelte journalist. Jeg gir her en kort sammenfatning av artiklene:

Kvinneliv i madrasaen (J1):

Journalisten har oppholdt seg noen dager i en pakistansk kvinne-madrasa (internatkoranskole), og rapporterer fra det strenge, lukkede livet. Blant annet følger hun en 18 år gammel norsk-pakistansk jente som ønsker å jobbe i sin onkels moské på Holmlia i Oslo når hun er ferdig utdannet.

Støtter islamske fundamentalister (J2)

25. mai 2009 besøkte dronning Sonja for første gang en moské i Norge for å åpne ”Islamutstillingen 2009”. Aftenposten dekket begivenheten på vanlig måte. 28. mai ble artikkelen fulgt opp med en mer kritisk og forklarende artikkel av J3 om hvilken type islam moskeen, Islamic Cultural Centre, representerer. Moskéen henter sin inspirasjon fra Jamaat-e-Islami i Pakistan, en organisasjon som ansees å være ekstrem også i hjemlandet.

Artikler fra Rosengård (J3):

I kjølvannet av Frp-leder Siv Jensens utspill om snikislamisering (med Rosengård som eksempel), hadde Aftenposten i februar 2009 flere artikler om den omtalte, innvandrerunge bydelen i Malmö. J3 og hennes kollega formidler bildet av en bydel hvor integreringen er mislykket.

Artikler om ”moralpolitiet” på Grønland (J3):

På nyåret 2010 satte J3 og hennes kollega søkelys på sosial kontroll blant muslimer på Grønland i Oslo. Muslimske kvinner opplever et press til å kle og oppføre seg muslimsk fra konservative muslimske menn som opptrer som ”moralpoliti”. En tre siders reportasje blir det første av i alt 13 oppslag om ”moralpolitiet”.

4.2. Når arbeider journalistene med islamrelaterte saker?

For å besvare spørsmålet ”Når arbeider norske journalister med islam” – eller alternativt formulert: Hva gjør islam nyhetsverdig? – har jeg først og fremst valgt å undersøke hvilke tema som finnes i de utvalgte artiklene. Altså: Hvilke tema knyttet til islam og muslimer er det som fanger redaksjonens/journalistenes interesse? Jeg har i tillegg bedt informantene besvare det samme spørsmålet. Når-spørsmålet blir også fokusert på en supplerende måte under punktene 4.4.2 og 4.5.

4.2.1. Analyse av temaer i artiklene

Jeg har slått sammen relaterte tema i felleskategorier for å få fram en enkel og oversiktlig tabell. Jeg har brukt tall både for antall tilfeller av temaene som hovedtema (venstre) og som tilleggstema (høyre). I tillegg til samlede tall for hver samlekategori til høyre i tabellen, har jeg tatt med tallene for hver enkeltkategori i parentes.

Temakategori:

Hovedtema Tilleggstema

Temakategori:	Hovedtema	Tilleggstema
1: Hijab og muslimsk bekledning (19/29)	19	29
2: Terror (13/27)/Ekstremisme(6/13)	19	40
3: Sosial kontroll i muslimske miljø (13/11)/Ghettoisering(6/11)	19	22
4: Dagligliv (9/10)/Kjønnsroller(1/4)/Arbeid og trygd(2/22)/Skole(3/8)/Leve i to kulturer(2/3)/Helse, kvinne og barn(2/5)	18	52
5: Kjønnsmlestelse (13/7)	13	7
6: Ytringsfrihet (4/25)/karikaturer(4/10)/Blasfemiparagraf(4/1)	12	36
7: Islamhets og rasisme(4/10)/Islamkritikk(5/8)/Religiøs diskriminering(1/5)/Rasistisk drap(2/1)	12	24
8: Moskébygging (inkl. minareter) (11/4)	11	4
9: Asylsaker (6/10)	6	10
10: Debatt og dialog (10/12)	10	12
11: Integrering (4/47)/Integreringspolitikk(5/26)	9	73
12: Religionsutøvelse (4/9)/Muslimske miljø og organisasjoner(3/7)/Religiøs oppslutning(1/0)	8	16
13: Kultursaker (7/7)	7	7
14: Forfølgelse av fritenkere/ikke-troende(2/5)/Homofili(2/6)/Jødehat(2/2)	6	13

Tabell 3: Viser antall forekomster av de hyppigst forekommende temaene fra artikkelutvalget som hovedtema og som tilleggstema. Noen av temakategoriene er samlekategorier, og antall forekomster for de enkelte temaene som inngår i samlekategoriene står i parentes i venstrefeltet.

Hovedtemaene

Kategorien med flest treff som hovedtema er *Hijab og muslimsk bekledning*. Dette omfatter alle saker hvor hijab eller niqab/burka er hovedtema. At dette er hete tema i den aktuelle perioden bekreftes av IMDi-undersøkelsen hvor *Hijab* var blant ordene som gav flest treff. Det samme gjelder *Kjønnsmlestelse*. Begge disse temaene er knyttet til konflikt i den aktuelle perioden (strid om hijab til uniform og strid om niqab og burka på offentlig sted), hvilket også er tilfelle med mange av de andre islamrelaterte temaene:

Terror, ekstremisme, sosial kontroll, ghettoisering, ytringsfrihet osv. Felles for en stor del av artiklene er at de har et element av konflikt mellom majoritetskultur og minoritetskultur/minoritetsreligion. *Moskébygging* kan for eksempel være et nøytralt tema, men det er konfliktpregede aspekter som gir nyhetsverdi: økonomisk konflikt eller strid knyttet til ruvende minareter. Det samme gjelder artikler relatert til *ytringsfrihet*

(demokratiske verdier trues) og *muslimske miljø og organisasjoner* (medlemsrot o.l.). De største enkeltkategorien etter *hijab og muslimsk bekledning* med sine 19 tilfeller er *terror, sosial kontroll* og *kjønnslemlestelse*, alle med 13 tilfeller hver. Dette er temaer som er ladet med konflikt. Men bildet er ikke ensidig. Samlekategorien *dagligliv* består av artikler som stort sett viser mindre konfliktfylte og mer hverdagslige sider ved muslimske minoritetsgrupper- og personer. Dette er for det meste C-artikler som tilhører featuresjanger. C-artikler innebærer at islam er mindre fremtredende i artiklens fokus, men likevel synlig. Uansett tyder disse artiklene på at redaksjonen/journalistene jobber aktivt med å belyse ulike tema og sider knyttet til minoriteter, inkludert de muslimske. Artikkellutvalget har også flere artikler med fokus på rasisme, hets og diskriminering av muslimer. På den andre side fokuserer et like stort antall artikler motsatt vei på hets eller forfølgelse fra muslimer rettet mot ikke-muslimer (jøder, homofile, fritenkere). Artiklene i temakategorien *Debatt og dialog* har også i seg konfliktfylte tema – hvilket kommer til syne som tilleggstema – men her er det selve debatten eller arrangementet som er sakens hovedfokus.

Islam som religion, ser ikke ut til å fange mye oppmerksomhet i seg selv. I kategorien *Religionsutøvelse* finnes noen få artikler med tro eller religionsutøvelse som tema. I tillegg er det en undersak til et oppslag om nedgang i kirkebesøk i Europa som handler om oppslutning om muslimenes fredagsbønn. Muslimske miljø er ellers dekket i forbindelse med medlemsrot i moskeene eller et kritisk blikk på intern, sosial kontroll.

Tilleggstemaene

I tillegg til å notere hovedtemaene i artiklene, har jeg identifisert artiklens tilleggstema – altså hvilke andre tema som samtidig finnes i de samme sakene. Disse kan si noe om hva slags temamessig ramme de ulike hovedtemaene dekkes innenfor. Det kan hjelpe oss til å se tydeligere *hva* (hvilke tema) knyttet til islam og muslimer som fanger mediens oppmerksomhet – altså *når* journalistene arbeider med islam. Tilleggstemaet som forekommer i særklasse flest ganger er *Integrering* med hele 47 treff, bredt representert i forhold til hovedtemaer. Integrering er samtidig hovedtema for kun fem artikler. I tillegg er *Integreringspolitikk* tilleggstema i hele 26 tilfeller, samtidig som bare fire ganger hovedtema. Dette viser at islamrelaterte artikler svært ofte er knyttet til integrering (og norsk politikk). For øvrig er kategoriene som hyppigst opptrer som hovedtema også godt representert som tilleggstema. Som tilleggstema er *Hijab og muslimsk bekledning* nest største kategori med hele 29 tilfeller – fordelt over mange ulike hovedtema. Ved å undersøke nærmere denne

kategorien som hovedtema, finner jeg at følgende tre kategorier ofte finnes med som tilleggstema: *Integreringspolitikk*, *Kvinneundertrykkelse* og *Arbeid* – alle med seks tilfeller hver av de i alt 19 mulige. Hijab/niqab-saker er altså ofte knyttet til et eller flere av disse tre temaene. Også *terror* (27 tilfeller) og *ytringsfrihet* (25 tilfeller) forekommer ofte som tilleggstema, og sier dermed noe om hva som fanger interesse ved islam. Temaene *sosial kontroll* og *ghettoisering* opptrer 11 ganger hver som tilleggstema, og er som regel hverandres tilleggstema. Som tilleggstema til hovedtemaet *sosial kontroll* opptrer i tillegg til ghettoisering både *kvinneundertrykking*, *hijab* og *integrering* med 9-10 tilfeller hver, samt *islamisering* med 3 tilfeller. For *ghettoisering* som hovedtema følger *islamisering* og *integrering* med som de to største tilleggstemaene med 6 tilfeller hver. I tillegg har tilleggstemaene *Arbeid* og *trygd*, *Skole* og *utdanning*, *Hijab* og *Sosial kontroll* 2-3 tilfeller hver. Disse tilleggstemaene danner da en ramme for artiklene med *sosial kontroll* eller *ghettoisering* som hovedtema. Når ghettoisering er tema, handler det altså om at mange muslimer har bosatt seg i samme område – og at konservative, muslimske normer i større eller mindre grad tar over for majoritetssamfunnets. Temaene *ghettoisering* og *sosial kontroll* ligger nær hverandre ved at det primært er i forbindelse med områder med tendenser til ghettoisering at sosial kontroll opptrer som problem. Størstedelen av disse artiklene inngår i artikkelseriene om Grønland og Rosengård.

4.2.2. Journalistene om hva som gjør islam og muslimer til nyhet

For å belyse funnene fra tekstmaterialet, har jeg spurt de tre journalistene *hva* de selv oppfatter at det er som gjør islam nyhetsverdig. På grunn av journalistenes ulike tilnærming, har jeg nyansert spørsmålsstillingen til å gjelde *islamisme* spesielt for journalist 2 og for *muslimer/minoriteter* for journalist 3. Jeg gjør noen steder uthevinger i sitatene for å fremheve poenger som jeg vil fokusere på.

Generelt viser alle tre til nyhetskriteriene, og understreker med det at islamrelaterte tema behandles av pressen på samme måte som andre tema. ”Når det oppfyller vanlige nyhetskriterier”, svarer J3. Både J1 og J2 viser spesielt til *konflikt* og *sensasjon* som sentrale nyhetskriterier som også gjør seg gjeldende i forbindelse med islamrelaterte saker. Begge knytter konflikt til nyhetsmediens karakter eller *vesen*.

J1: Det er som med alt annet det, det er *konflikt!*.. Det er jo *nyhetens vesen*.

J2: Det ligger litt i *medias vesen*, selvfølgelig. Det er mer interessant å befatte seg med en menighet som mener at det islamske kalifatet er målet - og middelet for å nå det er jihad - enn en sufimenighet som mer har den samme oppfatningen av religion som vi kan si at moderne kristne har.

Det er altså nyhetsmedienes natur å søke det konfliktpregede og sensasjonelle. Sufimenigheter blir et eksempel på at journalister lar islam og religion være i fred når de ikke representerer noen form for konflikt eller sensasjon. Jfr. påstanden om at religion i utgangspunktet er uinteressant.

Når det gjelder islamisme konkret, så trekker J2 fram sensasjon som et særlig sentralt nyhetskriterium, og bruker betegnelsen *spektakulære hendelser* om dette. Islamistiske terrorhandlinger eller forsøk på slikt er selvsagt sensasjonspreget eller spektakulært. Her nevner J2 konkret muslimske menigheter med en militant islamistisk agenda som et annet eksempel. Trusselen slike menigheter representerer har i seg element av både konflikt og sensasjon.

J2: Hvis vi snakker om islamismen, så er den nyhet i Aftenposten når det skjer *spektakulære hendelser*. Og det kan være nesten hva som helst, og de kommer på løpende bånd. Og det gjelder jo både den ekstreme, voldelige islamismen, og den moderate islamismen.

J2 beskriver at nyhetene kommer *på løpende bånd*. De behøver med andre ord ikke oppsøkes. J2 arbeider med andre ord med islamrelaterte saker i etterkant av at noe spektakulært i forbindelse med islamisme har funnet sted et eller annet sted i verden.

J1 er mest konkret når det gjelder temaer for islamrelaterte saker. Som eksempler på konfliktpregede saker nevner hun Rushdie-saken som den første, så terror- og karikaturesaker, og etter hvert saker knyttet til samlivsform. J2 nevner ikke konkrete tema, men utdyper hva det er ved islam som blir nyhetsverdig i norsk presse:

J2: Ikke bare den ekstreme, men også den moderate islamismen *støter mot vår vestlige moderne tankegang*. Man kan si at en hver aktivitet fra disse hold *som berører oss* er nyhet i Aftenposten og i norsk presse og i vestlig presse...

J2 bekrefter her at islam – i alle fall avgrenset til islamisme – blir nyhetsverdig når det handler om en konflikt mellom majoritetssamfunnets og muslimske minoriteter. Islamismen, i både radikal og moderat form, er nyhetsverdig fordi den *berører/påvirker* majoritetsnordmenn og

støter mot majoritetssamfunnets verdier – altså kommer i konflikt med denne! J1s temaeksempler, som jeg har trukket fram ovenfor, kan stå som eksempler på hvordan denne typen konflikt kan komme til uttrykk. Det handler om saker der noe ved islam og muslimers religionsutøvelse får konsekvenser for majoritetsnordmenn. Derfor kan vi også tale om *vesentlighet* (saken skal angå mange) og *nærhet* (saken har betydning for den enkelte leser) som sentrale nyhetskriterier i forbindelse med islamrelaterte saker. J2s utsagn om saker som *berører* ”oss”, bekrefter Pooles påstand om at islam er nyhetsverdilig når det *påvirker* eller *støter mot* majoritetssamfunnets normer. Når J2 snakker om forhold som støter mot vår vestlige moderne tankegang, samstemmer det med Pooles påstand om at islams nyhetsverdi bestemmes i rammen av majoritetssamfunnets sekulære verdier.

4.3. Er islamrelaterte saker prioritert i Aftenposten?

Når og i hvilken grad et felt dekkes, henger gjerne sammen med en redaksjons mer eller mindre bevisste prioritering (Poole 2002:55). I forlengelsen av forrige spørsmål er det derfor naturlig å spørre om islamrelaterte saker er prioritert stoff i Aftenposten. Ligger det bevisste prioriteringer fra redaksjonsledelsen bak, eller er det tilfeldighetene som råder? I den grad vi lykkes med å komme fram til et svar her, vil det kunne bidra til å belyse både *når-*, *hvorfor-* og *hvordan-*spørsmålene.

4.3.1. Analyse av artiklenes størrelse og sjangertilhørighet

For å kunne finne ut noe om en eventuell prioritering av islamrelaterte saker, har jeg valgt å se nærmere på oppslagenes størrelse, og på andelen reportasjer. Min tanke er at både plassen et oppslag får i avisa og i hvilken grad journalistene aktivt ”drar ut av huset” for å lage saker, kan være uttrykk for prioritering.

I artikkelutvalget er 103 artikler i kategorien nyhetsartikler, 70 er nyhetsreportasje og 9 featurereportasje. Samtidig som det er en tendens i dagens aviser i retning lengre, grundige saker og flere reportasjer, er fortsatt den mindre arbeidskrevende nyhetsartikkelen den dominerende sjangeren. 70 må derfor kunne sies å være et høyt tall sett i forhold til 103. Holder vi oss kun til kategori A-artiklene (se forrige kapittel), er faktisk nyhetsreportasjene i flertall med 42 tilfeller mot 35 nyhetsartikler. I tillegg er det to featurereportasjer. Reportasjer er mer ressurskrevende, og redaksjonene prioriterer å være fysisk til stede på de viktigste

hendelsene. Det er derfor grunn til å kunne anta at en høy andel reportasjer er uttrykk for en bevisst prioritering.

Et annet forhold som kan røpe noe om prioritering er tekstenes størrelse. Her har jeg operert med følgende fire kategorier:

1. Saker på to eller flere sider (uavhengig om det er én stor sak, eller flere saker som hører sammen og danner en ”pakke”)
2. Helsidesaker (inkl. sider med smånotiser i tillegg til sak som ellers står alene)
3. Hovedsaker (hovedsaken på en side med flere elementer)
4. Undersaker (andre- eller tredjeprioritetssak i et oppslag med flere elementer. Undersaker som kun er en forlengelse av oppslaget hovedsak er regnet inn som del av denne, og ikke som selvstendig sak. Registrerte undersaker står enten alene i sitt oppslag, eller supplerer hovedartikkel med innhold som skiller seg fra denne eller som kan stå for seg selv.)

Da egenproduserte notiser tilknyttet temaet knapt forekom, har jeg utelukket det som kategori. Den største kategorien her er faktisk den første. Hele 59 saker er på minst to sider, hvorav 25 i kategori A. I tillegg er 22 saker helsidesaker (12 i kategori A), og det er 50 hovedsaker (15 i kategori A) mot 34 undersaker (11 i kategori A). Når islam og muslimer er tema, er altså artiklene eller oppslagene ofte store, og trenden er tydeligst for kategori A-artiklene. Også det kan tale for en prioritering av dette stoffet fra redaksjonens side. Her bør det for øvrig påpekes at det kan være en viss sammenheng mellom sjanger og størrelse ved at reportasjer ofte gis større plass i avisen enn nyhetsartikler. Redaksjonene prioriterer gjerne saker de har brukt mye ressurser på, og hvor de selv setter dagsorden.

4.3.2. Journalistene om prioritering av islamrelatert stoff

Jeg har også spurt informantene direkte om de selv oppfatter islamrelaterte saker som prioritert av redaksjonen. Igjen er spørsmålene noe tilpasset journalistenes særpreg.

Dette spørsmålet ligger tett opp til det forrige, og svarene vil derfor kunne utdype i forhold til det. Derfor er det også naturlig at svarene også her delvis handler om nyhetskriterier.

J1 trekker igjen fram *konflikt* som sentralt nyhetskriterium, men legger samtidig til *vesentlighet* (allmenngyldig):

J1:.. Jeg vil ikke si at islamrelatert stoff er prioritert som sådan. Det må handle om noe som er så *allmenngyldig* eller så *konfliktfylt* at det kommer opp til allmennheten, slik at den jevne nordmann er blitt oppmerksom på det og interessert i det, ellers er det ikke interessant.

J1s svar taler ikke for at en systematisk prioritering av slikt stoff ligger bak, men heller at det er en ordinær forståelse av nyhetskriterier som er avgjørende. Det vil si nyhetskonvensjoner som er felles for pressen, og ikke spesielle for Aftenposten. Temaene som mediene tar opp må altså angå majoritetsnordmenn, og leserne må ha en oppfatning om at dette er vesentlig stoff. Det siste vil si at det aktuelle temaet har blitt etablert i nyhetsbildet. J1 utdyper hva slags tema det ofte er som gjør at islam på ulike vis får en plass i nyhetsbildet:

J1: Det vi er opptatt av i Aftenposten er *integrering* og *innvandring*, og det henger jo litt sammen.

I følge J1 er det ofte i forbindelse med *integrering* og *innvandring* at muslimer finner veien til nyhetene. Med andre ord: Muslimer omtales i kraft av å være *innvandrere*, og islam dekkes i forbindelse med et generelt fokus på *integrering*. Dette stemmer med IMDi-rapporten som sier at saker om integrering svært ofte handler om muslimer. IMDi-rapporten dokumenterer også at temaene innvandring og integrering generelt får mye medieomtale, og oppfattes av befolkningen som tema med stor samfunnsbetydning. At islam og muslimer får mye omtale, må derfor i stor grad kunne sees i forhold til at temaene innvandring og integrering generelt gis status som *vesentlige* eller *samfunnsnyttige* (jfr. Axberger og Oltedal, s. 2.3.8, s. 23).

Også J3 bekrefter denne interessen for integrering og innvandring i redaksjonen. Selv bruker hun begrepet det *flerkulturelle samfunn*, og hun bruker faktisk ordet *prioritert* om dette.

J3: Det er *prioritert* stoff fordi vi har tatt inn over oss at vi lever i et *flerkulturelt samfunn*, og at der ligger det mye godt og viktig stoff. En verden som vi må dekke på en god og grundig måte.

Selv om J1 og J3 snakker om *interesse* for og *prioritering* av stoff om integrering/innvandring og det flerkulturelle samfunn, vil de ikke si at dette er prioritert på en systematisk måte i redaksjonen – spesielt ikke om man snakker avgrenset om islamrelaterte saker. Som religion (i snever forstand) synes ikke islam å være interessant. J1 mener det er en generell manglende interesse for religion i redaksjonene. Religion er ikke interessant uten at det er knyttet til konflikt.

J1: Før 11. september, var det ikke noe særlig stor interesse for det å skrive om islam. Rett etter Rushdie var det en topp, men ellers ikke. Kanskje enda mindre for å skrive om kristendom. Det har vært veldig liten interesse i media for religion i det hele tatt. Den største utfordringen har nok vært å få redaksjonen til å bli interessert i stoffet som sådan, utenom perioder med konflikt.

J1s utsagn om islam og religion samsvarer med Arne Fjeldstads påstand om at religion ikke vurderes som interessant av redaksjonene (s 6). Det bekreftes også av min kvantitative undersøkelse, som viser få tilfeller av saker om *muslimsk religionsutøvelse*. Også J2 viser til at det har manglet interesse for islam, og at forhold knyttet til redaksjonskultur har påvirket omfanget av islamdekningen negativt.

J2: Jeg vil si at noen medier har hatt en *uvilje* mot å gå løs på dette (islamismen). Her kommer 1968-syndromet inn, fordi den vanlige vestlige intellektuelle er venstreorientert, og den vanlige vestlige intellektuelle har sitt mentale utgangspunkt i 1968, hvor det ble satt likhetstegn: Vesten er lik ondt, den tredje verden er lik godt. Og så var det da noen som satte likhetstegn mellom islam og den tredje verden.

J1 viser i forlengelsen av sitt utsagn om manglende religionsinteresse til tidligere tiders kirkeredaksjon. Noe slikt har man ikke i dag, og heller ikke for islam. Men hun tilføyer at hun ”som regel” får på trykk islamrelaterte saker som ikke er konfliktfokuseret ”når jeg har gode ideer”. Hun gir da uttrykk for at hennes *engasjement* som enkeltstående journalist har betydning for hva som kommer på trykk av islamrelaterte saker. Også J3 bekrefter at den enkelte journalists personlige engasjement er nødvendig, selv om det er en velvillighet i redaksjonen til minoritetsrelaterte saker. Det betyr at de arbeider med islamrelaterte saker ikke primært fordi redaksjonen har bestemt det, men når og fordi de selv har lyst:

J3: Hvis ikke vi (journalistene) hadde vært *engasjert* i dette selv, hadde vel ikke noen pushet på for det, tror jeg. Men det er nok et engasjement som også ledelsen er interessert i.

Informantenes understreking av eget engasjement taler for at *når*-spørsmålet ikke bør besvares alene av temaanalyse og fokus på nyhetskriterier. Det viser også at det har betydning hvilke journalister som finnes i redaksjonen. Hva slags kunnskaper om islam som finnes har innvirkning på hva slags saker som kan komme på trykk.

Igjen får J2s svar en annen karakter fordi han fokuserer på en bestemt del av islam. Han mener islamisme for lengst er etablert som et viktig tema i nyhetsbildet, og at dette

uunngåelig må gis høy prioritet. Derfor er det ikke i samme grad et spørsmål om nødvendige nyhetskriterier er innfridd eller ikke. Temaet er etablert i nyhetsbildet, og nye saker kommer med jevne mellomrom.

J2: For oss som jobber på utenriks, så har islamismerelatert stoff vært en så viktig del av nyhetsflommen de siste ti årene at det er utenkelig at man ville kunne drive avis eller nyhetsmedium i Norge i dag uten å gi dette en høy prioritet..

Og vi kommer bort i det selvfølgelig direkte i Afghanistan og Irak. Vi har kommet bort i det med Mullah Krekar, ikke minst. Det er vel knapt noen sak, kanskje med unntak av klimasaken, som har preget nyhetsbildet i like høy grad de siste 7-8 årene.

4.4. Journalistrollen i møte med islamrelaterte saker

For å få tak på *hvordan* og *hvorfor* journalistene jobber med islamrelatert stoff, har jeg valgt å fokusere på informantenes rolleoppfatning, og hvordan denne kommer praktisk til uttrykk.

4.4.1. Journalistenes egen rolleforståelse

Flere underspørsmål er naturlige å knytte an til hovedspørsmålet om rolleoppfatning, og disse vil følge i fortsettelsen her. Men først journalistenes umiddelbare forståelse av sin rolle som journalist i møte med muslimer og islamrelaterte saker. Både J1 og J3 understreker til å begynne med at journalistrollen grunnleggende er den samme i møte med muslimer og islamrelaterte saker som den er i forhold til andre saker.

J1: Det er *ikke noe forskjellig* fra andre typer jobber, synes jeg. Det er vel mer avhengig av hvor det jeg skriver skal trykkes. Om jeg jobber som ren nyhetsjournalist, som jeg også har gjort, blant annet på krim-en, da blir det forskjellig. Og da kan jo ofte religionen bare bli en bi-ting, og ikke hovedfokus.

J3: Jeg ser det *ikke noe annerledes* enn i møtet med alle andre kilder. De skal behandles ærlig og redelig, vite hva de er med på, bli gjengitt korrekt.. Vi skal *ikke ha noe mer agenda* i forhold til dem enn i forhold til noen andre.

J1 mener sjanger har mer å si for rollen enn stoffområdet eller hvem hun intervjuer eller omtaler. J3 holder umiddelbart fram sentrale journalistiske ideal som objektivitet (*ikke noe mer agenda*), og en redelig behandling av kildene, jmf. VVP 3.3: "Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers i forhold til kilder og kontakter." Her er det konsekvensetiske aspekt som er mest fremtredende, omtanke for kildene. Med utgangspunkt i Cohen kan vi si at det sterke objektivitetsidealet taler for en rolleforståelse

med *den nøytrale reporter* som ideal. Å ha en agenda omtales som noe negativt og uprofesjonelt. Alle skal behandles likt, upåvirket av journalistens ståsted.

Også J2 understreker at journalistisk arbeid med islamrelaterte saker skal utføres på samme måte som all annen journalistikk, at det skal gjøres ”ut fra akkurat den samme kritiske synsvinkel og holdning som det vi legger til grunn for alt annet som vi skal drive på med”. Med det sier han, som J3, at man ikke skal ha noe mer agenda i forbindelse med islamrelatert stoff enn det man har ellers. Samtidig skal det heller ikke være mindre kritisk. Også J3 understreker at han har en objektiv holdning når han understreker at han ikke baserer seg på at han har ment eller trodd noe. Kunnskap står svært sentralt hos J2, og her setter han kunnskap opp som en slags garanti for det objektive i kontrast til det subjektive ved å *mene eller tro* noe, eller ha en egen agenda. Ut fra det forfekter han en nøytral rolle.

Jeg har hatt et mer eller mindre *uformelt ansvar* for dekning av de islamistiske ytterlighetene, al-Qaida og slike ting. Og det har jeg gjort i beste mening. *Ikke basert på at jeg har ment eller trodd noe*, men jeg har forsøkt å basere meg på kunnskap. Det syns jeg er veldig viktig å få sagt.

At J2 er nøye med å understreke sin objektivitet i forbindelse med kunnskapsformidlingen, kan også tale for at temaene han formidler om kan være følsomme tema. At J2 opplyser at han har hatt et slags *uformelt ansvar* for islamisme, er interessant i forhold til *emnespesialisten* som rolletype. Her står spesialkunnskaper svært sentralt, og J2 er klar på hva som aller viktigst ved rollen som journalist i møte med sitt spesialfelt:

J2: Jeg synes det har vært viktig å bibringe kunnskap, altså *kaste lys og bibringe kunnskap...* Jeg mener at kunnskap må være det sentrale i journalistikken.

J2s tydelige vektlegging av kunnskap gjør en sammenlikning med *Den samfunnsengasjerte journalist* som rolletype nærliggende. Dennes kritisk granskende holdning og fokus på å beskrive og tydeliggjøre sammenhenger stemmer godt overens med J2s egen rolleforståelse. Samtidig har hans spesialisering innenfor islamisme altså en klar parallell til *Emnespesialisten*. J2 oppgir også å ha et *uformelt hovedansvar* for dette feltet.

Samtidig som de to har ganske ulike tilnærminger til islam som stoffområde, har J1 og J2 det til felles at de er særlig opptatt av kunnskap og opplysning. For begge står dette sentralt i deres rolleforståelse. For J1s del har jeg knyttet spørsmålet konkret til madrasa-saken:

OA:Hvis vi som eksempel tar madrassa-saken fra Pakistan. Hvordan vil du forklare din rolle som journalist i den situasjonen?

J1: Der tenkte jeg vel på meg selv som en *rapportør* nærmest. Det var vel tredje eller fjerde gangen som jeg var der, og andre gangen som jeg bodde der. Jeg har skrevet andre saker som har vært litt forskjellige før, men *folkeopplyserens* kanskje. Altså å fortelle norske lesere noe om hvordan det er å være i en sånn lærestanstalt. Noen vil si at du *avdekker*. Det kommer an på leserens ståsted, hvordan de tenker, hvordan de leser det.
..Mitt formål var ..*folkeopplysning*, kanskje. En del av det jeg gjør har nok vært mer det enn nyhetsjournalistikk, for eksempel.

J1 bruker både *rapportør* og *folkeopplyser* som betegnelser for hennes rolleforståelse i forbindelse med denne konkrete saken, som er typisk for en del av hennes saker. Rapportør klinger nøytralt, og gir assosiasjoner til Cohens nøytrale reporter. Folkeopplyseren representerer en mer engasjert journalistrolle, der arbeidet har et helt klart formål: opplysning av leseren. Når rollen defineres på denne måten trekker det mer i retning av den *deltakende journalist* (Cohen) og rolletypen *den samfunnsengasjerte*. Avhengig av hvordan leseren oppfatter teksten, tror J1 også at noen vil se på denne artikkelen som *avdekking*. Gjennom artikkelen får leseren innblikk i en for de fleste ukjent verden. Hun avdekker også noe av det som preger et bestemt konservativt muslimsk miljø i Norge. Slik sett kan en si at publisering/sannhet-idealet gjør seg gjeldende i denne saken. Man kan si at avdekking her inngår folkeopplysning ved at leseren får innsikt i noe tidligere ukjent. Samtidig handler folkeopplysning om noe mer enn avdekking fordi det i folkeopplysning ligger et ønske om å oppnå en effekt hos leseren. J1 utdyper sin motivasjon med folkeopplysning under neste punkt.

For J3s del er spørsmålet knyttet konkret til reportasjene fra Rosengård og Grønland. Om hva som har vært hennes formål med disse sakene svarer J3: ”Å *belyse interessante fenomener*. Å *skape engasjement og debatt*, er jo også et poeng. Og å våge å *pirke bort i ting* som ikke er like behagelig”.

Ønsket om å *belyse* trekker i samme retning som J1 og J2s fokus på kunnskap og opplysning. Samtidig ligger uttrykket å *belyse* nær å *avdekke*. Det å *pirke* i ubehagelige ting, handler også om avdekking, og kan knyttes til idealet om publisering/ sannhetssøken. J3 bringer for øvrig inn et tredje aspekt, nemlig ønsket om å *skape engasjement og debatt*. Også det er noe mer enn en nøytral rolleforståelse. Leserne skal vekkes fra likegyldighet og kunnskapsmangel til å

mene og ytre. Journalisten ønsker å oppnå noe med sitt arbeid, at sakene hun skriver skal få betydning og skape endringer. Også debatt handler om å få fram ny kunnskap, og kan derfor knyttes til kunnskapsidealet. Å bidra til debatt kan også knyttes til pkt 1.2. i VVP, som sier at det er pressens oppgave å ivareta debatt.

Hvis vi ser alle tre informantene under ett står kunnskap og forståelse igjen som et sentralt aspekt i rolleforståelsen. J1 og J2 snakker om *folkeopplysning* og *om å bibringe kunnskap*. J2 og J3 snakker begge om å *kaste lys* eller *belyse*. Dette ønsket om å gi leseren innsikt må forstås som noe som går ut over det å enkelt rapportere en hendelse, altså en *deltakende* journalistrolle (Cohen). Dette kan delvis ha å gjøre med sjanger, ettersom de tre har arbeidet mye med reportasje (J1 og J3) og bakgrunns-/innsiktsartikler (J2). Men det kan også være at engasjementet for å bringe kunnskap og forståelse fører til mer arbeid med reportasje og featuresjanger. Disse gir mer rom for dybde og nyanser enn korte, konsise nyhetsartikler. Særlig J2 og J3 jobber likevel med stoff som oftest hører hjemme i nyhetsseksjonen (bakgrunn og nyhetsreportasje). For øvrig trekker alle tre fram ideal om kritisk holdning og sannhetssøken/ avdekking på ulike vis (J1: avdekke, J2: samme kritiske holdning, J3. belyse). Dette kan derfor i større eller mindre grad knyttes til rolleforståelse hos alle tre. Ønsket om å avdekke kan sees i forlengelsen av den primære oppgaven: Å formidle kunnskap og forståelse.

Fordi kunnskapsaspektet synes å være så sentralt i journalistenes rolleforståelse, vil jeg komme grundigere tilbake til dette under eget punkt. Men først vil jeg vil presentere informantenes svar på spørsmål om deres motivasjon for å jobbe med islamrelatert stoff. Det ser jeg som relevant for å utdype det informantene har sagt om sin rolleforståelse. Spørsmål om motivasjon er også naturlig med tanke på at informantene er preget av engasjement.

4.4.2. Motivasjon

For å utdype rolleforståelsen, har jeg fulgt opp med å spørre hva som er informantenes motivasjon til å jobbe med muslim- og islamrelatert stoff, og mer objektivt hvorfor de anser islam som viktig å dekke. Også her er spørsmålene formulert tilpasset informantenes utgangspunkt, dvs. "islamisme" for journalist 2 og "muslimer og minoriteter" for journalist 3. Informantene trekker frem både aspekter av hva som motiverer dem personlig, og hvorfor de opplever det viktig å arbeide med disse temaene.

Både J1 og J3 bruker ordet *nysgjerrighet* når de snakker om personlig motivasjon.

J1: Opprinnelig *nysgjerrighet*, så *folkeopplysning* - og hvis det handler om nyhetsjobbing: *Avdekking*.

J2: Det er jo *interesse*. Jeg synes det er spennende, og jeg diskuterer det mye. Det er *engasjement*, rett og slett, det er *nysgjerrighet*.

For J1 har det altså startet med *nysgjerrighet*, et ønske om å få vite selv, og ledet til et ønske om *folkeopplysning*, å la andre få vite. Også hos J3 hører *nysgjerrighet* sammen med *interesse* og *engasjement*. J2 fortalte at han har brukt svært mye tid på å selv sette seg inn i islamismen, for så å kunne formidle til andre (forrige pkt.). Personlig interesse og engasjement for saksområdet de dekker, preger de tre journalistene. Det må derfor kunne antas at dette spiller inn på deres rolleforståelse og utøvelsen av faget, og kanskje i noen grad farge sakene.

J1 utdyper hvordan hennes *nysgjerrighet* ble en drivkraft, og hvordan hun etter hvert ble motivert til å formidle norske lesere om *bakgrunnen* til noen av innvandrerne i Norge.

J1: Naboene mine (i Oslo) var muslimer, etter hvert de fleste vennene mine. Så jeg ble jo nysgjerrig på hvem de var.. Jeg begynte ganske tidlig med å søke om individuelle pressestipend. Jeg hadde lest meg opp på teorien, og bodde i familier. Først og fremst i Pakistan, men også i Vest-Afrika, i Gambia og så i Senegal - for å bare være til stede og observere... Og jeg gjorde det for å skrive om de som kommer hit, for å kunne kjenne bakgrunnen deres.

Her konkretiserer J1 sin rolle som folkeopplyser. Hun har et klart formål med reportasjene, nemlig å kunne formidle kunnskap om de muslimene hun har bodd hos til leserne.

J1: Jeg er nok ganske opptatt av forståelse. Jeg er opptatt av dialog, jeg er opptatt av konsensus. Det preger jo mitt arbeid som journalist, men jeg prøver å ikke la det gjøre meg for dvask.

J1 bringer her inn noe sentralt knyttet til hennes rolleforståelse. Hun ønsker at hennes journalistiske arbeid skal bidra til økt forståelse ved å gi leseren kunnskap om de eller det hun portretterer for de hovedsaklig etnisk norske leserne. Ordene forståelse og dialog kan også være uttrykk for bevissthet om konsekvensetiske hensyn. Artikkene skal føre til forståelse i betydningen økt kunnskap hos leseren. Leseren skal gis et bedre grunnlag til å forstå fenomenet eller personene som omtales. På den annen side er hun bevisst at en kunnskapsrik og nyansert fremstilling ikke skal være det samme som en dvask, tannløs fremstilling. At hun har gått så grundig til verks for å selv forstå de hun skal skrive om, kan ses i lys av hennes

ønske om å bringe forståelse til leserne. Hun vil forstå selv for å formidle forståelse. At et tema i en periode får stor plass i et mediene, fører med seg behov for innsikt og bakgrunnskunnskap. J1s reportasjer er et eksempel på hvordan et slikt behov dekkes med ønske om å formidle forståelse.

J1s ønske om å bidra til forståelse er knyttet til integrering av muslimske innvandrere som samfunnsutfordring. Nytte for samfunnet er med andre ord en motivasjon for arbeidet. Det samme gjelder også J1 og J2. At sakene de skriver er viktige og nyttige for samfunnet, står altså sentralt i alle tre informantenes motivasjon – og dermed deres journalistiske rolleforståelse. Vi er da inne på *vesentlighet* som nyhetskriterium. Sagt med Oltedal og Allerns begrep snakker vi da om at sakene er *vesentlige* eller *nyttige*. J3 ser på det norske integreringsprosjektet som en stor samfunnsmessig utfordring som krever mediernes oppmerksomhet:

J3: Jeg ser på det som et av de viktigste temaene i det samfunnet vi lever i. Går ikke dette bra, så kommer det til å gå veldig dårlig.

J2 ser på både islamismen og på integrering av konservative muslimer som viktige samfunnsmessige utfordringer som journalistikken må belyse.

J2: Enten er dette en av de største utfordringene vi står ovenfor, eller det er *den største utfordringen...*

Så kommer islamistene med gudsstaten, kalifatet, som man er villig til å bruke vold for å oppnå. Dette er *en utfordring for våre samfunn...*

Å *integrere* det man kan kalle ortodokse muslimer, det vil jeg anta er et stort problem, fordi vi får et sammenstøt mellom en kultur med opprinnelse i opplysningstiden med en føropplysningstid-kultur.

Islam – og særlig islamisme – representerer i J2s øyne betydelige utfordringer for samfunnet, og derfor også for journalistikken. Her fremstår han som en tydelig representant for *den samfunnsengasjerte journalist* med sitt ønske om å forklare viktige sammenhenger for leseren. Han ønsker å gripe an utfordringen som islamismen og integrering av konservative muslimer representerer ved å bringe leseren forståelse.

J2: Jeg ønsker bare at leserne mine skal *forstå* mer. Det er det eneste jeg ønsker. Jeg kan jo ikke ha noen politisk agenda eller noe slikt, fordi jeg skal drive med nyhetsformidling, og jeg skal *formidle på godt og ondt...*

Det som er *pressens oppgave* er å *forstå* det som skjer for å *formidle* det som skjer - men gjennom *kunnskap*.

Igjen er det ønsket om å formidle kunnskap og forståelse som trekkes fram av J2. Samtidig understreker han at han ikke kan gjøre det med en agenda, og gir med det uttrykk for et ønske om å være objektiv. Han ønsker å *formidle på godt og ondt*, altså å rapportere mest mulig uten egne føringer, uavhengig av om konsekvensene av nyhetene er gode eller dårlige for de som berøres. Det kan tolkes som en prioritering av sannhet/publisering fremfor konsekvenshensyn. Pressens oppgave og journalistrollen er to sider av samme sak. I dette sitatet uttrykker J2 sammenfattet sin forståelse av journalistrollen. Det handler om å *forstå* for å *formidle*, og det gjøres gjennom *kunnskap*.

4.4.3. Betydningen av kunnskap

Som vi har sett står *kunnskap* og *forståelse* sentralt i informantenes rolleforståelse. J1 og J2s grundighet i forhold til sakskunnskaper om islam – og deres fokus på å formidle kunnskap og forståelse – forteller en del om *hvordan* disse journalistene arbeider med islamrelaterte saker. Å bruke tid på selv å forstå er en viktig ingrediens i deres journalistiske hverdag. Siden alle tre fokuserer på kunnskap og forståelse på ulike vis, fortjener dette ekstra oppmerksomhet. For å få enda bedre tak på informantenes rolleforståelse, har jeg spurt informantene om hvor viktig de mener det er med islamkunnskap for å skrive islamrelaterte saker, og hva slags islamkunnskap de trenger i sitt arbeid.

Igjen innleder J1 og J3 med å understreke at det ikke er stor forskjell fra andre tema man kan jobbe med som journalist.

OA: Hvor viktig er islamkunnskap for journalister som skal skrive islamrelaterte saker?

J1: Det er jo ikke noe viktigere i forhold til islam enn i forhold til alle andre tema. Altså at vi bør tilstrebe å ha kunnskap om det vi skriver om. Det blir enklere å skrive litt mindre feil.

J3: Kunnskap er alltid nyttig, men jeg tror ikke det skal være veien inn til å snakke med dem om norske forhold. De må forholde seg til andre ting enn sine egne dogmer i møte med det norske samfunnet.

J1 og J2 tenker begge todelt om behovet for islamkunnskaper. På den ene siden er ikke behovet for spesialkunnskaper større her enn for andre typer saker, og spesialkunnskaper er ikke en forutsetning for å kunne skrive om islamrelaterte saker. Journalister flest er innom

mange ulike saksfelt i sitt arbeid, og norske medier dekker saker knyttet til norske forhold. Det som en journalist i Norge trenger å beherske er da underforstått norske samfunnsforhold og sitt eget fag (journalistikk). På den andre siden er kunnskap alltid en fordel, og journalister bør generelt skaffe seg gode kunnskaper om de feltene som de skal dekke spesielt. Her synes *håndverkerens* holdninger å være mest fremtredende.

J2 sier mer direkte at sakskunnskaper er *nødvendig* om man skal jobbe med islam som journalist:

J2: Skal man jobbe med islam og muslimer, da må man jo *nødvendigvis* ha lest og på en eller annen måte ha forstått..

Når man kommer til militant islam så ligger veldig mye i mørket.. Det er et kjempeproblem, men som sagt dreier dette seg om kunnskap. Man setter seg ikke ned og lager en sak om dette på en ettermiddag. Man må *leve med* det, *utdanne* seg i det, og bruke kunnskap.

Igjen er holdninger som er typiske for *den samfunnsengasjerte* og *emnespesialisten* fremtredende i det J2 uttrykker. Islamisme er et stoffområde som forutsetter *utdanning*, og som krever tid og fokus å jobbe med (*man må leve med det*). Islamismesaker kan ikke lages på kort tid uten solide forkunnskaper. Det står som en kontrast til det som særpreger rolletypene *nyhetsprodusenten* og *håndverkeren*. Det er ikke nok å vite hvordan man skriver en nyhetsartikkel, men man må kunne saksfeltet. J2 mener islamisme er et særlig krevende saksfelt fordi det er vanskelig å trenge inn i, og at kunnskap derfor er spesielt viktig på dette området.

J2: Dette at hvis man skal trenge inn i tankegangen til islamistene, altså de ikke-vestliggjorte muslimer, så er det *fra vår kultur et veldig stort sprang*. Og jeg må innrømme ærlig at jeg brukte mange år på å trenge inn i dette. Islamismen er oppstått i en *kulturell tradisjon som er veldig langt unna* oss.

J2 viser til *kulturforskjell* som grunn til at arbeid med islamisme krever kunnskap i særlig grad. Også dette kan ses i forhold til Pooles påstand om at kulturkonflikt gir islam nyhetsverdi. Kanskje det gjelder i særlig grad for islamisme, hvor kulturkonflikten i forhold til vestlige liberalistiske verdier blir desto sterkere. Men først og fremst representerer kulturforskjellen her tolkningsmessige utfordringer for journalisten som medfører kunnskapsbehov.

J2 opplever at interessen for islam og islamisme blant muslimer har blitt større internasjonalt, men at Norge henger etter.

J2: Etter hvert så har det vokst opp et stort journalistmiljø som er interessert i dette på det europeiske plan.. Norske journalister derimot har mange kurs de burde gå.

J1 trekker fram en annen utfordring knyttet til sakskunnskaper som kan være spesiell for arbeid med islam. Mange muslimer, inkludert ledere, har nemlig ofte lite formell kunnskap om sin egen religion.

J1: Det har gjort det spesielt at veldig mange av de du snakker med kanskje vet mindre enn deg om sin egen religion. De vet ikke hva som er lokaltradisjonen og hva som er religionen. Og hvis de er klar over dette, er de kanskje redd for å si noe som skal være galt. Også de fleste av lederne som har vært her har vært relativt lite skoler, men det bedrer seg.

Det andre spørsmålet jeg har stilt informantene er hva slags *type* islamkunnskaper de ser på som viktig. Her gir informantenes særpreg seg utslag i ganske ulike svar.

OA: Hva slags type islam-kunnskap anser du som viktig knyttet til ditt arbeid?

J2: Det er to ting som er veldig viktig. Muslimer vil si det er tre ting, jeg vil si det er to.. Hadithene er veldig vanskelig materiale fordi dette er så svært, men man bør i hvert fall ha en viss innsikt i Muhammeds livshistorie, i Koranen, og selvfølgelig i islamsk lov. Det er veldig viktig å ha den kunnskapen fordi dette er det sentrale referansepunktet for en hver muslim.. Så er det selvfølgelig slik at den ekstreme fløyen, som jeg har befattet meg med, de legger veldig mye mer vekt på den femtedelen av Koranen som vi kan sammenfatte med innholdet i sverdversene.

J2 vektlegger altså teoretisk, teologisk og historisk kunnskap om islam, og han mener dette er nødvendig for å forstå muslimer, og spesielt islamister. Han trekker fram et konkret eksempel på hvordan denne typen islamkunnskap kan være en forutsetning for å forstå en sak:

J2: Når Hamas sier til Israel: ”Vi vil gjerne inngå en ti år lang fredsavtale”, så er det som du sikkert vet fordi Muhammed inngikk en ti år lang fredsavtale med innbyggerne i Mekka i Hdaybiyyah 628, ikke sant? Så dette har profetisk sanksjon. Men hvis du ikke har lest om Hdaybiyyah-avtalen i sagaen om Muhammed, så virker dette bare som et vanlig fredstilbud.

J2s henvisning til Hdaybiyyah-avtalen er et eksempel på hvordan journalister kan overse viktige poeng når de mangler relevante kunnskaper.

På hver sin måte og på hver sitt felt er både J1 og J2 preget av stor grundighet når det gjelder å tilegne seg kunnskap om islam. J1 er også opptatt av å ha solid kunnskap knyttet til området man dekker, men hun er samtidig veldig tydelig på at teoretisk kunnskap ikke er nok. ”En ting er boka, men hvordan lever de?” spør hun.

J1: En kan lese seg til litteratur av muslimske autoriteter.. Det er mye vanskeligere å få gode kontakter blant såkalt vanlige folk. Så jeg har konsentrert meg om det. Det har jo sammenheng med at jeg har bodd midt i Oslo siden 76-77, og noen ganger var det 90 prosent minoritetsspråklige på skolen (til barna), og de fleste var muslimer.

J1 har lest seg grundig opp på litteratur om islam, og ser det som svært viktig. Men hun har ikke stoppet der. Hun har også godt grundig til verks for å forstå menneskene hun skal skrive om, og som hun ønsker å gi leserne kunnskap om. Det erfaringsbaserte står i sentrum, og hun trekker også fram personlige erfaringer fra egen oppvekst på Lista i Vest-Agder som en viktig kilde til å forstå:

J1: Jeg tror at jeg har hatt like mye fordel av å vokse opp på ”det mørke fastland”. For det har gjort det mye enklere for meg å kjenne igjen. Det som for en sekulær Oslo-borger virker fullstendig fjernt, virker ikke så rart for meg. Selv om jeg ikke deler troen, så kjenner jeg igjen mye av det å være religiøs, for eksempel.. Jeg tror det er nesten like viktig som faktisk kunnskap om hva Koranen sier, og hva tradisjonen sier.

J1 trekker fram sin forståelse av religiøsitet som et fortrinn som journalist. Det kan også tolkes som at noe tilsvarende mangler hos sekulære journalister flest, og det bekrefter påstanden om manglende religionsinteresse. At J1 har et særlig fokus på menneskelig erfaring, kommer til uttrykk både i portretteringene av muslimske innvandrere og i hva hun trekker fram av egne erfaringer.

Det er en viss ulikhet mellom J1 og J2 i synet på islamkunnskap. Denne forskjellen kan nok delvis forstås i forhold til hvilke aspekter ved islam de skriver om og hvilke sjangre de arbeider innenfor. J1 har blant annet laget featuresaker om muslimske innvandrere med ulike bakgrunner, hvor det har vært naturlig å oppsøke og ha kontakt med muslimske innvandrere. J2 har jobbet med ekstreme grupper, og oftest med et internasjonalt fokus. Felles for de to er blant annet at de med sin store oversikt over sine felt kan anvende annet materiale og andre typer vinklinger enn allround-journalistene. Det er et særpreg de har felles med rollteypen *Emnespesialisten*.

4.5. Hvordan blir de islamrelaterte artiklene til?

For å kunne besvare spørsmålet ”*hvordan* journalister jobber med islamrelaterte saker”, er det sentralt å se på hvordan sakene oppstår. Samtidig vil det kunne fortelle oss mer om *når* journalistene arbeider med islamrelaterte saker, eller *hva* de finne nyhetsverdige ved islam. Som nevnt vil dette også kunne kaste mer lys over temavalgene, hvorfor er det akkurat disse temaene knyttet til islam som skaper interesse? Står det mest tilfældigheter eller en bevisst tanke bak? I hvilken grad dreier det seg om systematisk eller oppsøkende/gravende arbeid? Dét sier også noe om prioritering, som vi har vært inne på. Hvordan sakene oppstår, handler om journalistenes arbeidsmåter. Hvordan journalisten arbeider er også et uttrykk for dens rolleoppfatning.

4.5.1 Analyse av hvordan sakene (tilsynelatende) har oppstått

Først til artiklene. Man kan selvsagt ikke lese direkte ut av tekstene hvordan ideen til saken har oppstått, hva journalisten har tenkt eller hvilke hendelser som har foranlediget den. Dette vil også være et sammensatt bilde. Men ofte er det likevel tydelig at det er for eksempel en bestemt hendelse, en opplysning fra et dokument, en nylig publisert statistikk eller lignende som er fremtredende. Jeg har kategorisert artiklene etter hvordan de tilsynelatende har blitt til. En slik enkel, kvantitativ analyse tror jeg kan si noe om hva som er typisk for hvordan og hvorfor de islamrelaterte sakene blir til.

Kategori	Totalt	Kat. A	Kat. B	Kat. C
Utspill fra politikere, eksperter, ledere o.l.	44	21	18	5
Off. dokument/rapport/statistikk	36	10	5	21
Arrangement/demonstrasjon/aksjon o.l.	30	18	8	5
Politiske og administrative vedtak og prosesser	24	7	10	7
Aktivt oppsøkende	18	12	2	3
Eksempel på trend o.l.	17	8	1	8
Kontroller, politiaksjoner, politietterforskning	8	7	0	1
Kriminelle handlinger	11	7	2	2
Kulturbegivenheter (9:2-5-2) og bokutgivelser (4:2-2-0)	13	4	7	2
Andre hendelser	10	6	3	1

Tabell 4: Viser hva som tilsynelatende er utgangspunktet eller bakgrunnen/opphavet til artiklene. Tallkolonnene viser antall forekomster totalt for artikkelutvalget og for de ulike artikkelkategoriene (se s. 40)

Et tidstypisk trekk ved journalistikken i dag er at såkalte talenyheter tar mer plass enn før i forhold til tradisjonelle saker om hendelser. Utsagn fra politikere og eksperter er ofte utgangspunkt for nyhetssaker, enten uttalelsene er aktivt hentet inn av journalisten selv eller de er sitert fra en tale e.l. Det gjelder også for artiklene her i *Utspill fra politikere, eksperter, ledere o.l.*, som er den største kategorien i denne analysen. Den nest største kategorien er *Off. dokumenter/rapporter/statistikk*. Mange saker er altså blitt til som oppfølging av publiserte statistikker eller ved graving i offentlige dokumenter. Her er hele 21 av 36 treff C-artikler. Det skyldes blant annet at mange av disse sakene er knyttet til saker om kjønnslemlestelse og behandling av asylsaker der journalisten har undersøkt aktuelle offentlige dokumenter. Kategorien som har den største andelen A-artikler er *Aktivt oppsøkende*. Her finnes saker som ikke passer i de andre kategoriene og hvor det tilsynelatende må ligge aktivt, oppsøkende eller gravende arbeid bak.

Både A- og C-artikler er godt representert i kategorien *Eksempel på trend*. Dette er saker hvor de vanlige nyhetskriteriene ikke er like relevante, i de fleste tilfeller fordi det ikke dreier seg om nyhetssaker i vanlig forstand. De fleste sakene her er featurereportasjer.

Kulturbegivenheter og bokutgivelser har mer enn halvparten av tilfellene i B-kategorien. Typisk for disse sakene er at islam omhandles og omtales, men i et utenfra-perspektiv. Det samme gjelder *Politiske og administrative vedtak og prosesser*. Inn her faller blant annet de politiske sakene om blasfemiparagraf og hijab i politiet. De islamrelaterte sakene blir altså til på mange ulike måter, men artikler som ser ut til å være resultat av aktivt, oppsøkende arbeid er ofte i A-kategorien.

4.5.2. Journalistene om hvordan sakene blir til

Så langt den kvantitative undersøkelsen. De tre informantene har ulike mønstre for hvordan sakene deres blir til. Et felles trekk er likevel at deres eget engasjement og initiativ er avgjørende.

J1: Stort sett på mitt initiativ..

Jeg har vært veldig bevisst på at jeg ville fokusere på den nederste del av samfunnet, hvis en kan kalle det dét. Ikke mot maktpersonene, ikke mot offisielle personer, fordi at jeg tenker at det andre kan de lese seg til.

At J1s saker stort sett blir til på eget initiativ, er uttrykk for en selvstendig og uavhengig arbeidsmåte. Måten J1s saker har blitt til på har vært preget av hennes fokus på ”vanlige

muslimer”: Hun har gått grundig til verks ved å omgås muslimer hjemme i Norge og ved å bo hjemme hos muslimske familier i muslimske land. Denne kontakten og interessen for muslimske innvandreres bakgrunn har gitt J1 stadig nye ideer til saker:

J1: Jeg gjorde det for å skrive om de som kommer hit, for å kunne kjenne bakgrunnen deres. De fleste ideene mine har egentlig sprunget ut fra det.

J1 er et eksempel på at engasjement for og kunnskap om et saksfelt i seg selv er en kilde til ideer og gode saker. Når J1 sier at hennes saker stort sett blir til på hennes eget initiativ – og når hun har jobbet på en såpass grundig måte, da er det lite sannsynlig at hennes artikler ville blitt erstattet om hun ikke var en del av redaksjonen. Det kan stå som et eksempel på en enkelt journalists betydning for et saksfelt i en redaksjon.

Et eksempel på en sak av den typen som J1 selv beskriver er hennes reportasje fra kvinnemadrassaen i Pakistan. Journalisten har besøkt denne madrassaen tre ganger tidligere, og skrevet artikler i forbindelse med det, sist i 2001. Da hun i 2009 besøkte stedet for fjerde gang, oppholdt hun seg en hel uke i læreanstalten. Her ligger det med andre ord tid og grundighet bak. I løpet av oppholdet har hun hatt lange samtaler med madrassaens leder, og mange samtaler med kvinner som studerer i madrassaen. Her møter hun blant annet en ung norsk-pakistansk kvinne som ønsker å spre madrassaens konservative islamvariant når hun kommer tilbake til Norge. J1 rapporterer ikke bare fra en eksotisk virkelighet langt borte, men oppsøker andre steder for å bli kjent med bakgrunnen til norske muslimer. Artikkelen gir også et eksempel på J1s fokus på ”den vanlige muslim”, en ung kvinne. Her er et lite utdrag fra artikkelen:

De unge kvinnene som studerer islam i madrassaen, får ikke gå ut, ikke lese aviser, ikke høre på radio. En av dem er fra Oslo. Snart skal hun lære bort sin versjon av islam i en norsk moské.

Hun er 18 år, og for en gangs skyld skal hun møte menn. Som tolk for meg, gjesten. Vi er begge norske. For to år siden gikk hun ut av ungdomsskolen i Oslo. Nå bor hun i en kvinnemadrassa i Lahore, studerer sammen med 300 unge kvinner...

Ti måneder i året lever den norske studenten her, to måneder på ferie hos familien i Oslo. Etter fire år blir hun *alima*, en skriftlærd kvinne, utdannet i islamsk tradisjon, rettspraksis og lærespørsmål.

Hun har planene klare. Når hun er blitt *alima*, skal hun arbeide i sin onkels moské på Holmlia. Fortelle norsk, muslimsk ungdom hva islam egentlig er....

Blant alle studentene er det bare en 19-åring fra Stockholm som også dekker seg i like ekstrem grad som min norske tolk. Begge jentene ble rekruttert til madrassaen da Fazal ur Rahim var på en av sine vekkelsesreiser. Sist

jeg møtte maulanaen hadde han nettopp vært i møte med talibanleder Mullah Omar. I Norge samarbeider maulanaen med oslomoskeene Islamic Cultural Center, Madni Masjid og Holmlia-moskeen.

Aftenposten 28.02. 2009

J2s islamisme-artikler blir til på en måte som skiller seg klart fra J1s artikler. Slik definerer han hva som er typisk for hvordan hans saker blir til:

J2: Det er i veldig høy grad en *reaksjon* på noe som skjer. Nå har jeg jo mest jobbet med ytterkantene av det muslimske miljøet... hver gang når ting har dukket opp, har jeg stort sett forsøkt å forklare og gi bakgrunn... Jeg har i veldig liten grad løpt etter nyhetene. Det meste jeg har jobbet med har jo skjedd utenfor Norge, men forklaringsbehovet har jo vært veldig stort..

Mens J1s saker oftest blir til ut fra egne ideer, blir J2s saker til som *reaksjon* på nyhetshendelser. Hans engasjement og sakskunnskaper gir likevel et godt grunnlag for å finne gode, aktuelle vinklinger til disse sakene. J2 jobber mest med utenrikssaker, men i løpet av et år blir det også en del hjemlige saker om ytterfløybevegelser. Hans artikkel om Islamic Cultural Centres (ICC) 28.2. 09 er et illustrerende eksempel på J2s arbeidsmåte slik han selv beskriver den. Et par dager før hadde avisa en nyhetsartikkel om at Dronning Sonja besøkte ICC for å åpne "Islamutstillingen 2009", og at dette var hennes første besøk i en moské. Denne artikkelen brakte ingen opplysninger om ICCs ideologiske ståsted, men var en ren refererende nyhetssak. Med oppfølgerartikkelen går J2 nettopp inn og *forklarer og bringer inn kunnskap i etterkant* av moskébesøket. Dette er to ganske ulike artikler. Man kan også si at de to artiklene representerer to ulike rolletyper. Mens den første er mest typisk for *nyhetsprodusenten og håndverkeren*, passer den andre artikkelen bedre som et eksempel på *den samfunnsengasjerte og emnespesialisten*. Dette er teksten i ingressen og brødtekstens første avsnitt:

"Moskeen i Oslo som dronning Sonja besøkte mandag, er ideologisk tilknyttet Jamaat-e-Islami.

Organisasjonen går inn for å skape en islamsk stat i Pakistan.

Moskeen Islamic Cultural Centre har aldri lagt skjul på hvor den henter sin ideologiske inspirasjon: Fra Jamaat-e-Islami i Pakistan, en organisasjon som ansees å være en ekstrem gruppe i ytterkanten av det religiøse og politiske landskap."

(Aftenposten 28.5.2009)

For J3s del spurte jeg konkret hvordan hennes reportasjer fra Rosengård og Grønland ble til. Bydelen Rosengård i Malmö kom i fokus i norske medier i februar 2009 i forbindelse med Frp-leder Siv Jensens mye omtalte utspill om ”snikislamisering”. Jensen brukte Rosengård som et eksempel, og viste til en svensk forskningsrapport om bydelen. Jensen ble fordømt av mange, og forskningsrapporten ble avvist som dårlig forskningsarbeid i den påfølgende mediedekningen. Den generelle dekningen av denne saken kan være et eksempel på at mediernes holdning ikke er islamkritisk, men at temaene som tas opp likevel er konfliktpregede og kan tenkes å bidra til å danne et konfliktfylt islambilde. Aftenpostens reportasje fra Rosengård er interessant ikke minst fordi det den formidler ikke følger hovedstrømmen av mediedekningen. Slik svarer J1 om arbeidet med Rosengård-artiklene:

Utdrag fra Rosengård-reportasje:

”Helt uten hjelp fra Frp-leder Siv Jensen har svenske forskere, politikere og journalister i årevis prøvd å stille diagnosen på området som ble bygget for å gi svenske arbeiderklasse verdige boforhold, men som endte som selve symbolet på feilslått integrering av flyktninger og innvandrere”..

”I Nordens mest innvandrertette bydel, der ni av ti har utenlandsk opprinnelse, kan man leve et helt liv uten å forholde seg til det svensktalende samfunnet. Her finnes leger, advokater og banksystemer på andre språk”..

”Men ikke alle i Rosengård ønsker mer kontakt med Sverige utenfor. I stuen i en av de andre leilighetene i Herregården, også de med orkesterplass til opptøyene før jul, sitter tre hijabklede tenåringsøstre. Her har de bodd i ti år.

- Vi savner ikke svenske skolekamerater. Vi synes det er best med arabere...Før hadde vi både albanere, somaliere og sigøynere i oppgangen. Her bor det bare arabere. Det er mye bedre, her kjenner vi alle, sier far Tahir..”

Den manglende integreringen har de fleste etter hvert erkjent. Den såkalte ”islamfrågan” er et langt mer betent tema som få vil ta i: Hvordan konservative muslimer opptrer som ”tankepoliti” for å regulere folks, i særdeleshet kvinners liv, bort fra alt svensk. At gutter og jenter ikke kan leke eller ha svømming sammen, jenter presses til å gå med hijab og at vold og tvang er en del av barneoppdragelsen.

”- Når du bor i et land og aldri har vært hjemme hos en som bor her, hvordan skal du da vite hvordan de har det, spør han og forteller om barn som får sine første svenske venner på gymnaset. Overrasket betror de ham hvor hyggelige svenskene er”.

(Aftenposten 28.2.2009, s.6-9)

J3: Den (Rosengård-reportasjen) ble utløst, selvfølgelig, av Siv Jensens utspill om snikislamisering, og hvor det var en nærliggende idé å dra dit selv. Vi hadde vel en liten forhåndssak før vi dro ned dit hvor vi loddet stemningen der da, og på det som hadde skjedd i Norge, og så reiste vi ned dit med *veldig* åpent sinn. Vi hadde jo rukket å lese oss opp litt først, men vi ville egentlig bare skildre det best mulig med egne sanser, og det gjorde vi. Og vi kom vel egentlig tilbake med et litt annet resultat enn det vi hadde forventet.. Vi hadde ingen agenda på forhånd. Vi snakket med mange mennesker og prøvde å være ganske brede. Det var en interessant opplevelse.

J3 har tatt *utveien* (Østlyngen og Øvrebø) for å kunne se selv og skildre for leserne. Det er et utspill fra en politiker og den medfølgende debatten som foranlediger saken. Ideen er et ønske om å undersøke om det er hold i politikerens uttalelse, og å gi leseren et bedre grunnlag for å kunne forstå og mene noe om det debatten dreier seg om. Idealer om objektivitet og

nøytralitet (Cohen) er sterkt fremme hos J3 også i denne saken, og det blir tydelig ved at hun kommer tilbake med en annen type sak enn hun hadde sett for seg da hun dro ut. Hun understreker at hun ikke hadde noen agenda på forhånd. Også det at hun etterstreber bredde og snakker med mange kilder for å unngå å en skjev fremstilling, bekrefter idealer om upartiskhet og balanse – idealer som ikke minst er fremtredende hos rolletypen *håndverkeren*. Formmessig er det også likheter med *fortelleren*. Samtidig preges reportasjen av en kritisk, granskende holdning og tydeliggjøring av et misforhold i samfunnet – hvilket preger *den samfunnsengasjerte journalist*. Det er sviktende integrering som står i fokus. Reportasjen er slik sett et eksempel på kulturkonflikt som nyhetskriterium for islamrelaterte saker, og en bekreftelse på at islamrelaterte saker ofte handler om integrering. Saken er vesentlig både fordi den tar opp et viktig samfunnmessig tema (integrering) og fordi den belyser en konkret, aktuell sak som har skapt debatt (Jensens utspill).

Reportasjeserien om ”moralpolitiet” på Grønland kom et knapt år etter Rosengård-sakene, og tar opp igjen et tema som gjenfinnes i Rosengård-reportasjen – nemlig ”islamfrågan”, den sosiale kontrollen utøvd av konservative muslimske menn. Dette perspektivet på Rosengård-saken kan ha bidratt til ideen til Grønland-saken.

Utdrag fra den innledende artikkelen i serien om ”moralpolitiet” på Grønland:

Ungdom tiltrekkes av det pulserende utelivet og trendfaktoren på Grønland. Men at det også foregår en streng moralsk kontroll i det offentlige rom, er mindre synlig for nordmenn flest. – Grønland er mer muslimsk enn Marokko, sier Fatima Tetouani.

Bobby Burner er sulten etter jobb og tygger i seg en samosa mens han rusler bortover Grønlandsleiret. Plutselig sperrer to unge fremmede menn veien for ham. Bryskt og aggressivt sør de: ”Vet du ikke at det er ramadan? Du burde vite bedre!”.

Sosionomen, som opprinnelig kommer fra Iran, ser kanskje ut som en muslim, men han er det ikke..

Men spesielt etter 11. september 2001 har han merket en negativ utvikling: økt bruk av sosial kontroll, hijab og heldekkende kapper. Flere menn med skjegg.

- Å bli stoppet på gaten opplevde jeg som plagsomt og truende. Det var verre enn å bli slått ned. Det finnes ingen bevis for denne formen for trakassering, sier Burner...

Men en del menn opptrer som religionspoliti overfor muslimske jenter som går vestlig kledd, fordi de frykter at deres døtre skal gjøre det samme.

- Selv fremmede jenter de ikke kjenner, forsøker mennene å kontrollere. Kontrollen brer om seg, men på Grønland har det utviklet seg en aksept for den, sier Raja...

Forskere som har fulgt innvandremiljøer i flere år, er klar over de åpenlyse forsøkene på sosial kontroll.

J3: Den (Grønland-saken) startet med at min kollega hadde fått noen henvendelser fra folk som hadde opplevd dette. Vi hadde vel en følelse av at her ligger det noe som vi ikke helt verken ser eller forstår. Denne bydelen er jo så spennende på den måten at her foregår det så mange parallelle virkeligheter, noe vi spilte på til å begynne med: Det kule utelivet, nordmenn som opplever mangfoldet og som synes at dette er veldig eksotisk - samtidig som det også er noe veldig strengt og ukult som foregår på en annen frekvens. Det var egentlig utgangspunktet vårt. Vi ønsket å få i tale de som opplever dette, og ikke overlate det til eksperter og synsere.

Det tror jeg også har gjort serien tildels uangripelig. Det har jo blitt mye debatt, men overraskende lite kritikk.

Både Rosengård-sakene og Grønland-sakene har oppstått med et utgangspunkt i en idé utenfra (politikerutspill og tips fra publikum), og et ønske om å undersøke selv for så å kunne formidle til leserne. Men ideene følges opp på en selvstendig, grundig og undersøkende måte. Det var ingen uunngåelig utvikling at Jensens utspill måtte føre til en stor reportasje av dette slaget fra Rosengård. Grønland-sakene hadde heller ikke opphav i en hendelse som ”automatisk” ville måtte føre til nyhetsdekning på grunn av sin nyhetsverdi. Det var heller ingen ting ved tidspunktet som tilsa at disse sakene måtte komme akkurat da. Journalistenes selvstendige initiativ synes å være svært avgjørende for avisas dekning av disse sakene. Jfr. punktet om prioritering av islamrelaterte saker. Den første saken om moralpolitiet gis høy prioritet som avisas hovedoppslag denne dagen og et omfang på fire sider langt framme i nyhetsseksjonen. Det i seg selv gjør det naturlig og nødvendig med oppfølging, og flere av de påfølgende sakene er typiske oppfølgings saker med kommentarer fra politikere, eksperter og folk på gata. Det er etablert et fokus som leserne vil forvente blir fulgt opp. Samtidig gir den ene saken idé til den neste, og publikum bidrar med tips og opplysninger til nye saker.

Oppsummert synes de fleste sakene for alle tre å ha utgangspunkt i den enkeltes selvstendige arbeid og personlige interesse for saksområdet som dekkes. Dette kan være interessant å se i forhold til hva som kom fram i punktet om redaksjonens prioritering av islamrelatert stoff. Under de foregående punktene har det kommet fram at noen få journalister skriver en relativt stor andel av de islamrelaterte sakene, at stoffet ikke er systematisk prioritert, men prioritert i form av en velvillig innstilling til integrerings- og minoritetsrelatert stoff. Det taler for at de få journalistene som skriver mye om islam, hver for seg kan påvirke profilen på dette stoffet forholdsvis mye. Hva slags kunnskaper og tilnærming disse journalistene har, vil kunne være med og prege avisa. Likheter med rolletyper, integreringsfokus og vesentlighet gjelder for Grønland-sakene på samme vis som for Rosengård-sakene (se ovenfor).

Nyhetskonvensjoner og personlig engasjement

Å se på hvordan saker oppstår gir en hjelp til å besvare spørsmålet *når* arbeider journalister med islamrelaterte saker? Det er flere ulike faktorer som spiller inn, og det synes nødvendig å skille mellom generelle nyhetskonvensjoner og den enkelte journalists engasjement. Gjennom den kvantitative analysen bekreftes at islamrelaterte saker ofte handler om integrering og om

konflikt mellom majoritetssamfunn og minoriteter. At slike saker er nyhetsverdig stoff synes å ligge under som en generell konvensjon om hva som har nyhetsverdi. Det er ikke nødvendigvis dette som trekkes fram når journalistene forteller om når de skriver om islam eller hvordan disse sakene blir til. Det kan for eksempel være ønske om å gi leseren innsikt, og forståelse, å skape debatt, å etterprøve påstander eller å fortelle en god historie.

4.6. Kildearbeid

Et annet forhold som belyser *hvordan* journalistene jobber med islamrelaterte saker er kildearbeidet. Med kilder tenker jeg her både personer som gir opplysninger som kan danne grunnlag for saker, og på personene som er sitert i selve artiklene.

4.6.1 Analyse av anvendte kilder i artiklene

Type kilde:	Totalt	Kat. A	Kat. B	Kat. C
Politiker med etnisk norsk eller vestlig bakgrunn	72	17	34	20
Politiker med muslimsk bakgrunn	15	13	2	0
Ekspert med etnisk norsk eller vestlig bakgrunn	45	20	13	12
Ekspert med muslimsk bakgrunn	11	4	1	6
Myndighetsperson	60	25	14	21
Muslimsk religiøs leder	47	43	3	0
Muslimsk religiøs leder, konservativ	15	14	0	0
Muslimsk religiøs leder, liberal	1	1	0	0
Muslimsk religiøs leder, nøytral	31	28	3	0
Muslimsk mann	61	45	1	12
Muslimsk mann, konservativ/negativ	12	12	0	0
Muslimsk mann, liberal/positiv	26	19	0	7
Muslimsk mann, nøytral	23	14	1	5
Muslimsk kvinne	69	18	10	45
Muslimsk kvinne, konservativ/negativ	18	0	2	16
Muslimsk kvinne, liberal/positiv	35	18	6	11
Muslimsk kvinne, nøytral	16	6	0	8
Formann/arbeidsleder o.l.	12	3	7	2

Representant for organisasjon	18	5	5	8
Journalist eller redaktør	15	4	9	1
Kulturpersonlighet, etnisk norsk	8	0	6	2
Kulturpersonlighet, muslimsk	4	1	2	1
Person på gata	15	8	5	2

Tabell 5: Viser hvor ofte ulike typer kilder er sitert i artikkelutvalget, for artiklene samlet og fordelt på de tre artikkelkategoriene (se s. 40)

Artikkelutvalget består av mange ulike typer saker, og det opptrer mange ulike typer kilder i artiklene. En interessant iakttagelse er at det er omtrent like mange siterte politikere med muslimsk bakgrunn som av etnisk norsk bakgrunn. Det kan tale for en aktiv og bevisst bruk av de politikerne med minoritetsbakgrunn som finnes. I dette artikkelutvalget er det noen få profilerte minoritetspolitikere som opptrer ganske hyppig. En like sterk representasjon er det ikke tale om for kategorien *eksperter*. En knapp fjerdedel av antallet etnisk norske eksperter er nok likevel en stor andel i forhold til andelen eksperter med minoritetsbakgrunn på ulike fagfelt. Med andre ord kan en kanskje anta at journalistene også her er aktive og bevisste i sine valg av kilder. Andelen artikler som siterer eksperter med muslimsk bakgrunn er litt større enn andelen artikler som siterer ekspertkilder med innvandrerbakgrunn i IMDi - undersøkelsen – altså litt over sju prosent. I kategorien *kulturpersonlighet* finnes det fire med muslimsk bakgrunn mot åtte med norsk/vestlig bakgrunn. For øvrig er politikere og eksperter best representert i B-artiklene, det vil si saker som omhandler islam og muslimer indirekte. Med *myndighetspersoner* menes personer som utøver myndighet i ulike sammenhenger, inkludert statsministeren og øvrige ministre. Også kongefamilien er plassert i denne kategorien. De tre kategoriene *politikere*, *eksperter* og *myndighetspersoner* utgjør sammen en svært betydelig andel av det totale antallet kilder i artikkelutvalget. Det kan tyde på at islam er nyhetsverdig når islamrelaterte problem eller utfordringer berører samfunnet og den offentlige sfære.

Naturlig nok er personer som siteres i kraft av å være muslimer eller minoritetspersoner stort sett å finne blant A-artiklene. Her kan en merke seg at muslimske kvinner er sitert litt flere ganger enn muslimske menn. Dette kan skyldes bl.a. artikler som fokuserer på sosial kontroll av kvinner eller på hverdagslige kvinne-og-barn-tema. Sistnevnte gruppe saker tilhører kategori C-sakene. Kvinnelige kilder siteres oftest i C-artikler, mens mannlige kilder oftest siteres i A-artikler. Andelen mannlige kilder øker altså i takt med graden av islamfokus.

Muslimske menn og kvinner er også delt inn i kategoriene *konservativ*, *liberal* og *nøytral*. Dette er en vanskelig sontring. Med konservativ mener jeg her at personen fremstår som konservativ i sakens kontekst, i forhold til majoritetssamfunnets normer – eller at det er noe problematisk eller konfliktpreget ved rollen personen opptrer med i artikkelen. En person som fremstilles som positiv eller gjør noe positivt forstått ut fra samfunnets verdier, defineres her som liberal. I hvilken grad personen er religiøst eller teologisk konservativ har jeg ikke gitt meg inn på å definere. Det er normalt ikke mulig å lese ut av en artikkel, og det vil være for tidkrevende å finne ut av. Trenden at de fleste, både menn og kvinner, fremstår som liberale eller ”positive” gjennom det de uttaler eller gjør. Dette behøver imidlertid ikke innebære at islam gjennomgående fremstilles på en ”positiv” måte.

Når muslimske kilder fremstår som positive/liberale er det ofte i kontrast til eller som kritikere av et negativt aspekt ved islam som tas opp. Sosial kontroll mot muslimske kvinner er et eksempel på det. Muslimske ledere opptrer oftest på en måte som er nærmest å oppfatte som ”nøytral”, men så å si aldri som liberale. Også disse har i mange tilfeller rollen som kommentatorer til et eller annet negativt fenomen, som de skal fordømme eller uttale seg om. Dette understreker også at de islamrelaterte sakene oftest presenteres innenfor rammen av det sekulære, liberalistiske paradigme – med fokus på kulturforskjell. For kategoriene *muslimsk religiøs leder*, *muslimsk mann* og *muslimsk kvinne* gjelder at de aller fleste artiklene er A-artikler. Her er det svært mange tilfeller i forhold til antall (A-) kilder. I flere artikler er det benyttet mange kilder. Fremfor alt gjelder dette reportasjene fra Rosengård og Grønland.

4.6.2. Journalistene om kildearbeidet

Så langt om hva tekstanalysen kan fortelle oss om kildearbeidet. Hva tenker journalistene selv om bruken av kilder? Hvordan de arbeider med kilder vil gi en del av svaret på spørsmålet *hvordan* journalister arbeider med islamrelaterte saker. Medfører ulikt fokus på islam og ulike syn på journalistrollen ulike måter å jobbe med kildene på? Hvordan journalistene tenker om og i praksis jobber med kilder, forteller også noe om deres rolleoppfatning i møte med de muslimske kildene og islamrelaterte sakene. Denne delen av oppgaven kan dermed både delvis besvare hvordan-spørsmålet, og ytterligere belyse journalistenes rolleforståelse.

Jeg har stilt informantene tre spørsmål:

- Hva legger du vekt på i valg av kilder i forbindelse med islamrelaterte saker?
- Hvordan de går fram for å skape tillit og komme på innsiden av muslimske miljø?
- Hvilke utfordringer de opplever knyttet til kildearbeidet i islamrelaterte saker.

Når det gjelder det første spørsmålet, er også dette noe ulikt formulert i henhold til den enkelte informants særpreg. J1 og J3 er begge opptatt av å gå direkte til primærkildene, å ikke begrense seg til ekspertkilder.

OA: - Hva har du pleid å legge vekt på i valg av kilder i islamrelaterte saker?

J1: At de er relevante, først og fremst. At du ikke alltid løper til imamen. Hvis det handler om ting som angår en spesiell etnisk gruppe, da prøver du å finne kilder innen den gruppa. Være klar over at her er det shia, sunni og amadihya. At de er relevante, ikke bare "en muslim er en muslim..

Det er en fallgrube å ikke snakke med den det gjelder, å bare bruke talspersoner og ekspertkilder, og ikke våge å nærme seg menneskene. Særlig fordi vi har opplevd at det har vært en del selvopnevnte talspersoner som kanskje ikke representerer så veldig mange likevel.

J1s artikkel vil for øvrig være preget av et hun intervjuer "vanlige muslimer" direkte fremfor å la noen utenfra snakke *om* islam.

OA: Hva har du lagt vekt på i valg av kilder i reportasjene fra Rosengård og Grønland?

J3: Vi ønsket å få i tale de som opplever dette. Ikke overlate det til eksperter og synsere, men å bruke primærkildene, og det klarte vi jo.

Noen såkalte ekspertkilder har det blitt når noen lokalpolitikere for eksempel har kommet på banen, men jo nærmere problemstillingen i eget liv, jo bedre. Det har vel vært utgangspunktet vårt.. Og det samme altså i Rosengård. Vi snakket med mennesker som bor der, men selvfølgelig også med folk som kunne sette det i perspektiv.

Med sitt grundige kildearbeid etterlever J3 oppfordringen i VVP 3.2. om å tilstrebe *bredde og relevans i valg av kilder*. I den første artikkelen i serien, som går over tre sider, er hele 13 ulike kilder benyttet. Tre menn og en kvinne med muslimsk bakgrunn og en norsk homofil forteller hvordan de personlig har blitt utsatt for den sosiale kontrollen. Politikeren Abid Raja og forfatteren Amal Aden bekrefter at denne kontrollen har bredt om seg på Grønland. Det samme gjør to (norske) eksperter (en sosiolog og en sosialantropolog). I tillegg er tre (norske) personer "fra gata" sitert. I oppfølgersaken 13. januar på to sider er 6 ulike kilder sitert: to muslimske menn, tre muslimske kvinner, en muslimsk leder og en (norsk) person "fra gata". Mennene avviser problemet: "Bullshit! Media ødelegger og skaper bare enda mer hets mot muslimer", "De som kommer fra Iran, kanskje. Kvinner kan nok få noen blick og de kan bli

spyttet etter. Men etter at de har passert, uten at de ser det”. Kvinnene bekrefter problemet: ”Ja, jeg merker blikkene. Menn som stirrer. Jeg har også venninner som har fortalt at de blir beglodd”. I oppfølgersaken 21.januar på halvannen side er 7 personer sitert: 4 muslimske menn, en ekspert, en politiker og en myndighetsperson. Disse sakene er interessante å se både i forhold til tabellen ovenfor og til rolleforståelse. Artiklene gir eksempler på tendenser i statistikken, og påvirker denne med det store antallet siterte kilder.

J3 er opptatt av å *belyse interessante fenomen*, og gjør det bredt og grundig i disse reportasjene. Fenomenet belyses ved å gi et mest mulig autentisk bilde gjennom å bruke mange primærkilder, og i tillegg sette i perspektiv ved hjelp av ekspertkilder. Grundigheten i omgangen med kildene kan ses som uttrykk på bevissthet om konsekvenshensyn i forhold til kildene, men også ønske om at leseren skal få et mest mulig troverdig og nyansert bilde av virkeligheten som beskrives. Fordi reportasjene grunnleggende skrives med sympati for de som opplever den sosiale kontrollen, inntar journalisten primært en *hjelper*-rolle i forhold til kildene. Rollen i forhold til kilder avhenger selvsagt av hvilken rolle kilden spiller i saken, om kilden er en kvinne som har blitt trakassert, eller en mann som avviser at sosial kontroll finnes. Artiklene siterer personer som avviser at sosial kontroll er et problem på Grønland, men ingen som forsvarer den sosiale kontrollen. Disse kan være vanskelige å identifisere, og trolig vanskelig å få i tale om man klarer å identifisere noen av dem. Men journalistens primære fokus har uansett vært å få i tale folk som selv har erfart den sosial kontrollen.

I sakene om sosial kontroll får de kvinnelige kildene naturligvis en slags offerrolle som undertrykte av konservative, muslimske menn (jfr. Kritik av undertrykte kvinner som en medieskapt stereotypi). Samtidig fremstår de intervjuede kvinnene som selvstendige og modige, og bildet nyanseres av at også menn har opplevd trakassering fra ”moralpolitiet”. Fordi disse sakene tar opp konflikter med muslimske innvandrere på begge sider, faller disse inn under Eides fortellings-kategori *Ambivalente fortellinger*. Under avsnittet om disse i IMDi-rapporten, nevner hun også moralpoliti-sakene. For øvrig finner vi flere typer av både fortellinger og innvandrerbilder i denne reportasjeserien. Moralpolitiet representerer *Den andre som trussel, de utsatte kvinnene som ofre og nye gode nordmenn som eksempler på vellykket integrering*. Det sistnevnte preger for øvrig flere av J3s featurereportasjer. Hvis vi benytter Lindstad og Fjeldstads innvandrerbilder, kan vi si at moralpoliti-sakene representerer en konflikt mellom *Den integrerte innvandreren* og *Den fremmedkulturelle innvandreren*. I forhold til det liberalistiske paradigmet og majoritetssamfunnets verdier, representerer den

første innvandrertypen en bekreftelse av disse verdiene og den andre typen en trussel mot disse.

På grunn av stoffområdets og artiklenes preg, er J2s kilder i stor grad nettopp ekspertkilder. For ham blir derfor spørsmålet grunnleggende hvilke ekspertkilder han vil benytte.

J2: Når det gjelder å gi bakgrunnskunnskap om det som skjer, da velger jeg ut kilder ut fra en veldig streng tankegang hvor jeg må ha en veldig godt begrunnet oppfatning av at disse vet hva de snakker om.. Det er noen kilder du stoler mer på enn andre: Etablerte akademikere, andre journalister som er spesialister og spesialiserte nettsteder som holder en høy kvalitet. Men det er ekstremt viktig å skrelle bort en hver form for politisk agenda. Å være sikker på at de fakta du kommer med er faglig holdbare, det er veldig viktig.

Objektivitetsidealet kommer til uttrykk hos J2 ved bevisstheten om å unngå politisk fargede kommentarer fra kildene. Generelt er kildearbeidet hans preget av ønsket om å bibringe kunnskap, og kompetente kilder er derfor viktig. J2 viser til at det finnes mye ekspertise på militant islamisme, og at denne er viktig for ham som journalist.

Det vi har kunnet støtte oss veldig på de siste årene er hele floraen av forskningsinstitutter og ekspertise som har vokst opp på vestlig side. Og mye av den ekspertisen er jo veldig god, for eksempel FFI her i Norge. Vi har jo altså et av de beste forskningsinstituttene på militant islamisme i verden. Det er faktisk på Kjeller, ikke sant? Det er jo fantastisk..

I likhet med J3 ønsker for øvrig også J2 å gå til primærkildene der det er mulig, i hans tilfelle skriftlige primærkilder.

Hvordan skape tillit og nå inn i muslimske miljø?

Det andre spørsmålet jeg har stilt er hvordan informantene går fram for å få tillit hos kildene og komme på innsiden av muslimske miljø. Som svarene på forrige spørsmål har vist, vil informantenes ulike tilnærminger gi utslag i ulike svar også her.

OA: Hvordan kan du lykkes med å komme på innsiden av de muslimske miljøene og skape tillit?

J1: Bruk litt tid, gå på ting der muslimer samles. Mange journalister omgås andre journalister når de er ute. Der kan de jo også slumpe til å treffe en muslim, men ikke så ofte. Det handler noe om hva du gjør resten av tida, å være synlig og vise at du er interessert..

J1s oppfordring er å omgås muslimer, noe hun selv har gjort mye. Som eksempel trekker hun også fram at hun i mange år brukte hele pinsa på den årlige internasjonale muslimske

konferanse i Rabita-moskeen i Oslo. Hun kan ikke huske noen gang å ha sett andre journalister på disse konferansene.

J1: Men du blir sett. Og kanskje de husker deg, kanskje de er litt skeptiske første året og neste år, men så tredje året er du på en måte mer godtatt...

Det handler om å være konsistent og prøve å ikke ha noen skjulte agendaer, men være åpen på hva jeg vil og hvem jeg er.

J1 bruker tid på å bryte ned en oppfatning av henne som *motstander*, slik at det utvikles en tillit som forutsetning for hennes arbeid som journalist. I forhold til at mye av det islamrelaterte stoffet er konfliktrelatert, ser J1 også en stor fordel med å ha jobbet med kontakter i muslimske miljø over tid:

J1: I perioder med konflikt er du avhengig av å ha kilder på forhånd. Hvis du skal ut i et miljø for første gang i en konfliktfylt situasjon er folk mye mindre glad i å snakke med deg..

J3 ser behovet for å bygge kontakter slik J1 har gjort. Hun har allerede mye erfaring med noen minoritetsmiljø, mens hun er i ferd med bygge opp kontakten med andre.

J3: Jeg tror problemet er at vi ikke har nettverk inn, men det begynner vi å bygge opp etter hvert. Min opplevelse er at i kontakt med minoritetsmiljø er det mye lettere å få kontakt enn vi tror. Det er nok mindre vanskelig enn mange tror å nærme seg disse miljøene som journalist.

I arbeidet med reportasjeserien fra Grønland fikk J3 erfare at islamrelaterte saker kan være følsomme saker å opptre i. Det skapte utfordringer for kildearbeidet, og gjorde det nødvendig å være ekstra grundige og varsomme i kommunikasjonen med kildene.

J3: Vi møtte faktisk på et par som sa: ”ja, ok, så skal jeg fortelle dette og etterpå så skal dere ringe Islamsk råd som i neste setning skal si at dette er bare tull”. Det var altså noen som var engstelige for å bare bli brukt i det de oppfattet som den vanlige sammenhengen, hvor dette bare skulle avfeies, og ende opp med kritikk mot dem selv. Vi skjønnte at dette var et følsomt tema hvor det slett ikke var alle som ville snakke. Noen trakk seg under veis, de syntes det ble for skummelt. Det må vi jo bare respektere. Men det var viktig å si hva slags sak vi ville lage, at ikke vi skulle ta dem i neste sving.

Dette er et eksempel på at en journalist i noen miljø lett kan oppfattes som *motstander*, selv om ikke journalisten har et slikt utgangspunkt selv. J3 forteller at hun måtte bruke mye tid på å skape tillit og forklare hva hun vil, jmf. VVPs krav om å klargjøre premisser. Hun erfarer at islamrelatert konfliktstoff er følsomme saker, og at det kan være vanskelig for en etnisk norsk

journalist å få tilgang til informasjon. Opplysninger kan være utilgjengelige, og kreve gravearbeid.

J3: Det er et litt vanskeligere kildearbeid, å få tak i caser. Vi kjenner ikke så mange, men det begynner å hjelpe. Vi skjønner også at det er mange ting i miljøene som vi ikke uten videre forstår, og det begynner langsomt å gå opp for oss hvor utrolig sammensatt innvandrer miljøene er, hvor kompliserte de pakistanske miljøene for eksempel er. Hvordan ting går på kryss og tvers og hvor annerledes det er sett fra innsiden enn fra utsiden. Der tror jeg det gjenstår ganske mye.

Da først temaet var etablert, ble kildearbeidet lettere fordi mange selv tok kontakt med henne.

J3: Ja, i første omgang så måtte vi jo lete litt, men etter hvert som dette ble etablert fikk vi jo masse henvendelser, masse respons. Vi var tilbake på Grønland ved flere anledninger hvor vi erfarte at mennene oftest benektet at dette skjer mens kvinnene kjente veldig godt til det. Flere kvinner var villige til å snakke også.

Igjen skiller kildearbeidet seg ut for J2 fordi han i stor grad jobber med ekspertkilder, men han har også erfaringer med radikale muslimske talsmenn i Norge som kilder.

J2: Med det jeg har jobbet med, ville det jo ikke vært særlig tilrådelig å ha kontakt med selve aktørene. Det sier seg selv..

Men jeg har jo også flere ganger merket at blant litt mer radikale talsmenn for muslimer i Norge, så har det ofte vært vanskelig å komme i dialog.

ICC-saken kan gi et eksempel på vanskelig kildearbeid. I undersaken med tittelen ”Bekrefter tilknytning” siterer journalisten en kilde som ikke vil stå frem med navn:

”- Ja, det er korrekt at vi ser på Jamaat-e-Islami som vår inspirasjonskilde, *sier en talsmann*.

ICC er en selvstendig menighet i Norge uten organisatoriske bånd til Jamaat-e-Islami i Pakistan. Men når ICC sender humanitær hjelp dit, går pengene gjennom organisasjoner tilknyttet Jamaat-e-Islami.

For fem år siden inviterte ICC i Oslo Jamaat-e-Islami-leder Qazi Hussain Ahmad. Hvordan stiller de seg til Ahmads synspunkter på Osama bin Laden?

- Meningene om Osama bin Laden er hans personlige. Vi inviterer mange, og alle får fremme sine synspunkter, *svarer moskeen*.”

Journalisten kommenterer dette slik:

J2: Dette er et eksempel på at det var vanskelig å komme i kontakt med den moskéen. De er ikke åpne. For det første er det mange som ikke snakker norsk, og det er veldig ofte sånn at de sier ”ring igjen siden” eller ”ring igjen i morgen”...

La meg si at i slike radikale miljøer, som jeg må kunne si at Islamic Cultural Center er, så er man vel ikke direkte vant til kritisk journalistikk..

Hvis man tar med seg den forestillingen at man ikke skal kunne behøve å forholde seg til en kritisk presse, så kan det jo selvfølgelig være vanskelig den dagen den kritiske journalisten dukker opp og spør om ”Du, hvordan er det med Mawdudi og den muslimske staten, hvordan har dere egentlig tenkt å virkeliggjøre dette?”

Kilder i nyhetssaker skal helst navngis, men journalisten har ikke lykket med å få en representant for moskéen til å stå fram og uttale seg med navn. Han har derfor endt opp med en anonym kilde: *sier en talsmann/svarer moskeen*. Saken bygger for øvrig på kunnskaper om den aktuelle moskéen og bevegelsen som journalisten sitter inne med fra før. Her kommer journalisten i en typisk motstander-rolle i forhold til kildene. Han ønsker å sette søkelys på forhold som kildene trolig ikke er interessert i å blottlegge. I denne artikkelens tilfelle er det hensynet til sannhet/publisering eller avdekking som står i forgrunnen i forhold til evt. negative konsekvenser for miljøet som omtales. Avdekking i dette tilfellet kan knyttes til journalistens fokus på det samfunnsnyttige, at det er vesentlig for samfunnet å kjenne til ekstreme religiøse gruppers agenda.

Språklige utfordringer

Jeg har spurt informantene om de har opplevd særlige utfordringer knyttet til kildearbeidet med islamrelaterte saker. J2 nevner ovenfor manglende norskkunnskaper hos kildene som et problem. J3 peker på det samme.

J3: - Mange sentrale personer i de muslimske miljøene snakker ikke norsk, mange imamer for eksempel. Når vi møter opp på fredagsbønnen skjønner vi ikke hva de sier. Og konkret på Grønland må jeg si at det var påfallende mange mennesker som vi stoppet på gata som ikke snakket norsk, som bor og beveger seg rundt her, men er i en annen verden.

Språklige utfordringer kan også være relatert til skriftlige kilder, slik J2 erfarer:

J2: Det er klart at det hadde vært bedre for meg om jeg for eksempel kunne lest arabisk og farsi. Jeg har mange ganger stoppet opp ved de arabiske kildene når jeg har vært på mitt felt, eller ved de farsiskspråklige kildene.

Lukkede miljø

J2 sier hun opplever ”et litt vanskeligere kildearbeid” som en særlig utfordring med de islamrelaterte sakene hun har vært involvert i. Det handler ikke bare om språklige barrierer,

men også om utilgjengelighet på andre måter. Både J2 og J3 nevner lukkede miljø som journalister har liten innsikt i.

J3: Vi vet jo at det finnes lukkede og mer ekstreme miljøer, som vi så vidt touchet borti på Grønland også. Det er disse foreningene med bare menn. Vi ble jo jagd ut ved et par tilfeller. Dem er det ikke bare å nærme seg for oss. Det har vi ikke prøvd på heller.

OA: Er det en viktig oppgave å komme på innsiden av disse lukkede miljøene?

J3: Ja, det vil jeg si. Men jeg vet ikke helt hvordan man gjør det. Det handler jo om folk som ikke nødvendigvis er så interessert i å åpne seg.

J3 har her møtt en grense for hvor langt hun kan komme med vanlige journalistiske metoder. Hun beskriver at de har følt seg fram, og ved et par anledninger kommet borti miljø som var lukket for dem. Her har hun havnet i en rolle som *motstander* i forhold til det som kunne vært interessante kilder. Hun mener disse miljøene bør representere en utfordring for pressen, men hun vet ikke hvordan man skal gå frem, og har heller ikke forsøkt. Heller ikke J3 forteller om forsøk på å komme på innsiden av ekstreme og lukkede miljø, men sier slike grupper er viktige å ”treng inn i, og skaffe seg kjennskap til. Ikke fordi det er en svær gruppe, men fordi de står for holdninger som er svært provoserende for det norske samfunnet”. J3 sikter her konkret til grupper som deltok i demonstrasjonen mot Dagbladets Muhammed-karikaturer i februar 2010.

4.7. Idealkonflikt og forsvarende rolle

Til mitt fokus på journalistrollen har jeg valgt å delvis ha et henblikk på spenningen mellom publisering/sannhet og konsekvenshensyn. Jeg har spurt informantene om i hvilken grad de opplever at en slik spenning blir aktualisert på en særlig måte i forhold til de islamrelaterte sakene (spørsmål A). I sammenheng med dette har jeg spurt om de også ser det som en del av sin rolle som journalist å forsvare norske muslimer som føler seg diskriminert i forhold til storsamfunnet (spørsmål B). Det å tale den lille manns sak mot makten er et viktig ideal knyttet til journalistrollen. Er dette idealet aktuelt også i slike tilfeller? Her viser jeg som et konkret eksempel til den muslimske skribenten Usman Rana, som spør hvorfor ikke journalistene for eksempel kan tale muslimske kvinners sak når de blir hetset for å bruke hijab? (spørsmål C). Spørsmålet kom opp i forbindelse med det sterke fokuset på den sosiale kontrollen på Grønland.

Journalistene om spenningen mellom publisering/sannhet og konsekvenshensyn

J1 opplever at det i blant kan være krevende å balansere mellom de to idealene, og spesielt at forsøk på å skape balanse i fremstillingen og ta høyde for negative konsekvenser, kan oppfattes negativt. Hun trekker fram som eksempel nyhetssaken om en imam i Drammen som ble anmeldt for å ha slått barn på koranskolen.

J1: Saken ble jo henlagt, så det ble ingen sak. Men hvor stor oppmerksomhet og hvor mye harme det vekker i forhold til en søndagsskolelærer som har misbrukt barn på helt andre måter - som nok kan vekke ganske stor oppmerksomhet lokalt, men du får ikke dette nasjonale raseriet. Og ser jeg at en del muslimer reagerer veldig sterkt på denne forskjellen.. Så slike saker synes jeg det er vanskelig å skulle skrive en kommentar om, der en skal rykke ut og prøve å ha olje på vannet, fordi du med en gang vil bli beskyldt for å prøve å unnskyldes. Og får du et slikt stempel på deg så blir du jo egentlig ubrukelig som kommentator.”

J1s opplevelse av at islamrelaterte saker er spesielt krevende å balansere, viser at det dreier seg om følsomme tema. Journalisten kan møte forventninger om at islamrelaterte saker skal være ”positive” eller ”negative”, og reaksjoner fra personer og grupper som ikke får sine forventninger innfridd. J3 gir uttrykk for liknende erfaring med motsatt fortegn når hun forteller om forventede reaksjoner etter Grønland-reportasjene:

J3: Vi hadde nok forventet litt mer beskyldninger om muslimhets, og så videre. Men det ble jo heldigvis en intern debatt, og så lenge det er muslimer selv som opplever dette problematisk, så er det jo ganske vanskelig å stemple det som muslimhets.

J2 forteller at ”muslimske debattanter” anklager ham for å ikke ha greie på det han skriver om når han omtaler islam. At alle tre på ulike måter erfarer at islamrelaterte saker kan være følsomt stoff, understreker at det er relevant å fokusere på idealkonflikten mellom publisering/sannhet og konsekvenshensyn.

Når det gjelder konsekvenshensyn, understreker J2 at det prinsipielt sett er *enkeltmennesker*, og ikke grupper eller ideologier som har krav på vern. Muslimer kan derfor ikke forvente at islam skal kunne unngå et kritisk søkelys fra pressen.

J2: Det er klart at *enkeltmennesket i vårt samfunn har krav på vern*, og du har krav på å ikke å bli uthengt på en utilbørlig måte i pressen. Men det som *ikke har krav på vern er jo religioner*, politiske grupper, ideologiske tendenser osv...

Så er det jo selvfølgelig viktig for pressen å sørge for at alle typer ideologier underlegges et *brutalt søkelys*.. Så skal selvfølgelig ikke den jevne venstreekstremist eller la si de kristenkonservative eller islamister personlig lide noen som helst overlast.

Begge sider i spenningsforholdet sannhet-hensyn kommer fram i J2s utsagn. Islam som religion eller ideologi skal underlegges et *brutalt søkelys*, men muslimer eller islamister som individer skal ikke *lide overlast*. Publisering/sannhet, eller avdekking, synes likevel å være det primære idealet hos J2.

J3 tror ikke sannhet/hensyn-konflikten i journalistikken aktualiseres på en spesiell måte i forbindelse med islamrelaterte saker, i hvert fall ikke så lenge kildene behandles ordentlig. Igjen fokuserer hun altså på kildearbeidet og understreker betydningen av objektivitet og balanse.

J3: Nei, jeg vil si at når vi forsikrer oss om at kilder blir behandlet skikkelig, da er det nesten ikke det. Vi tenker vi jo på om det blir for mye (negativ omtale av muslimer) her nå. Vi skal *ikke knuse noen*, og vi tenker jo på konsekvensene av det vi gjør, som i andre saker. Men vi prøver *ikke å beskytte* innvandrergupper. Vi følger *vanlige etiske normer* og tar de diskusjonene som trengs.

Igjen gir J3 uttrykk for en balansert holdning ved å understreke både konsekvenshensyn (*ikke knuse noen*) og idealet om kritisk journalistikk (*ikke beskytte*). Hun understreker ønsket om å etterleve idealer om objektivitet og profesjonalitet ved å *følge vanlige etiske normer*. Også her setter J3 kildearbeidet i fokus.

Å tale diskriminerte muslimers sak i møte med majoritetssamfunnet

I journalistikken er det et ideal å tale den svakes sak i møte med makten. Med utgangspunkt i dette idealet har jeg altså spurt informantene om de ser det som sin oppgave å også tale muslimske minoritetspersoners sak der de som muslimer føler seg diskriminert av majoritetssamfunnet. Dette anser jeg som et relevant spørsmål i lys av teorien om at islam er nyhetsverdig i forbindelse med kulturkonflikt hvor liberalistiske ideer har forrang. Her minner J3 om at journalistikken er forankret i liberale verdier, og hun er tydelig på at dette er bestemmende for hvordan journalisten arbeider. Samtidig gir hun uttrykk for en balansert tenkning der også grupper som ikke nødvendigvis deler disse verdiene må få komme til orde.

J3: Vi skal selvfølgelig også interessere oss for mennesker som vi undertrykker den andre veien, men *ryggmargen vår ligger vel i å forsvare de norske, liberale verdiene*, og det mener jeg er riktig også. Men vi skal også belyse problemene til de som sliter den andre veien. Jeg ser det absolutt som mitt oppdrag å forsvare demokratiske, liberale rettigheter for alle. Men vi skal *ikke tie i hjel de som ser det annerledes*.

J3s utsagn bekrefter Pooles teori om islamrelaterte sakers nyhetsverdi. Samtidig knyttes forsvaret av liberalistiske verdier direkte til journalistrollen. Her knyttes denne oppgavens to hovedfokus sammen: nyhetsverdi og journalistrollen. J3s holdning kan for øvrig forklares med utgangspunkt i VVP. Pkt. 1.3. slår fast at det er pressens oppgave å forsvare liberale verdier som ytringsfrihet, og at det er pressens oppgave å sørge for at ulike syn kommer til uttrykk (1.2.).

J1 understreker at hvem som er den svake part, kommer an på den enkelte sak, og at hun streber etter å ha en objektiv, nøytral innstilling uavhengig av hvem hun skriver om.

J1: Det kommer an på sammenhengen. Jeg føler ikke noe behov for å beskytte noen muslimer, og hvem som er den svake part, det kommer jo an på den enkelte sak... Men jeg prøver å legge mine egne følelser og fordommer til sides. Det er ikke noe særlig forskjell på om jeg følger en vekkelsespredikant på Karmøy en dag eller om jeg følger en imam på Grønland en dag. Jeg tror at jeg oppfører meg nokså likt, og jeg prøver å ha samme rolle, for å si det slik.

Forsvare muslimske kvinner som hetses for å bruke hijab?

Som et eksempel på en sak hvor noen muslimer føler seg diskriminert av majoritetssamfunnet, har jeg trukket fram kvinner som opplever å bli hetset for å bruke hijab. I forbindelse med Aftenpostens fokus på moralpolitiet, spurte den muslimske debattanten Usman Rana hvorfor ikke journalistene for eksempel kunne sette søkelys på at muslimske kvinner hetses for å bruke hijab. Jeg har spurt informantene om de er enige i Ranas kritikk, og om de ser det som sin oppgave som journalister å tale disse kvinnenes sak.

J1: Ja, jeg er nok enig i det. Jeg har særlig skrevet kommentarer i forhold til dette. Jeg mener kvinner skal få lov til å kle seg som de vil, men det gjelder jo alle. Det at kvinner skal dekke kroppen sin er jeg veldig imot, men de som gjerne vil gjøre det, skal få lov til å gjøre det i fred, på samme måte som jeg ikke legger meg opp i hvor korte skjørt folk måtte ha.

J1 mener altså at hijab-kritikken er berettiget. Hun gir uttrykk for at hun står for liberale verdier i forhold til muslimsk tildekking, men hun lar også den samme liberale holdningen favne de som ønsker å dekke seg til. Friheten til å kle seg som man vil må også gjelde konservative muslimer.

J3 mener at norske journalister faktisk har tatt disse kvinnenes posisjon ved mange anledninger, og at Ranas kritikk derfor er urimelig. J3 er oppmerksom på denne kritikken fordi den kom opp i forbindelse med hennes egne saker om moralpolitiet på Grønland.

J3: Nei, da vil jeg si både på Aftenpostens og på de fleste mediers vegne, at er det noe vi har skrevet mye om, er det jo kvinner som bruker hijab på jobben. Og vi har tatt den posisjonen veldig mye, så der synes jeg ikke vi skal ha dårlig samvittighet. Jeg synes det er veldig usaklig når vi nå tar opp denne saken (moralpolitiet), så skal vi unnskyldes at vi ikke tar opp alle andre saker samtidig.

J1 føyer til i forbindelse med hijabspørsmålet at journalister må unngå å konsekvent omtale muslimske kvinner som undertrykte.

J1: Men jeg er mer opptatt av at vi veldig lett ser på kvinner med innvandrerbakgrunn som ofre i alle sammenhenger - og mennene som overgripere. Jeg er opptatt av å prøve å fjerne den forståelsen, for det virker også undertrykkende på kvinnene når vi ser på de som noen som ikke kan klare seg selv eller stå opp for seg selv.

J1 er her inne på et anliggende som er tatt opp blant annet av Hægni (1998) og Rogde Næss (2003). Dette er et av flere eksempler på at J1 deler fremtredende synspunkter fra forskningsdiskursen om innvandrerbilder og muslimer i mediene.

5. Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte de viktigste spørsmålene i oppgaven ved å se funn fra analysen i lys av teorien jeg har benyttet.

5.1. Hva gjør islam nyhetsverdig?

5.1.1. Medienes interesse for islam

Liten interesse for islam som religion

En viktig del av forskningsspørsmålet i denne oppgaven har vært *Når arbeider journalister med islamrelaterte saker?* eller formulert på en annen måte: *Hva gjør islam nyhetsverdig?*

Vi har sett at islam som sådan, eller islam som religion, ikke ser ut til å interessere mediene i stor grad. Artikkelanalysen viste at kun fire av artiklene handler om tro eller religionsutøvelse, og én om religionsopplutning. Dette stemmer med J1s erfaring av at redaksjonene har liten interesse for islam. Hun sier det har vært en utfordring å få redaksjonen til å bli interessert i stoffet, og at interessen generelt var liten før 11. september 2001. Dette setter hun i sammenheng med at interessen for religion har vært veldig liten i mediene. Interessen for kristendom og andre religioner er kanskje enda mindre enn interessen for islam, føler hun. Erfaringen stemmer også med Arne Fjeldstad, som ble sitert i innledningen til oppgaven: "Det sitter i veggene at religion ikke er viktig".

Man kan kanskje innvende at det ikke er relevant å se på islam og muslimer i mediene hvis ikke det er religiøse (i snever betydning), men kulturelle aspekter som gjør islam og muslimer interessante. Men det er ofte vanskelig å skille religiøst fra kulturelt, og uansett så er interessen for kulturforskjell som utfordring i de aller fleste tilfeller knyttet til ulike muslimske minoriteter. Når en hevder at islam ikke vurderes som interessant som religion, så er det viktig å vite at en gjør det med utgangspunkt i en snever, vestlig religionsforståelse. I sekulære, vestlige samfunn er det religiøse privatisert og i stor grad fortrent fra den offentlige sfære. Noe av forklaringen til at religion har mindre fokus i mediene, kan være at religionen nettopp hører til den private sfære. Det er hva som hører til samfunnet og det offentlige rom som er interessant å dekke for mediene. At muslimer, med unntak av de mest

vestliggjorte og liberale, anvender et mye videre religionsbegrep er også et relevant poeng. Det er sakssvarende å tale om dekning av islam ikke bare når det gjelder saker relatert til religion i snever betydning. Og det er interessant å spør om islams enhetslære og helhetlige religionsbegrep fører til konflikter med den rådende forståelse av religion og samfunn i sekulære, vestlige samfunn. Gir en slik potensiell konflikt grunnlag for journalistisk dekning?

Stor interesse for islamrelatert konfliktstoff

Likevel forteller IMDIs undersøkelse at islam og muslimer er omtalt i norske medier oftere enn statsministeren. Sindre Storvoll konkluderer i sin masteroppgave at islam er fylldig dekket, og overrepresentert i forhold til kristendom. Selv har jeg funnet et betydelig antall islamrelaterte artikler i Aftenposten fra den aktuelle perioden, som et eksempel på at islam og muslimer opptrer relativt hyppig i norske medier. Interessen for temaet islam i mediene, som jeg har vist til i kapittel 3, tyder også på at det likevel er en interesse for islam i redaksjonene. Spørsmålet er da igjen: *Hva gjør islam nyhetsverdig?* Det samme spørsmålet har også Poole stilt i forbindelse med sitt store forskningsprosjekt. Jeg har altså brukt Pooles analyse av temaer som modell for min undersøkelse av Aftenposten, og her vil jeg gjøre en sammenlikning av de to undersøkelsene.

Fordi vi har undersøkt ulike steder til ulike tider, har vi undersøkt ulike nyhetsbilder. Derfor vil temakategoriene vi har benyttet naturligvis være ulike. Et dominerende hovedtema i Pooles undersøkelse er for eksempel utdanning. Det skyldes et mediefokus i denne perioden på både opprettelsen av muslimske privatskoler og på utfordringer knyttet til islam og muslimske elever i den offentlige skolen. Poole viser til at islam ofte omtales i en sammenlikning med kristendom, både som hovedtema og undertema. Noe tilsvarende har jeg registrert lite av i min undersøkelse. Kanskje kan det skyldes at norske journalister i mindre grad har kristendom som et referansepunkt, at journalistikken i større grad har en sekulær ramme? (Jf. den svake interessen for religion). Det er også nødvendig å presisere at Pooles kategori *Tro* ikke samsvarer med min kategori *Tro og religionsutøvelse*. Hennes kategori er ikke begrenset til saker som direkte handler om tro og religionsutøvelse som sådan, men har med saker hvor muslimsk religionsutøvelse på ulike måter skaper utfordringer for storsamfunnet. Denne typen konflikter fanges opp av ulike kategorier i min undersøkelse, blant annet *Sosial kontroll* og *Hijab*.

5.1.2. Verdi- og kulturellt konflikstoff

Min analyse viser at det i stor grad er konfliktfylte tema eller konfliktfylte sider ved temaene som er fremtredende i islamrelaterte saker, og at konfliktspektret oftest handler om konflikt mellom den norske/vestlige, liberalistiske majoritetskulturens normer verdier og muslimske minoriteters normer og verdier. Den bekrefter derfor Pooles konklusjon. Noe ved islam *støter mot* norske, liberalistiske verdier eller *påvirker/berører* majoritetsnordmenn. *Kulturforskjell som utfordring* er altså et nøkkelord i forståelsen av islamrelaterte sakers nyhetsverdi. Med *kulturforskjell* mener jeg da konfliktpregede ulikheter i levemåte og verdier. Det er ikke det religiøse aspektet (i snever betydning) ved islam som fanger interesse i seg selv, men at sider ved muslimsk levemåte og religionsutøvelse får praktiske konsekvenser som påvirker majoritetsbefolkningen, forvansker integrering eller er i konflikt med majoritetssamfunnets verdier.

Til tross for ulike temaer i nyhetsbildet er dette trekket ved islamrelaterte saker felles for min og Pooles undersøkelse. Sakene kan altså være ulike og variere fra tid til tid, for eksempel muslimske skoler i England eller hijabdebatt i Norge. Men kulturforskjell som utfordring ligger likevel under i begge tilfeller. I Pooles materiale opptrer ofte manglende vilje til integrering et underliggende tema i islamrelaterte saker. Islam sammenliknes ofte med kristendommen, eller måles mot majoritetssamfunnet på andre måter. Et slikt underliggende tema som opptrer ofte i mitt materiale er integrering. Selv om det finnes featuresaker om flerkulturelle tema som har en positiv tendens, så er integrering som tema i nyhetssaker ofte knyttet til problemer og utfordringer. Integreringsvansker er nært knyttet til konflikt mellom norsk/vestlig majoritetskultur og minoritetskulturer.

Som J3 forklarer i forbindelse med islamisme spesielt: "all aktivitet fra disse hold **som berører oss**, det er nyheter..". Det samme kan nok gjelde islamrelaterte nyheter generelt. For at saken som skal omtales skal være interessant, må den altså angå lesere flest – dvs. lesere som tilhører majoritetssamfunnet og deler dens liberalistiske verdier. Vi snakker da om *nærhet* og *vesentlighet* som sentrale nyhetskriterier. Nærhet fordi sakene berører lesere flest (majoritetsnordmenn), vesentlig fordi sakene angår mange – og derfor har samfunnsbetydning. J1 sier at islamrelaterte saker må handle om noe som er *så allmenngyldig eller så konfliktfylt at det kommer opp til allmennheten*, for at det skal oppfattes som interessant nok. Som et eksempel på noe som kunne vært dekket, men ut fra disse

forutsetningene ikke er nyhetsverdig nok, er intern muslimsk debatt om aktuelle spørsmål. Aftenposten er selv med og arrangerer debatter på Litteraturhuset om islam- og innvandrrelaterte spørsmål i perioden artiklene er plukket fra, og dekker debattene redaksjonelt. Debattene om islam handler mye om utfordringer i møte mellom majoritetskultur og minoritetskultur. Jeg finner lite av intern debatt mellom muslimer, med unntak av et arrangert møte mellom Usman Rana og Noman Mubashir i forbindelse med moralpoliti-saken. Interne debatter vil trolig ikke angå eller berøre majoritetsnordmenn nok til å bli omtalt.

Informantene påpeker at *konflikt* og *sensasjon* preger deknningen av islam, men at dette grunnleggende er fordi dette er nyhetsjournalistikkens vesen generelt. Informantene avviser at mediene har noen bevisst agenda eller negativ holdning til islam eller muslimer, men J1 er enig i at muslimer likevel blir fremstilt spesielt negativt. Konfliktorienteringen er altså et grunnleggende preg ved nyhetsjournalistikken. Men i forhold til islam forsterkes dette trolig av at "våre" verdier utfordres av mer eller mindre uforenlige religiøse eller kulturelle verdier fra muslimske minoriteter. For å eksemplifisere hvordan kulturkonflikt preger mange av sakene kan vi gå gjennom noen av artikkelkategoriene jeg har benyttet. Vi har sett at *Hijab og muslimsk bekledning* som hovedtema ofte er relatert til *Integreringspolitikk* og *Kvinneundertrykkelse*, konfliktfylte tilleggsetema. Hijab som del av politiuniformen, kan oppfattes som at en muslimsk skikk trenger seg inn i det offentlige og dermed påvirker samfunnet. Hijab, og spesielt niqab, kan ses som uttrykk for kvinneundertrykkelse sammenliknet med vestlige feministiske ideal. At hijab som tema dukker opp så ofte kan for øvrig kanskje tyde på at hijab har blitt et verdiladd symbol. Det visuelle ved hijaben gjør at kvinner med hijab ofte brukes som illustrasjon til islam- eller innvandrrelaterte saker. *Terror og ekstremisme* representerer en fare for samfunnets sikkerhet. *Sosial kontroll i muslimske miljø* handler om kvinneundertrykkelse, om undertrykkelse eller forfølgelse av liberale og annerledestroende, at mennesker som ønsker det hindres i å bli vestliggjort i klesstil og levemåte. *Ghettoisering* handler om at muslimske innvandrere isolerer seg, lever etter andre normer og ikke tar del i samfunnet. *Karikatur*-sakene aktualiserer forståelsen av ytringsfriheten. Det samme gjorde også blasfemiparagraf-saken, som av mange ble oppfattet som et forsøk på å ta spesielt hensyn til muslimers religiøse følelser.

Muslimer oppfattet som ”fremmedkulturelle” og annerledes

Tar vi utgangspunkt i de seks innvandrerbildene fra Lindstad og Fjeldstads bok, finner jeg artikler fra alle kategoriene i mitt materiale. Her er de to første kategoriene lite aktuelle (vellykket idrettsutøver og kriminell utlending), fordi jeg har valgt bort disse stoffområdene. *Den integrerte innvandreren* fanges i mange tilfeller ikke opp i undersøkelsen, fordi de her opptrer i roller som ikke knyttes til islam på noen måte. De er jo nettopp usynliggjort som muslimske personer ved at de er normalisert i roller som for eksempel rørlegger eller direktør. Muslimer i slike nøytrale roller er også vanskelig å telle opp, fordi de er vanskelig å finne igjen og fordi man ofte ikke kan vite om personen faktisk er muslim eller innvandrer. Det er den sistnevnte kategorien som er mest aktuell i forhold til mitt materiale, og som også opptrer oftest her, nemlig *Den fremmedkulturelle innvandreren*. Lindstad og Fjeldstad viser at det som regel er muslimer som omtales når innvandrere presenteres som ”fremmedkulturelle” eller annerledes i mediene. ”*I en stor del av sakene handler det om muslimer som skaper problemer fordi de gjør noe som **bryter med gjengse normer og regler i Norge***”.

Jeg har vist til at hijabkleddede kvinner ofte benyttes som illustrasjon, både i islamrelaterte- og mer generelle innvandrerrelaterte saker. Hijab kan da fungere som et synlig uttrykk for det som er fremmed eller annerledes. Som vi har sett ovenfor er det nettopp sider ved islam og muslimer som representerer kulturell og verdimesig annerledeshet som fanger oppmerksomhet – altså det ”fremmedkulturelle”. I Elisabeth Eides liste over innvandrerbilder er det den tredje kategorien som samsvarer med dette: *Den andre som trussel og/eller problem* (Kriminelle, flyktningsstrøm, vanskelig å integrere). Her er det spesielt integreringsvansker som er fremtredende. Artiklene som inngår i min kategori *Dagligliv*, er i stor grad artikler som vil passe inn i Eides fjerde innvandrerbilde: *Det fargerike fellesskap* (Likeverd, integrering fungerer: Nye, gode nordmenn). I tillegg har jeg identifisert et lite antall artikler som passer til punkt 2 i Eides liste: *Vi som problem*, majoritetssamfunnet skaper problemer og hinder for minoritetene. Det gjelder temaene *Islamhets og rasisme, religiøs diskriminering, og rasistisk drap*.

Det som Lindstad og Fjeldstad kaller *det fremmedkulturelle* er også trukket fram av Kjersti Rogde Næss, som i sin hovedoppgave viser til at *annerledeshet* fungerer som overordnet betydning i saker om muslimske innvandrere. Min undersøkelse bekrefter Rogde Næss og Lindstad og Fjeldstad, som påpeker at det er som *fremmedkulturelle innvandrere* (jfr. Lindstad og Fjeldstad) at muslimer oftest er interessante for mediene. Det fremmedkulturelle

har i stor grad å gjøre med ulike sider ved spesifikk muslimsk religionsutøvelse, men uten at det likevel er det religiøse aspektet ved islam som interesserer.

Verdikonflikten knyttet til det islamrelaterte stoffet, kan vi se i lys av hva Foy og Brighton sier om avisenes ståsted og tilpasning til lesernes forventninger (Foy og Brighton 2007:47). Avisas holdninger gjenspeiler verdiene i den del av befolkningen hvor avisa har sine lesere. Å bryte med lesernes verdier og forventninger, setter avisa i fare for å miste lesere.

At kulturkonflikt er så fremtredende i de islamrelaterte sakene kan i norsk kontekst kanskje være et uttrykk for at Norge av historiske grunner er preget av en spesielt sterk enhetskultur. Ut fra enhetskulturens idealer kan kulturelle forskjeller tolkes som noe negativt. Vinklingen som preger mange islamrelaterte saker kan uttrykke et ønske om å vokte den norske enheten. Ikke minst kan det gjelde forsvar av likestilling mellom kjønnene.

Jeg tar opp igjen forholdet mellom journalistens, pressens verdigrunnlag og islamrelaterte saker i avsnittet om "Forsvarende rolle og journalistenes verdigrunnlag" under pkt. 5.2.2.

5.1.3. Prioritering og sakenes tilblivelse

Til *når*-spørsmålet har jeg også knyttet spørsmål om prioritering. Store oppslag og stor andel reportasjer kan indikere en bevisst prioritering av islamrelatert stoff. J1 og J2 opplever imidlertid ikke at det dreier seg om en systematisk prioritering, men heller en stor velvilje i redaksjonsledelsen i forhold til saker som omhandler minoriteter. Den fyldige plassen slike saker for – både de konfliktpregede og de mykere "hverdagssakene"- kan vel best forstås som uttrykk for denne velvillige holdningen. En slik velvilje uttrykker en oppfatning om at de aktuelle temaene er viktige å ha fokus på, altså at de er *vesentlige*.

Dekningen av islam og muslimer har blitt kritisert for å være negativ. Med fokuset på kultur- og verdimeslig konflikt, kan bildet lett forstås som uttrykk for en negativ holdning. Men man kan også tenke at de konfliktpregede sakene bidrar til økt fokus på integrerings- og innvandringsrelatert stoff generelt. Og at det igjen gjør integrering og det flerkulturelle mer etablert som tema i nyhetsbildet. Det kan også føre til lettere gjennomslag for mindre konfliktfylte saker knyttet til de samme temaene.

Jeg vil konkludere her med at Aftenpostens islamrelaterte saker i stor grad blir til som et samvirke mellom enkeltjournalisters egne initiativ og redaksjonens velvillige holdning – og en slags konsensus om hva som er nyheter knyttet til temane islam/muslimer og minoriteter. Islamisme, og spesielt saker knyttet til terrorisme og ekstremisme, er avgjort prioritert, men like fullt preget av enkeltjournalisters egne initiativ med utgangspunkt i interesse og spesialkunnskap.

Journalistenes egne initiativ står sentralt også når vi ser på spørsmålet *hvordan* saker blir til. Dette spørsmålet har jeg knyttet til både oppgavens *når-* og *hvordan-*spørsmål. Egentlig handler det også om *hvorfor* journalistene arbeider med islam, fordi ideene ofte utgår fra journalistens motivasjon og interesse for saken. Men her vil jeg drøfte spørsmålet i tilknytning til *når-*spørsmålet. Vi har nemlig sett at generelle nyhetskriter er avgjørende for når det skrives, og har trukket fram spesielt *konflikt*, *sensasjon*, *nærhet* og *vesentlighet*. Ikke minst har vi identifisert *kulturforskjell som utfordring* som et fellestrekk for de fleste islamrelaterte sakene. Så langt kan vi si at det handler om en mer eller mindre uutalt fellesforståelse blant journalister om hva som konstituerer nyheter knyttet til islam og minoriteter.

Rutineveien og utveien

I tekstanalysen har vi sett at kategorien *offentlige dokumenter/rapporter/statistikk*, altså ulike skriftlige kilder, er stor. Det kan indikere et mer systematisk arbeid. For eksempel gjelder sakene om kjønnslemlestelse, som gir inntrykk av å være resultat av et systematisk og planmessig, gravende arbeid. Den største kategorien er *utspill fra politikere, eksperter o.l.*, hvilket vil si enten konkrete hendelser eller innhentede kommentarer. Legger vi sakene som handler om hendelser til kategoriene arrangement/demonstrasjon/aksjon o.l., kontroller, politiaksjoner, kulturbegivenheter og andre hendelser, ser vi at de fleste sakene har tatt utgangspunkt i ulike typer hendelser som har funnet sted. Disse sakene faller inn under det Østlyngen og Øvrebø kaller *rutineveien*. Her er det nyheten som kommer til journalisten, og vi kan si at den rådende fellesforståelsen av hva som er en god nyhet avgjør sannsynligheten for at en sak blir dekket. Vi har vært inne på de allmenne nyhetskriteriene, den generelle velviljen i forhold til stoff om integrering og minoriteter, samt fokuset på kulturforskjell som utfordring. Når hendelser finner gjenklang i forhold til disse faktorene, er det stor sannsynlighet for at saken dekkes.

En mindre og mer ressurskrevende del av redaksjonens arbeid er sakene der nyheten ikke kommer ”av seg selv” i form av en hendelse eller et utsagn. Jeg har talt 18 artikler i kategorien *aktivt oppsøkende* – det som hos Østlyngen og Øvrebø går under *Utveien*.. Her er imidlertid også regnet med saker som er oppfølging av en første sak av dette slaget, og serien fra Grønland utgjør en betydelig del av dette tallet. Oppsøkende journalistikk er uttrykk for bevisst og planmessig arbeid, og spesielt interessant i forhold til denne oppgaven. Typisk for disse sakene er at de er blitt til på journalistens eget initiativ og ut fra dennes interesse for det aktuelle temaet. Dette preger både J1 og J3.

J2s saker om islamisme blir en kombinasjon ved at det stort sett er hendelser som utløser saken, men at sakene kaster lys over hendelsene gjennom kunnskap skaffet til veie gjennom grundig, aktivt arbeid.

Rosengård-reportasjen som eksempel

Selvsagt er det ofte flere faktorer som virker inn på at en sak blir til. Som eksempel ble reportasjen fra Rosengård til med utgangspunkt i et politisk utspill, Siv Jensens uttalelser om ”snikislamisering” med Rosengård som eksempel. Selve reportasjearbeidet er jo likevel aktivt oppsøkende. Her er det utspillet som gir saken aktualitet, og utspillet er også konfliktpreget. Nyhetskriteriene er til stede, og integreringstemaet er godt etablert i nyhetsbildet. Ideen til å rapportere fra selvstendig fra Rosengård, kommer fra journalistene selv, og den får lett gjennomslag i redaksjonen. Siv Jensen hadde for øvrig som grunnlag for sine uttalelser om Rosengård en svensk forskningsrapport om bydelen. Denne kunne i seg selv vært grunnlag for avisas oppmerksomhet, hvilket den hadde vært i Sverige, men så ikke ut til å være nok nyhetsverdig i Norge før Jensens utspill.

Det er noen få journalister som skriver forholdsvis mye om islamrelaterte saker, og de gjør det ut fra sitt unike utgangspunkt. Disse journalistene må man da anta har forholdsvis stor innvirkning på avisas totale dekning av islam og muslimer, og for så vidt de bilder som avisa formidler knyttet til temaet.

5.2. Journalistrollen

Denne oppgavens andre hovedfokus er journalistenes rolleforståelse i møte med muslimer og islamrelaterte saker. Spørsmålet hvordan mine informanter forstår sin rolle, er relatert til *hvordan-* og *hvorfor-*spørsmålene i oppgavens problemstilling. Denne delen av oppgaven har jeg valgt å drøfte i lys av Ekström og Nohrstedts (E&N) rolletyper. Jeg vil gjøre dette ved å ta type for type, og sammenfatte til slutt. Hensikten her er imidlertid ikke primært å plassere informantene i en bestemt bås, men snarere å tydeliggjøre hver enkelts særpreg og rolleforståelse – i lys av disse rolletypene. Informantene er selv typer med sine egne unike måter å forstå og vektlegge journalistiske normer.

5.2.1. Rolletypene

Trekk fra *Håndverkeren*

Alle tre er opptatt av at de jobber etter gjeldende normer for journalistikken, også i arbeidet med islamrelaterte saker. Et av trekkene ved håndverkeren er vektleggingen av å gi en saklig og korrekt fremstilling som de involverte kan kjenne seg igjen i. Spesielt J3 understreker det samme: ”De skal behandles ærlig og redelig, vite hva de er med på, bli gjengitt korrekt. Vi skal fortelle hva saken dreier seg om, ikke lure folk inn i noe.” Den typiske håndverkeren hos E&N arbeider i en lokalavis med tette bånd til mange av kildene i lokalmiljøet. En slik type forhold har ikke journalistene i en stor avis som Aftenposten på samme måte, uten at de jobber på et avgrenset saksområde. J1 er den som har det bredeste kontaktnettet blant muslimer, men benytter ikke stadig de samme kildene. J2 har på grunn av sitt avgrensede fokus et litt smalere kildegalleri i de islamrelaterte innenrikssakene bestående av eksperter og muslimske ledere. For mange av J2s saker er det ikke mulig eller hensiktsmessig å ha direkte kontakt med kildene. For J3 er kildene ofte nye i hver sak. Uansett er alle de tre informantene opptatt av det å være saklige og korrekte. E&N sier at håndverkeren gjerne bruker speilmetaforen. J2 tyr til speilmetaforen når han sier at ”min jobb er å gjenspeile det som skjer”.

Trekk fra *Den samfunnsengasjerte*

J1 er opptatt av ”folkeopplysning”, J2 av å ”bibringe kunnskap” og J3 av ”å belyse”. Her plasserer alle tre deler av sin rolleforståelse godt innenfor den samfunnsengasjerte. E&N beskriver at denne rolletypen søker å beskrive prosesser og tydeliggjøre sammenhenger for

leserne. Med andre ord handler det om noe mer enn en "plain" nyhetsrapportering om en hendelse eller en uttalelse. Disse journalistene ønsker å gi leserne noe mer, de ønsker å bidra med innsikt. Rolletypen *den samfunnsengasjerte* og informantenes beskrivelser av seg selv ligger nær både Fjåstad og Holmlövs *oppdrager* og Weaver og Wilhoits *interpreter*.

Informantene ønsker å oppdra leseren eller fortolke hendelser på vegne av leseren. De tre informantenes artikler i utvalget er som regel også noe mer enn vanlige nyhetssaker. J1s artikkel er en reportasje litt utenom det vanlige. J2s artikler formidler ofte kunnskap som forklarer en hendelse, fremfor en vanlig rapportering av selve hendelsen.

J3s artikler er ofte fyldige og grundige nyhets- eller featurereportasjer. "Jeg ønsker bare at leserne skal forstå mer", sier J2 blant annet. Den samfunnsengasjertes ønske om å tydeliggjøre sammenhenger for leserne, høres tydelig igjen hos J2: "å forklare, belyse og gi bakgrunn", "jeg brukte mange år på å trenge inn i dette". J3 ønsker "å belyse viktige fenomen".

De ser sin rolle som noe som går utover å bare rapportere

For alle tre ligger det et personlig engasjement til grunn for arbeidet. "Det er engasjement, rett og slett", sier J2, og nevner i samme åndedrag interesse og nysgjerrighet. J1 oppgir nysgjerrighet og ønske om folkeopplysning, samt å bidra til forståelse, dialog og konsensus, som en drivkraft i hennes arbeid. De fleste ideene hennes har sprunget ut av ønsket om å kjenne og formidle bakgrunnen til muslimske innvandrere som kommer til Norge.

J2 er opptatt av islams fremvekst, integrering av ortodokse muslimer og islamismens trussel som store utfordringer for samfunnet, som han selv lar seg engasjere av og ønsker å formidle leserne kunnskap om. Arbeidet som journalist har betydning for samfunnet ved å bringe viktig "kunnskap" (J2), forståelse (J1) og "engasjement" (J3) knyttet til saker som har stor betydning for samfunnet. "En av de største utfordringene vi står ovenfor" (J2), "Går ikke dette bra, så kommer det til å gå veldig dårlig (J3).

E&N beskriver at den samfunnsengasjerte er bevisst at journalistikk utøves med utgangspunkt i verdier, og er opptatt av integritet og selvkritikk. J3 uttrykker eksplisitt at forsvar av liberale verdier er en del av hennes rolle som journalist. Alle tre gir tydelig uttrykk for at de er opptatt av egen integritet, og de viser at de har et reflektert forhold til sin yrkesutøvelse. Et uttrykk for ståsted og sterkt engasjement hos informantene er at alle kommenterer andres forventninger til deres holdning i forhold til islamrelaterte saker. J1 sier at hun har blitt kalt "muslimenes beste venn", og avviser at det skulle være noe grunnlag for det. Hun understreker også at hun

ikke er noen ”forkjempe” for muslimer. J2 forteller at muslimske debattanter hevder at han ”ikke har peiling” på islam. J3 forteller at flere ble overrasket da hun og hennes kollega hadde skrevet en så kritisk rapport fra Rosengård. De som ble overrasket hadde oppfattet dem som ”islamvennlige”. J1 gir uttrykk for at islamrelaterte saker på denne måten kan være et følsomt felt å jobbe på. Det er lett å bli misforstått, og man må være bevisst sine formuleringer. At det knyttes følelser og forventninger til islamrelatert stoff kan gjøre at journalistene føler det ekstra påkrevd å fremheve sin objektivitet i forhold til stoffet. At journalister er engasjerte, innebærer gjerne at de har egne, gjennomtenkte synspunkter på noe av det de skriver om. Det aktualiserer det sterke objektivitetsidealet i journalistikken. Egne meninger og holdninger skal ikke kunne gjenkjennes i det som blir skrevet. De skal være irrelevante i forhold til sakens fremstilling.

Trekk fra *Emnespesialisten*

J2 er den som kommer nærmest beskrivelsen av emnespesialisten, selv om alle tre har et tydelig fokus på sine felt. Han forteller at han har et ”uformelt emneansvar” for de islamske yttergruppene. Dette området er hovedfokus for hans arbeid, selv om han også skriver om både saker om integrering i Norge og om utenrikssaker som ikke er islamrelatert. Noen typisk eller rendyrket emnespesialist er verken J2 eller de andre, da denne typen primært omfatter spesialister som motorjournalister, næringslivsjournalister, kulturjournalister osv. Men J2 jobber likevel såpass spesialisert at flere av denne rolletypens karakteristika passer godt overens med hans. For eksempel er stor sakskunnskap et trekk som passert godt på både J1 og på J2, som gjerne understreker at saker om hans tema ”ikke er noe man gjør på en ettermiddag”, men er noe man må ”utdanne seg til og leve med”. J1 har brukt tid sammen med muslimer, og kan formidle om islam på et annet plan enn i den gjennomsnittlige journalists hverdagsrapportering. J1 og J2 benytter gjerne også annet materiale og andre kilder enn det allroundjournalistene gjør i den daglige nyhetsrapporteringen når den berører islam eller islamisme, og markerer med det en avstand fra denne. J2s artikkel om Islamic Cultural Center er et eksempel på dette, der den rene nyhetshendelsen er fulgt opp med relevant informasjon om denne moskeens ideologiske ståsted. På liknende vis formulerer av og til J2 utypisk lange spørsmål som gir uttrykk for spesialkunnskap som den gjennomsnittlige journalist neppe har. I et intervju med den indisk-britiske journalisten og forfatteren Kenan Malik om feilslått integreringspolitikk (29.10.09), stiller han for eksempel følgende spørsmål:

”- Men kan du her fullstendig frikjenne islam? Etter slaget ved Badr i året 624 bestemte religionsstifteren Muhammed at to tilfangetatte poeter som hadde spottet ham, skulle drepes. Sto ikke Khomeini og de som fulgte ham på trygg teologisk grunn?”.

Eksempel på bruk av andre kilder er både J1s madrasa-reportasje og J3s saker fra Rosengård og Grønland med sin bruk av mange kilder.

J3 forteller at han er utdannet faghistoriker, hvilket korresponderer godt med E&Ns karakterisering av emnespesialistene som akademisk utdannede journalister. Lang yrkeserfaring fra området er et annet trekk. Nå er islamrelaterte saker ikke som motorjournalistikk, og J1 og J2 kan selvsagt ikke vise til mange års erfaring som muslimer. Derimot kan de vise til mange års erfaring fra å omgås muslimer (J1) og fra studier av islamisme (J2). Begge to har uansett arbeidet med saksområdet som journalsiter i en årrekke. J2 forteller at han har brukt mesteparten av sin fritid og store deler av sitt yrkesliv på dette. Emnespesialistens kunnskapsfokus kommer også spesielt tydelig fram hos J2. J2 viser til internasjonalt journalistisk arbeid med islamisme som et forbilde, og uttrykker ønske om mer skoloring på området i Norge.

5.2.2. Sannhet/publisering vs. hensyn/konsekvens

Alle tre informantene er opptatt av å ha en objektiv holdning, og å arbeide på en balansert måte – også med islamrelaterte saker. De uttrykker bevissthet om behov både for en kritisk dekning av og for konsekvensetiske hensyn i forhold til islam og muslimer. Gjennom å gi leseren økt forståelse ønsker J1 å unngå ensidig fremstilling av muslimer, som for eksempel et stereotyp bilde av muslimske kvinner som undertrykte. Samtidig mener hun at islam skal dekkes like kritisk som alle andre tema. Det er ikke et mål for J1 å bidra til en mer eller mindre positiv dekning av islam og muslimer, men det er viktig for henne å gi en riktig fremstilling og å formidle forståelse.

J2 er opptatt av at islamrelaterte saker skal underkastes den samme kritiske holdning som alt annet stoff. Hans forståelse av de samfunnsmessige utfordringer knyttet til islam som kanskje vår tids største, gir uttrykk for en prioritering av sannhet/publisering. ”Pressens oppgave er å forstå det som skjer for å formidle det som skjer”. Han understreker også at religioner eller religiøse grupper ikke har noe krav på vern slik enkeltpersoner har. Samtidig er han tydelig på den konsekvensetiske siden når han sier at enkeltpersoner har rett på ”personlig vern”. Alle

ideologier skal underlegges et ”brutalt søkelys”, men ingen skal lide personlig ”overlast”. Når det gjelder islamismen hevder J2 at enkelte medier har hatt uvilje mot å gå løs på temaet, hvilket kan ha ført til at noen saker ikke blir belyst og publisert.

J3 uttrykker også en klar bevissthet om denne balansegangen, og er opptatt av begge perspektiv. ”Vi tenker på konsekvensene av det vi gjør.. men vi prøver ikke å beskytte innvandrergupper”. I forbindelse med moralpoliti-saken ønsket hun å ”pirke borti ubehagelige ting”, og var forberedt på å bli beskyldt for ”muslimhets”. Samtidig uttrykker hun forståelse for at noen muslimer synes det blir mye kritisk mediefokus, og hun forteller om bevissthet om å ikke ”saue” for mye sammen på samme tid. Rosengårds-reportasjen er et eksempel på et sterkt objektivitetsideal. Journalistene har reist ut med ”åpent sinn”, og kommet tilbake med en ganske usminket fremstilling hvor publisering synes å veie tyngre enn hensyn. Som hun sier selv: ”Vi prøver å være objektive og profesjonelle i alle saker. Vi vil ikke gi muslimer særbehandling i saker som er relevant å dekke”. Spørsmålet er altså om saken er ”relevant”. Er den det, skal ikke saker som omhandler muslimer eller minoriteter dekkes annerledes enn andre saker: ”Vi beskytter ikke innvandrere”. Her kombineres en høy bevissthet om konsekvenser med å gi publisering en grunnleggende prioritet. J2 mener selv at de to grunnidealene ikke kommer i konflikt så lenge kildene behandles skikkelig. Og nettopp kildene er hun svært opptatt av i forhold til mulige negative konsekvenser av publisering.

Rolletypene og sannhet vs. hensyn

E&N skiller mellom tre praktiske måter å forholde seg til sannhetskravet på (tabell 3). Ingen av informantene forholder seg til fakta og sannhet på en enkel måte, og går ofte lengre enn å redusere sannhetsspørsmålet til ren faktakontroll. Ved å sette seg grundig inn i saksforhold og å benytte mange kilder bringes de kontekstuelle aspektene ved sannhetsspørsmålet inn. J1 gir for eksempel også uttrykk for årvåkenhet i forhold til kildeaktører ved å stille høye krav til dem han benytter seg av. Med sin kombinasjon av høyt sannhetskrav og erkjennelse av konsekvensansvar, ligger rolletypen *graveren* her nær mine informanter. Informantenes vektlegging av kunnskap og forståelse får betydning for hvordan de forholder seg til sannhetskravet på. De jobber med saksfelt som ofte krever kunnskaper utover det man kan forvente at leserne har. Det stiller større krav til journalistens omgang med sannheten. Sakenes flerkulturelle aspekt gjør også at det blir nødvendig å kunne vurdere sannhetsspørsmålet i sammenheng med den aktuelle konteksten. Samtidig som alle tre informantene er opptatt av å fremheve sin objektivitet, har de ulike tilnærminger til stoffet –

og dermed spørsmålet om sannhet versus hensyn. Alle tre gir uttrykk for en reflektert holdning til begge deler. J2 ser i noen tilfeller ut til å gi sannhet/publisering forrang, og J1 gir ekstra tydelig uttrykk for bevissthet om konsekvensetiske hensyn. J3 uttrykker også høy bevissthet om konsekvenser, men likevel med en tendens til å gi sannhet/publisering forrang.

Forsvarende rolle og journalistens verdigrunnlag

Vi har sett at artiklene har utgangspunkt i majoritetskulturens verdier. I artiklene ligger gjerne sympatien hos vestliggjorte/liberale/moderate muslimer som blir hindret i å leve "vestlig", mens konservative muslimer som utøver sosial kontroll har det kritiske blikket på seg. Perspektivet for avisas saker er majoritetssamfunnets. Usman Rana og andre muslimer har spurt hvorfor ikke mediene kan ta opp for eksempel at muslimske kvinner blir trakassert for å bruke hijab. Jeg stilte i tilknytning til dette spørsmålet om journalistene opplever det som sin oppgave også å forsvare konservative muslimer når de føler seg diskriminert eller undertrykt av majoritetssamfunnet. J3 snakker eksplisitt om sitt og pressens verdigrunnlag, og at dette har forkjørsrett. Hun balanserer en grunnleggende forpliktelse til de demokratiske og liberale verdiene mot et ønske om å representere også muslimer som er i konflikt med disse verdiene på en fair måte. J3 sier også at spesialkunnskaper om islam ikke må være en forutsetning for å kunne snakke med muslimer om norske forhold. Konkret om hets for hijabbruk sier J3 at både Aftenposten og andre norsk medier ofte har tatt disse kvinnenes posisjon i artikler om temaet. Hun synes derfor kritikken er usaklig. J1 er enig i kritikken, og mener at en liberal holdning til hvordan kvinner kler seg også må gjelde muslimske kvinner som vil dekke seg til.

5.2.3 Kildearbeid og lukkede miljø

Det ser ut til at redaksjonen har et bevisst forhold til kilder ved at det benyttes relevante kilder, og at for eksempel muslimske politikere og eksperter ofte er benyttet. Det er litt flere muslimske kvinner enn menn, og både mennene og kvinnene opptrer oftere i en positiv/sympatisk rolle enn i en negativ/usympatisk rolle. Dette kan imidlertid til dels forklares med det er muslimer som fremstår som liberale i sammenhengen som uttaler seg om et usympatisk/negativt fenomen knyttet til islam som f.eks. den sosiale kontrollen på Grønland. Det er altså sakens tema og ikke kilden som artikkelen retter et kritisk søkelys mot.

Fordi de tre informantene berører islam og muslimer på ulike måter i sitt arbeid, er det ulike sider ved arbeidet som blir forskjellig. Her skiller J2 seg mest ut fordi han konsentrerer seg

om yttergruppene i islam. Siden dette er grupper som på en spesiell måte er i konflikt med samfunnet og samfunnets verdier, vil denne konflikten uunngåelig være utgangspunkt for sakene. Journalisten vil da oftest komme i ærend som *motstander*, for å bruke Oltedals begrep. I disse sakene vil journalist og kilde ha svært ulike interesser, og journalisten kommer lett i et motsetningsforhold til kilden. Da kan det i noen tilfeller være vanskelig å unngå at kilden opplever journalisten som *inntrenger*. Når det gjelder de mest ekstreme miljøene er det umulig eller uforsvarlig å ha kontakt direkte med kildene. Da benyttes andrehåndskilder, oftest eksperter. Når J3 setter søkelys på sosial kontroll blant muslimer, kan hun i forhold til kilder komme både som *hjelper* og *motstander* – hjelper for de som vil gjøre fenomenet kjent og få slutt på det, motstander for de som ikke ønsker fenomenet vekk.

Både J2 og J3 er bevisste at det finnes lukkede muslimske miljø i Norge som vi vet lite om. Begge mener det bør være en utfordring for journalistikken å komme på innsiden av disse, men ser at vanlige arbeidsmetoder her har sine begrensninger. J3 sier hun ikke vet hvordan man kan løse en slik utfordring, og J3 påpeker at disse miljøene vil være lukket for pressen.

5.3. Særpreget ved islamrelatert stoff

Informantene trekker fram enkelte aspekter som gir grunnlag for å kunne si at islam byr på noen særlige utfordringer for journalister. Islam – og fremfor alt islamismen – krever ikke minst kunnskaper. Særlig J2 fremholder at kunnskap er en forutsetning for å kunne jobbe med dette saksfeltet. Han begrunner det med at det er en stor kulturell kløft mellom islam/islamisme og vestlig kultur.

En annen grunn er at islamsk teologi og historie er muslimers referansepunkter. En annen særlig utfordring er språkbarriere. Mange muslimer i Norge, inkludert muslimske ledere, snakker dårlig norsk. I moskeene benyttes ofte andre språk enn norsk. Dertil kommer at en del muslimske miljø er lukket, og derfor krevende å komme på innsiden av. Det er kanskje vanskeligere for en hvit, etnisk nordmann enn for en journalist med bakgrunn fra muslimsk land. Islamrelatert stoff kan også by på særlige utfordringer i forbindelse med fremstilling og formidling. Fordi mange islamrelaterte saker handler om integreringsproblemer og konflikt, kan mye islamrelatert stoff tenkes å bidra til et negativt bilde av muslimer. Det stiller krav til varsomhet i presentasjon uten at dette skal svekke den kritiske journalistikken. Informantene har erfart at islamrelaterte saker kan være følsomt stoff der mange har meninger og forventninger. Også det stiller krav til balanse.

6. Oppsummering og konklusjon

6.1. Konklusjon på *når*-spørsmålet

Når arbeider journalistene med islam? / Hva gjør islam nyhetsverdige?

Oppgavens forskningsspørsmål er en spørsmålstriplett, og de tre spørsmålene (når, hvordan og hvorfor) behandles på kryss og tvers i to ”hoved-delspørsmål”: *Hva gjør islam nyhetsverdige?* og *Hvordan forstår journalistene sin rolle i møte med islam og muslimer?* Hovedkonklusjonen på det første spørsmålet er at sider ved muslimske minoritetsgruppers kulturelle eller religiøse uttrykk som berører og/eller kommer i konflikt med majoritetssamfunnets normer, er nyhetsverdige. Det er ikke religionen islam som sådan som er interessante for mediene. Heller ikke muslimer i seg selv. Men muslimske praksiser som kommer i berøring med majoritetssamfunnet eller den gjengse sekulære nordmann, det har nyhets interesse. Aftenposten og andre norske medier er grunnleggende tuftet på de samme normer og verdier som er rådende i det norske majoritetssamfunnet. I tillegg til at avisene har et uttalt verdigrunnlag, må avisene tilpasse seg lesernes forventninger. Leserens verdier representerer slik sett en del av avisas verdimesige ramme. Muslimske praksiser som støter an mot majoritetssamfunnets verdier blir altså nyhetsverdige. Konflikt er et sentralt nyhetskriterium, og i forhold til islamrelatert stoff kan vi spesifikt si ”verdikonflikt”. Sakene handler ikke nødvendigvis om to parter i konflikt, men sakene representerer verdikonflikt ved å omhandle noe som støter an mot majoritetssamfunnets normer. Ved at dreier seg om en konflikt mellom majoritetssamfunnets verdier på den ene siden, får sakene relevans for den gjengse nordmann. Sakene angår og berører ”oss”, de har nærhet til leserne. *Nærhet* som nyhetskriterium er derfor også viktig. Mange saker er relatert til temaet integrering, hvilket understreker at dette ofte er perspektivet for sakene: ulike side ved muslimers praksis som hindrer eller skaper utfordringer for integrering i storsamfunnet.

Konflikt med majoritetssamfunnets verdier blir ofte synonymt med manglende eller mislykket integrering. Den kritiske journalistikken handler da om å forsvare samfunnets verdier forstått som majoritetssamfunnets verdier. Det kritikkverdige som journalistikken belyser er bruddene på majoritetssamfunnets normer. Hvilke tema som er mest aktuelle knyttet til islam kan variere fra periode til periode og fra sted til sted, men verdikonflikt er uansett en fellesnevner. I perioden jeg har undersøkt har følgende tema hatt et betydelig fokus: Hijab/muslimsk

tildekking, kjønnslemlestelse, terror, ekstremisme, sosial kontroll/ghettoisering og moskébygging. En annen type konfliktsaker som det er mange av knyttet til islam er saker om terror og religiøs ekstremisme. I tillegg til at disse sakene også representerer konflikt med storsamfunnets (inkludert moderate muslimer) verdier, handler disse om en *trussel* mot samfunnet. De handler om samfunnets sikkerhet, og har derfor ekstra stor nyhetsverdi. *Sensasjon* er her et sentralt nyhetskriterium i tillegg til konflikt.

Få journalister skriver mye om islam

I Aftenposten er det noen få journalister som skriver regelmessig om islamrelaterte tema. Disse journalistenes saker utgjør samlet en stor del av de islamrelaterte sakene. For resten av sakene så gjelder at hver journalist har skrevet en eller noen få islamrelaterte artikler. For den siste gruppen kan en anta at sakene må ha stor generell nyhetsinteresse da journalisten sannsynligvis ikke har et særlig fokus på islam. At mange journalister er innom islamrelaterte saker i løpet av et år taler samtidig for at islamrelaterte saker har glidd inn i den redaksjonelle hverdagen og etablert seg som relevante og nyhetsverdige tema – som dermed alle kan skrive om. Når det gjelder den lille gruppen journalister, så blir de fleste sakene til på deres eget initiativ ut fra deres interesse og spesielle sakskunnskaper. For disse journalistene er den samfunnsmessige betydningen av deres arbeid en viktig drivkraft.

Når vi kommer inn på motivasjon blir det synlig en klar forbindelse mellom de to spørsmålene *Hva gjør islam nyhetsverdig?* og *Hvordan forstår journalistene sin rolle i møte med islam og muslimer?* For en av informantene er ønsket om å skape forståelse, dialog og konsensus en drivkraft, og ønsket å forstå for å kunne formidle om muslimske innvandrere utgangspunkt for hennes saker. For en annen er ønsket å bringe inn kunnskap om de samfunnsmessige utfordringene knyttet til islamistisk terror og sider ved muslimsk innvandring. For den tredje er det en personlig interesse for minoriteter og alvoret i integreringsprosjektets utfordringer som er drivkraft og utgangspunkt for ideer til nye saker. Informantenes artikler representerer mye aktivt undersøkende, selvstendig og grundig journalistisk arbeid. Ideene er stort sett deres egne, og blir til ut fra eget initiativ og kunnskap. Når det gjelder resten av de islamrelaterte sakene ser de fleste ut til å oppstå med utgangspunkt i ulike typer hendelser som har en generell nyhetsverdi, men særlig sakene om kjønnslemlestelse ser ut til å representere grundig og systematisk arbeid med skriftlige kilder.

6.2 Konklusjon på rolle-spørsmålet

Hvordan forstår journalistene sin rolle i møte med muslimer og islamrelaterte saker?

Det andre av de to primære delspørsmålene i oppgaven er *Hvordan forstår journalistene sin rolle i møte med islam og muslimer?* De tre informantene representerer selvsagt et lite utvalg av journalister, men gir samtidig et eksempel på at det gir mening å snakke om ulike rolletyper av journalister. Hver av dem har sine særpreg. De både arbeider de med ulike sider ved islam og muslimer og de har ulike tilnærminger og arbeidsmåter. J1 har skrevet mye om islam og muslimer, og har satt seg inn i bakgrunnen til ulike grupper muslimske innvandrere i Norge for å kunne fortelle om dem. J2 har spesialisert seg på islamistiske yttergrupper og terror. J3 har minoriteter som hovedfokus, og kommer i berøring med islam og muslimer i forbindelse med det.

Det de tre utvilsomt har felles er en tydelig identitet knyttet til sentrale verdier og normer i journalistfaget. Alle er opptatt av å understreke at de forsøker å etterleve objektivitetsidealet. De jobber ut fra kunnskap og profesjonalitet, ikke ut fra egne meninger eller sympatier/antipatier. Sakene og de muslimske personene de omhandler framstilles verken mer eller mindre fordelaktig enn andre typer saker og personer. De grunnleggende journalistfaglige verdiene deles av ulike typer journalister, og er svært viktige for rolletypene *håndverkeren, den samfunnsengasjerte* og *emnespesialisten*. Dette er de tre rolletypene som jeg fant best egnet til å beskrive egenskaper ved mine tre informanter. Informantene bruker følgende ord til å beskrive sin rolle som journalist i møte med islam og muslimer: *folkeopplyser*”, ”*bibringe kunnskap og belyse fenomener og skape engasjement og debatt*. Hos alle tre er det å bringe inn kunnskap det primære ved journalistrollen i møte med islam/muslimer/islamisme/minoriteter.

Dette kan knyttes til informantenes felles forståelse av det islamrelaterte stoffet som viktig og relevant. Det handler i stor grad om saker som har betydelig samfunnsbetydning, og derfor er det viktig å bringe inn kunnskap og forståelse. Hvordan de tenker om kunnskap og forståelse er likevel ulikt.

Ulike oppfatninger om islamkunnskap for journalister

Særlig for to av informantene er kunnskap om islam og muslimer svært viktig. De tenker ulikt om hva slags islamkunnskaper som er viktigst for en journalist, men for begge representerer islam og muslimer en særlig kunnskapsutfordring. For begge er også kunnskapsbehovet relatert til kulturkløften mellom den norske eller vestlige kulturen, og de ulike muslimske minoritetskulturene. Den første har møtt denne utfordringen ved å omgås og delvis bo sammen med muslimer. Den andre har satt seg inn i islamismen og dens teologi og tenkning gjennom studier. Begge har ønsket å forstå for å kunne formidle. Det samme gjelder den tredje informanten, som har skrevet store reportasjer med mange kilder. Denne informanten mener at spesialkunnskaper om islam ikke må være en forutsetning for at journalister skal kunne skrive islamrelaterte saker i Norge. Dette kan forstås med tanke på at de fleste journalister ikke er spesialister, men må dekke mange temaområder uten mulighet til å ha grundige sakskunnskaper på hvert av dem.

Motivert av samfunnets behov for kunnskap

En annen faktor som kan knyttes til rolleforståelsen er motivasjonen, hva som er journalistens drivkraft i arbeidet. I forhold til leseren er det ønsket om å formidle kunnskap og forståelse som trekkes fram av alle tre informantene, formulert på ulike måter. Samtidig har journalistene et ønske om å bidra med noe i forhold til det de ser som viktige utfordringer for samfunnet (islamistisk terrortrussel, islams fremvekst i vestlige land, integrering av minoriteter og behovet for dialog og forståelse i forbindelse med det). Islam og muslimer som tema fremstår på ulike måter som en konkret utfordring for journalistene som sentrale samfunnsaktører. Utfordringene som islam og muslimer representerer blir også forstått av journalistene på ulike måter.

Særlige utfordringer knyttet til kildearbeidet

De nevnte stikkordene knyttet til journalistrollen handler om journalistens forhold til leseren. Det er leseren man vil formidle forståelse og kunnskap til. Samtidig handler journalistrollen også om forholdet til kildene som benyttes. Også her representerer de islamrelaterte sakene i noen grad særlige utfordringer. J1 fremholder at det er nødvendig å omgås og bruke tid sammen med muslimer – og har også gjort dette selv. Det tar tid å skape tillit, og det er derfor nødvendig å være synlig i et miljø over tid. J3 ser også manglende nettverk som en stor begrensning, og jobber med å bygge opp nettverk i minoritetsmiljøene. J2 er det en utfordring at ekstreme miljøer er lukkede og kilder lite imøtekommende. Denne typen saker gjør også at

en journalist lettere kommer i en motstander-rolle i forhold til kildene. To av informantene opplever språkbarrierer som en utfordring fordi mange muslimske innvandrere og muslimske ledere har svake norskkunnskaper. For islamismeeksperten gjelder det også i forhold til at mange aktuelle dokumenter er skrevet på arabisk, urdu eller andre fremmedspråk.

Rolletypene og egne definisjoner

Når informantene skal definere sin egen rolleforståelse bruker de følgende begrep: ”folkeopplyser”, ”bibringe kunnskap” og ”belyse interessante fenomen”. Fokuset på kunnskap for å forstå for så å kunne formidle er sentralt. Dette samsvarer aller best med rolletypen *Den samfunnsengasjerte journalist*. Denne kategorien egner seg godt til å beskrive alle de tre informantene. Samtidig passer *Emnespesialisten* i noen grad alle, men i særlig grad to av dem. *Håndverkeren* passer også til å beskrive informantene som alle legger vekt på å etterleve de grunnleggende journalistiske idealer som objektivitet.

Alle tre informantene er bevisste i forhold til både det å være kritisk og avdekke på den ene siden og det å ta hensyn og tenke over konsekvenser av publisering på den andre. J1 er enig i at muslimer blir fremstilt særlig negativt i mediene, og at det stiller større krav til henne som journalist om å balansere riktig. J2 avviser at muslimer fremstilles særlig negativt, og den J3 både avviser at mediene dekker islam og muslimer annerledes enn andre saker – samtidig som hun er opptatt av å tenke evt. negative konsekvenser av sakene. Informantene gir uttrykk for at islamrelaterte temaer kan være ekstra følsomme. En journalist erfarer at man kan lett bli anklaget for å forsvare om man ikke direkte kritiserer.

Spørsmålet om rolleforståelsen belyses ytterligere ved hjelp av de to spørsmålene som behandles nedenfor.

6.3. Konklusjon på *hvorfor*-spørsmålet:

Hvorfor arbeider journalister med islamrelaterte saker?

Alle tre journalistene definerer sin rolle primært som å gi leserne mer kunnskap (folkeopplyser, bibringe kunnskap, belyse fenomen osv.). Å forstå for å kunne formidle kan være en sammenfatning av informantenes rolletenkning. For to av journalistene er egen spesialkunnskap særlig viktig, og de har gått svært grundig til verks for å selv forstå islam og muslimer. Samtidig er ulike sider ved islam og muslimer som samfunnsmessig utfordring

viktig for informantene, og følelsen av å gjøre et arbeid av samfunnsmessig betydning er viktig for alle tre – på ulike måter. Egen interesse for stoffet er en viktig drivkraft.

6.4. Konklusjon på *hvordan*-spørsmålet:

Hvordan arbeider journalister med islamrelaterte saker?

De fleste islamrelaterte artiklene blir til med utgangspunkt i ulike nyhetsverdige hendelser og utspill fra viktige personer. For de tre informantene som sammen med en fjerde journalist i redaksjonen sammen har skrevet en betydelig andel av avisas islamrelaterte saker, er imidlertid i stor grad sakene blitt til på journalistens eget initiativ, og de har i større grad preg av aktiv, undersøkende journalistikk. Tilegnet kunnskap og ønske om å formidle kunnskap og forståelse er en kilde til nye ideer. For islamisme-eksperten handler det oftest om å forklare og belyse hendelser etter at de har funnet sted. To av journalistene har i stor grad benyttet reportasjeform der de ønsker å formidle en virkelighet på en autentisk måte med bruk av mange og relevante kilder. Kildearbeidet representerer særlige utfordringer i arbeid med islamrelaterte saker: manglende norskkunnskaper, frykt for å uttale seg om følsomme tema, lukkede miljø, begrenset kontaktnett. En av informantene har brukt mye tid sammen med muslimer for å komme på innsiden og forstå. En annen har lagt vekt på grundighet i bruk av kilder og jobber systematisk med å utvide kontaktnettet. Islamisme-eksperten jobber med miljø som det enten ikke er forsvarlig å ha kontakt med eller som kan være lite tilgjengelige.

Det ser ut som at redaksjonen har en bevisst holdning til kilder ved at det brukes relevante kilder, at f.eks. muslimske politikere og eksperter ofte er benyttet. At en veldig stor andel av kildene er politikere, eksperter eller myndighetspersoner, understreker at islam er nyhetsverdig i forbindelse med at islamrelaterte problem og utfordringer berører samfunnet og den offentlige sfære. Spesielt den ene informanten benytter mange ulike kilder i sine reportasjer. Denne journalisten har det felles med en av de andre at det er vanlige muslimer, de som har opplevd det saken handler om, som står i fokus. Begge prøver å unngå at ekspertkildene blir dominerende. De er også opptatt av åpenhet i forhold til kildene, at ingen skal lures inn i noe. For islamisme-eksperten blir ekspertkildene svært viktige fordi sakene oftest handler om ekstremisme eller terrorisme.

6.5. Utblikk

Med tanke på denne oppgaven som et bidrag til bedre forståelse av journalistisk arbeid med religion, kunne det være interessant å gjøre en liknende undersøkelse knyttet til andre religioner. Med unntak av kristendom er mitt inntrykk at andre religioner vies svært lite oppmerksomhet i mediene. Skyldes dette bare at de har liten oppslutning i Norge sammenliknet med islam, eller handler det mest om at nyhetskriterier som konflikt og sensasjon ikke knyttes til andre religioner i samme grad?

Og hva med kristne minoriteter i Norge? En stor andel av innvandrere i Norge har kristen bakgrunn. I hvilken grad og på hvilke premisser dekker pressen disse?

Denne oppgaven bekrefter blant annet at islam og muslimer får mye omtale som del av et generelt fokus på innvandring og integrering. Gir pressens innvandrings- og integreringsfokus også et økt fokus på andre religiøse minoriteter i Norge?

Oppgaven bekrefter også at islamrelaterte saker plasseres i en sekulær, liberalistisk ideologisk ramme, og at det ofte er konflikt med majoritetskulturens verdier som skaper nyhetsinteressen. Denne kulturkonflikten er gjerne synonym med integreringsvansker. Er ikke integreringsvansker et tilsvarende problem knyttet til minoritetsgrupper med andre religiøse konfesjoner? Hvis det *er* tilsvarende problemer: dekkes dette i mindre grad, og i så fall hvorfor? Hvis det *ikke* er tilsvarende problemer: hvorfor ikke?

Og hva med dekningen av kristne bevegelser der tilhengerne stort sett er etnisk norske, men der den aktuelle kristendomsvarianten av folk flest oppfattes som ekstrem? Eksempler kan være hvordan mediene dekket trosbevegelsen på 90-tallet. Og hvordan blir de mest konservative lutherske organisasjonene eller de som er konservative i homofilisynet innenfor kirken dekket i dag? Gis dekningen av konservative eller ”ytterliggående” kristne grupper relevans og nyhetsverdi ut fra det samme sekulære, liberalistiske paradigmet som islamsakene? Er det konflikten med det sekulære storsamfunnets og den sekulære pressens verdier som også avgjør om kristne og kristendom er interessant?

Litteraturliste

- Allern, Sigurd: *Nyhetsverdier: Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser* (Kristiansand, IJ-forlaget, 2001)
- Axberger, Hans-Gunnar: *Pressetik* (Stockholm, Juristforlaget, 1994)
- Bergstöm, Göran og Kristina Boréus: *Textens mening og makt* (Lund, Studentlitteratur, 2000)
- Brighton, Paul og Dennis Foy, *News Values* (London, Sage, 2007)
- Brurås, Svein: *Etikk for journalister* (Bergen: Fagbokforlaget, 2006, 3. utg.)
- Coffey, Amanda og Paul Atkinson: *Making sense of qualitative data* (London, SAGE, 1996)
- Daugstad, Gunnlaug og Lars Østby: *Det flerkulturelle Norge, 2009* (<http://www.ssb.no/ssp/utg/200903/03/>)
- Eide, Elisabeth og Anne Hege Simonsen: *Å se verden fra et annet sted. Medier, norskhet og fremmedhet.* (Oslo: Cappelen, 2004),
- Eide, Elisabeth, Risto Kunelius & Angela Phillips (eds.): *Transnational Media Events – The Mohammed cartoons and the imagined clash of civilizations* (Gøteborg, Nordicom, 2008)
- Ekström, Mats og Stig Arne Nohrstedt: *Journalistikens etiske problem* (Stockholm Rabén Prisma, 1996)
- Galtung og Ruge: *Journal of Peace Research, Vol. 2, No. 1, 64-90* (1965)
- Ghersett, Marina og Anna Levin: *Muslimere og islam i svenska nyhetsmedier* (en forstudie ved Institutionen för journalistik och masskommunikation ved Göteborgs Universitet, 2002)
- Hægni, Jorunn A: *Islam i media. En analyse av året 1996 i avisene VG, Aftenposten og Dagbladet. Hovedoppgave i religionsvitenskap, Universitetet i Oslo, 1998.*
- IMDi-rapport 1 2010: *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv.*
- Jacobsen, Dag Ingvar: *Hvordan gjennomføre undersøkelser* (Kristiansand, Fagbokforlaget, 2005, 2. utg.)
- Leirvik, Oddbjørn: *Islam i Norge, 2008* (<http://folk.uio.no/leirvik/tekster/IslamiNorge.html>)
- Lindstad, Merethe og Øyvind Fjeldstad: *Av utenlandsk opprinnelse* (Kristiansand, IJ-forlaget, 2005)
- Lindstad, Merethe og Øyvind Fjeldstad: *Pressen og de fremmede* (Kristiansand, IJ-forlaget, 1999)
- Lundgren, Kristina, Birgitta Ney og Thorsten Thurén: *Nyheter – att läsa tidningstext* (Stockholm, Ordfront, 1999)
- Marshall, Paul og Lela Gilbert, Roberta Green-Ahmanson: *Blind Spot: When Journalists Don't Get Religion* (Oxford/New York: Oxford University Press, 2008)
- McQuail, Denis: *Mass Communication Theory* (London, SAGE, 2000, 4. utg.)
- Michaelsen, Bård: *Presseetikk* (Kristiansand, IJ-forlaget, 2003)
- Mikkelsen, Marianne: *Verdsatt og feilvurdert: Flerkulturelle journalister i norske redaksjoner* (masteroppgave i journalistikk ved Universitetet i Oslo, 2009)

- Næss, Kjersti Rogde: *Myten om muslimer* (hovedoppgave i religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen, 2003)
- Oltedal, Audgunn: *Den myndige journalisten* (Kristiansand, IJ-forlaget, 2001)
- Opsahl, Jan: *Lydighetens vei* (Oslo, Universitetsforlaget, 2005)
- Philips, Winther Jørgensen: *Diskursanalyse* (Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag, 1999)
- Pole, Elisabeth: *Reporting islam* (London, I.B Tauris & co., 2002)
- Richardson, John E.: *”(Mis)Representing Islam – The racism and rhetoric of British broadsheet newspapers* (London, John Benjamins B.V., 2004)
- Ryen, Anne: *Det kvalitative intervjuet – Fra vitenskapsteori til feltarbeid* (Bergen, Fagbokforlaget, 2002)
- Schöier, Hans: Uppdraget. *Journalistiken och den moderna demokratin*, (Stockholm,1992)
- Silverman, David: *Interpreting qualitative data: Methods for analyzing talk, text and interaction* (Los Angeles, SAGE, 2006)
- Storvoll, Sindre: *Kristenfiendtlighet i pressen – norske aviser dekning av kristendom og islam* (masteroppgave i medievitenskap ved Universitetet i Oslo, 2007)
- Tufte, Thomas: *Medierne og de etniske minoriteter i Danmark* (i Mediekultur 32)
- Vogt, Kari: *Islam – tradisjon, reform og fundamentalisme* (Oslo, Cappelen, 2005)
- Wadel, Cato: *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten* (Flekkefjord, SEEK, 1988)
- Zaid, Edward: *Covering islam* (New York, Vintage, 1997)
- Østby, Helland, Knapskog, Larsen: *Metodebok for mediefag* (Kristiansand, Fagbokforlaget?)
- Østlyngen, Trine og Turid Øvrebø: *Journalistikk – metode og fag*. (Oslo, Ad Notam Gyldendal, 2000).

Tillegg

Artikkeloversikt

Nr	Dato/side	Sjanger	Overskrift
1			
2	6.1. k 6-7		Krenkes ikke av karikaturetegnningene
3	6.1. k7b		- Bør lese nøyere
4	7.1. 6-7		Trykk karikaturtegnningene!
6	8.1. 16		Westergaard satser på å flytte hjem
7	8.1. 16b		- Riktig å vise hva striden gjelder
8	9.1. 16-18		Moralkontroll i Oslos innvandregater
9	11.1. 2		- Uakseptabelt med sosial kontroll
10	12.1. 8		”Taushet blir tolket som samtykke..”
11	13.1. 6		”Nå er det innvandrerne som skaper..”
12	13.1. v?		Terrormistenkt aktiv i Sverige
13	13.1. 2		Moralproblemet splitter
14	16.1. 2-3		Utelot moralpolitiet fra fredagstalen
15	19.1. 2-3		Moralpolitiet samlet frontene
16	21.1. 8-9		Vil finne ut hvem moralpolitiet er
17	22.1. 4-5		Ber folke anmelde trakassering
18	23.1.		Muslim vs. muslim
19	14.1.		Zahid Ali drapstruet
21	2.2. 4a		Ingen omkamp om blasfemi
22	4.2. 8-9h		Sp-topper uenige med Navarsete
23	9b		Kristne går ikke i takt om blasfemi
24	5.2. 2-3h		Var ukjent med Sps retrett
25	8.2.k 6-7		Vold og frykt i islamdebatten 2s
26	15.2? a		Ber Storberget begrunne hijab-nei
27	-- b		Presses også av opposisjonen
28	24.2 6a		Frp skaper strid i Sverige
29	24.2 6b		Jentesv ikke et m.-krav B
30	25.2. 6-7		Advarer Oslo mot ghettoer
31	27.2.8a		Frps Malmø-tur på vent
32	27.2. 8b		– Dra heller til Holmlia
33	27.2. u14-15		Terroralarm etter branner
34	27.2. 15b		Kritikk mot norsk avsløring
35	28.2. 7-9		Rosengård: Ute ser det ut som..
36	3.3. 6a		Bekkemellem lei dialog og toleranse
37	5.3. 2-3		Hijabkaoset startet hos Storberget 2s
38	5.3. 3b		Innvandrerbarn bor lengre hjemme
39	5.3.(?) k8a		En god, gammel muslim
40	6.3 7a		Klar til å møte Frp
41	6.3. 7b		En helomvending nok for regjeringen
42	7.3. 7a		Vil brenne hijab 8. mars
43	9.3. 4a		Lykkelig, lettet og fri
44	??3 2h		Skulder ved skulder mot terrorisme
45	12.3 2		Fienden er parabol
46	17.3. K10a		Folkestrøm til folkemøte
47	18.3. b		–Råere debatt i Danmark B
48	23.3.u1213a		De er født i Storbritannia. Men hater..
49	23.3. 12-13b		Utbyrter avslører ekstreme islamisters..
50	24.3.(?) 6h		- Absurd at det skal finnes noe mer der oppe
51	25.3. 6h 1a		De fleste slipper straff
53	26.3. 3a		- Muslimer forfølges. +B Sosiol.prof
54	26.3. 3b		– Bygger ned stereotyper

56	27.3. 2-3		- Muslimer blir ikke forfulgt 2s
57	27.3. b		EU skal granske diskriminering B
58	30.3.		Bryter tabu om syke barn 2s
61	15.4.		Frykter familien vil drepe ham
62	19.4. 3h		Nesten alle får asyl-ja
63	19.4. 6a		- Jeg forstå at en del stemmer Frp
64	20.4. 5a		UNE kan bli overstyrt av ny forskrif
65	20.4. 4a		Ap ruster til valgkamp med ny i.p.
66?	23.4. 4a		Identiske med 143 T La terrorplaner, ble
67	24.3. 3b		Må forklare seg om omskjæring
69	9.5. 4-5		Mangler gravplasser for muslimer
70	11.5. 7b		Etterlyst: Menn
71	13.5 v 14-15		Norsk-pakistanere drar helst ikke nå
72	20.5 6-7		Innrømmet tortur – fikk oppholdstillatelse
75	22.5. 7a		Lyver på seg terror for å få bli i Norge
76	26.5. 5a		Første gang i norsk moské
77	26.5. 7b		Ville gi 6-åringer hijab
78	28.5.		Støtter islamske fundamentalister
79	28.(?)5. 10a		- La oss høre hva de sier
80	3.6. 4b		Taliban-minister utspørres
81	6.6. 9-11		Innvandrerkvinner 20 år etter
82	7.6. 4		Nei til omskjæring
83	8.6. 2-3		Vil hente fire barn fra Gambia
84	----		- Kjønnsl utføres i Norge
85	8.6. 3		Få svar på dialogmøtet
86	10.6. k6-7		NRK sier nei til islamstykke 2s
87	10.6. 8-9		Tre menn fra tre land..
88	11.6. 2-3		Gikk fra Taliban til Jehovas vitner
89	11.6. 3b		- Skremmende, mener H og Frp
91	14.6. 8-9		I Allahs lukkede rom
93	16.6. 6-7		Flerkulturelt Norge? Tja..
94	19.6. Ø2-3		Entreprenør tok arrest i moske
95	-- 3b		Rettssakene står i kø
96	20.6. v7a		Fransk burkabatalje
97	21.6.		Lever mer pakistansk enn i Pakistan
98	29.6. 6-7		Kaos og beskyl ved ny moske
99	-- 6-7b		Bedrageridømt psykiater..
100	-- 7b		-Trist situasjon for menigheten
102	18.7 ø14-15		M Nordmenn har tegnet gigantmoske
103	20.7. 2-3		Åtte av ti fullfører videregående
104	25.7. k8a		Slakter Krekar-dokumentar
106	13.9. 2-3		Mistenkt i sak om t.finansiering
107	14.9. 14-15		Brenner biler i sinne og hat
108	25.9.k 6-7		Vil dyrke det norske
109	28.9. 9a		Muslimske jenter vil være få
110	29.9-7		Stort sett fullt på fredagsbønn
111	30.9.v16a1h		Tyskere på jihad-ferie
112	4.10. 10-11b		Utsatte utdanning..sin syke far
113	5.10. 3a		Advarer mot sosialt press
114	6.10. 2a		”Jeg vil hun skal få inn egen kultur..”
118	20.10 2h 1?		Helt konge i sokkelesten
119	21.10. 2-3		Har gitt forslag til Krekar-løsning
120	21.10 3b		-Norskpakistanere kan bli drept
121	27.10. 2a		Vil følge pengespor i sak mot terrortiltalt
122	22.10. 20-21		-Muslimer en trussel mot Sverig
123	28.10.v1415		To tatt for bombeplan mot dansk avis
124	-- 15b		Vekker stor bekymring
125	7.11.2-3 1a		Overdriver medlemstall

126	08.11. 7h		Muslimsk oppvask om medlemsrot
127	16.11 v16		Glede over tysk drapsdom
128	26.11.		Bilder av kjønnslemlestelse sjokkerte
129	30.11 k6-7		Filosofi skal skape fred i skolegård
130	02.12. 2h		Terror, islam og fattigdom
131	2.12.20-21a		Sveitsernes "nei" frister fransk
132	2.12.20-21b		Høyrepartiene på offensiven
133	4.12. v14-15		Forsoning under Berlins minareter
134	4.12. 15b		Tysk razzia mot islamsk forening
135	06.12. 4a		Krever Krekar utlevert
136	06.12.v16-17		Folket har talt, men ikke med én
137	-- 6b		Et forsvar for folkemeningen
141	15.12. 13b		Norske ekstremistsider avslørt
143	17.12. 2-3h		Hver tredje vil forby nye bønnetårn
144	18.12. 12a		Likestillingsombud ned som en fell
146			En million muslimer oppdaget
			Usikker dato:
147	Usikker dato		Sier ja til islamhørespill
148	--		Regj. Kjente til omskjæringspraksis
149	--		Far truet med omskj.. Fikk opphol..
150	--		KrF vil boikotte rasismekonferans
151	--		UNE krever underlivssjekk
152	--		Etterforsker ikke kjønnslemlestelse
153	--		La terrorplaner, ble avslørt i Norge
154	--		- Vi går i retning av et muslimsk sam.
155	--		- Skrikende dobbeltmoral
156	26.1.10. 2		Mener nordirakere kan stå bak
157	26.1.10 3		Tror ikke på kurdisk attentat
158			Kvinnene i madrasaen
			Lagt til etter A-tekst-søk
161	14.1. 14		Aftenposten har mottatt trusler
162	17.1. k16		Norsk dekadense mot islamisme
163	17.1. 2-3		Vil mobilisere mot moralpolitiet
164	18.1. 10		- Tvangsgifte skaper kontroll
165	17.1. v17		Kaller Koranen "fascistisk"
166	22.1. v16		Franske Samira velger burkaen
167	22.1. v16b		Skulle brennes som en fakkell
170	12..2. 4		- Kravet om hijab ødelegger for oss
171	12.2. 4b		London: - Bare gode erfaringer
172	12.2. 4c		Storberget: - Ikke presset
173	12.2. 4c		Tok av seg hijaben
174	15.1. 2		PST har hatt møter med unge islamister
175	16.2. u12-13		Muslimsk leder forsvarer Holocaust
176	16.2 u12b		Hard kritikk etter utkastelse
177	17.2. 7		Tar avstand fra støtte til Holocaust
178	17.2. 7b		Hijabmøte med politiets minoriteter
179	18.2. 6		Hijab-vedtak etter valget?
180	19.2. 4b		Vil ha forskere på banen i debatten om h.
181	20.2. 7		Kan trekke hijab-forslag/Etterlyser Storb.
182	21.4. L9		"En helt annen og positiv effekt.."
183	7.4.		Fogh beklaget ikke
184	8.3. 4		- Likestilling mer enn barnehager og p..
185	8.3. 4b		Vil ha flere slør 8. mars
186	19.3. 8		Måtte rykke ut igjen
187	19.3. 8b		MUF-bråk tar ikke slutt
188	28.3. 4b		- Mange påstander, lite fakta
189	29.3. u8-9		Kaller Koranen "fascistisk"
190	29.3 u9		- Vi er ikke terrorister

191	10.4. k8-9		- Volden ar begynt å virke
192	11.4. R 6		Unge og sterke i troen
193	16.5. 3		25 terrormistenkt
194	26.5. k8		- Ikke nok å stjele hester
195	12.6. 10		For norske til å flytte tilbake
196	10.7. v17		Muslimsk kvinne drept i tysk rettssal
197	1.8.sommr2		Stemmesanker på..
198	4.8. 8		Siste stopp Norge
199	10.8. 7		- Forskjellene mellom oss er overdrevet
200	13.8. 9		Følger offere til helsekontroll
201	28.8. 9		- Tre av fire kjønnslemlestelse
203	15.9. 15		Tok bakveien til Krekar-avhør
204	29.10. 13		Flerkulturell advarsel
205	25.10. 7		Svak i norsk – ingen jobb
206	30.10. v21		Terror i tospann
207	19.11.		Søvndal ut av skyggen
208	30.11. v15		Forbyr minareter
209	19.12. 14		Sju slag jul
210	20.12. jobb2		Lager skole av..
211	31.12. 6		Dobbelt så mange innvandrere

Manglende artikkelnumre skyldes at artikler som var tatt fra begynnelsen er fjernet etter senere vurdering. Det endelige antallet artikler er 186.